

Pasi Iivanainen

”Katajaisen kansan hullut huhut – kansa katu- ja kyläojissa”

Helsingin Sanomien, Raittiussanomien ja Alkoholipolitiikka- aikakauskirjan
kirjoittelua uudesta alkoholi- ja keskiolutlaista vuosina 1967- 1968

Pasi Iivanainen

Suomen historian Pro gradu - tutkielma

Joulukuu 2012

Jyväskylän yliopisto

Historian ja etnologian laitos 2012

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistinen	Laitos Historia ja etnologia
Tekijä Pasi Iivanainen	
Työn nimi ” Katajaisen kansan hullut huhut – kansa katu- ja kyläojissa ” Helsingin Sanomien, Raittiussanomien ja Alkoholipolitiikka- aikakauskirjan kirjoittelua uudesta alkoholi- ja keskiolutlaista vuosina 1967- 1968	
Oppiaine Suomen historia	Työn laji Pro Gradu - tutkielma
Aika Joulukuu 2012	Sivumäärä 83
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tutkin työssäni vuonna 1968 päätetyn alkoholilain ja erillisen keskiolutlain ympärillä käytyä julkista keskustelua. Tarkastelen Raittiussanomien, Helsingin Sanomien ja Alkoholipolitiikka-aikakauskirjan kirjoittelua vuosina 1967 - 1968, jolloin uudet lait olivat eduskuntakäsittelyssä. Tutkimani kirjoitukset pyrkivät vaikuttamaan työn alla olleeseen lainsäädäntöön ja kansanedustajien mielipiteisiin lakiäänestyksen lähetessä. Helsingin Sanomat ja Alkoholipolitiikka osoittautuivat uusien lakien voimakkaimiksi kannattajiksi ja läpiajajiksi, kun taas Raittiussanomien rooliksi jäi raittiusaatteen puolustaminen altavastaajan asemasta. Diskurssianalyysin välineillä pyrin löytämään keinoja kuinka omaa argumentaatiota pyrittiin vahvistamaan kirjoituksissa. Taustoitin tutkimuskirjallisuutta hyödyntäen, mihin laajempiin asiakokonaisuuksiin kirjoituksissa viitattiin. Alkon ja raittiusliikkeen taustojen valottamisen kautta selitän alkoholipoliittisten pääosapuolten kannanottoja ja asennoitumista lakiuudistukseen ja toisiinsa. Alko harjoitti päämäärätietoista alkoholipolitiikan liberalisointia ja raittiusliike taas pyrki jarruttamaan lakiuudistuksia. Pientä 50-luvun välivaihetta lukuun ottamatta raittiusliikkeen kannatus oli ollut laskeva jo kieltoain päätymisestä asti, ja liikkeen vaikutusvalta ja yhtenäisyys oli heikentynyt 60-luvun lopulle tultaessa. Julkisessa keskustelussa raittiusliike ei saavuttanut enää 60-luvun lopulla vakuuttavaa asemaa, jotta se olisi voinut merkittävästi hidastaa alkoholipolitiikan liberalisointia ja erityisesti keskioluen vapauttamista vähittäismyyntiin kaappoihin. Alko ja sen ympärillä olevat intressipiirit kokivat voiton 60-luvun lopun keskustelussa. Käyn läpi lyhyesti lakien päätöstilanteen eduskunnassa. Tuon esille kansanedustajien esittämiä kannanottoja lakikäsittelyjen eduskuntakäsittelyn yhteydessä, joissa viitattiin lehdistön rooliin liberalisointikehitystä vahvistavana mielipideohjaajana. Lopuksi tiivistän miten alkoholipolitiikan uudistus oli osa laajempaa 60-luvun lopun murrosta Suomessa.</p>	
<p>Asiasanat</p> <p>Alkoholipolitiikka, keskiolutvapautus, Alko, raittiusliike, 60-luku, argumentaatio, retoriikka, diskurssianalyysi, Helsingin Sanomat, Raittiussanomien, Alkoholipolitiikka Aikakauskirja.</p>	
Säilytyspaikka	
Muita tietoja	

Sisällys

1. Johdanto	1
1.1 Aikaisempi alkoholilaki-, lehdistö- ja raittiusliiketutkimus	2
1.2 Tutkimustehtävä	6
1.3 Lähteet	7
1.4 Menetelmät, lähestymistavat ja teoreettiset lähtökohtaoletukset	8
2. Kolme eri näkökantaa alkoholipoliittiseen keskusteluun	18
2.1 Raittiussanomat – yritys koota rivit vastarintaan	18
2.2 Helsingin Sanomat – raittiusliikkeen vastustaja	30
2.3 Alkoholipolitiikka-aikakauskirja – Alkon ääni	41
3. Raittiussanomien, Helsingin Sanomien ja Alkoholipolitiikan vertailu	59
4. Lakiäänestykset eduskunnassa	66
4.1 Alkoholilain ja erillisen keskiolutlain käsittely valtiopäivillä 1968	66
4.2 Kansanedustajien tulkintoja lehdistön roolista	71
5. Päätäntö	73
6. Lähteet	81

1. Johdanto

Tutkin työssäni julkista kirjoittelua 1967 - 1968 uudesta alkoholilaista ja erillisestä keskiolutlaista. Suomen alkoholioloissa tapahtui 1960-luvun lopulla isoja muutoksia. Vuonna 1932 loppunut kieltolain henki eli käytännössä edelleen maaseudulla eikä alkoholin ostaminen ollut helppoa kaupungeissakaan. Vaikka kieltolaki oli loppunut, henki voimaantullut uusi väkijuomalaki kieltolakia. Vielä vuoden 1967 syksyllä voimassa olleen väkijuomalain viidennen pykälän mukaan salakauppaa piti ehkäistä, väkijuomien käyttöä piti supistaa mahdollisimman vähiin ja juoppoutta ja sen turmiollisia vaikutuksia piti ehkäistä. Alkoholia oli toki myynnissä, mutta sen hankkiminen oli varsin työlästä asuinpaikasta riippuen.

Suomessa alkoholimyynnin erikoisuus oli myös, ettei tavallisesta ruokakaupasta voinut ostaa kuin veroluokaltaan I-olutta, joka on alkoholipitoisuudeltaan pienempää kuin keskiolut. Keskioluen tunnettu veroluokaltaan II- ja III-olut määritellään siten, että sen painoprosentti alkoholina on 2,25 – 3,7 tai tilavuusprosenttina 2,85 – 4,6.¹ II- ja III-olutta ostaakseen oli asiakkaan mentävä Alkoon, joita ei ollut ihan joka kylän raitilla. Väkijuomalain aikana keskioluen vähittäismyynti ja anniskelu tapahtui siis samojen rajoitusten alaisena kuin muidenkin alkoholijuomien.²

Alkoholin hankkiminen oli tehty työlääksi ja osittain tämän vuoksi tilastoitu alkoholin kulutus oli Suomessa Euroopan muihin maihin verrattuna pientä. Tilastoitu kulutus ei tietenkään pidä sisällään tilastoimatonta kulutusta, mutta esimerkiksi vuonna 1960 Euroopassa kulutettiin keskimäärin 8 litraa absoluuttista alkoholia henkeä kohti, kun samaan aikaan Suomessa tilastoitu alkoholin kulutus oli vain neljänneksen siitä. Ero perinteisiin viinimaihin oli vielä suurempi.³

Väkijuomalain uudistamisesta oli käyty jo pitkään keskustelua valtionhallinnossa ja eduskunnassa ja uutta alkoholilakia varten oli tehty jo mittavissa määrissä selvitys- ja valmistelutyötä. Eduskunta oli ilmaissut tyytymättömyytensä uudistettua alkoholilainsäädäntöä kohtaan jo viiden vuoden kuluttua kieltolain kumoamisesta. Muutosta voimassaolevaan lainsäädäntöön alettiin valmistella ja pian alkoikin erilaisten

---

¹Häikiö, 188.

²Österberg, 214.

³Kuusi 2003, 34.

alkoholikomiteoiden pitkä kavalkadi. Alkoholikomiteoiden listasta esimerkiksi mainiten vuosien 1936 - 48 Alkoholikomitea, vuosien 1948 - 51 Väkijuomalainsäädäntökomitea, vuosien 1953 - 54 ns. Puhakan yhden miehen komitea ja vuosien 1958 - 1963 ns. Rekolan komitea.⁴

Vuonna 1967 syyskuussa hallitus antoi eduskunnalle esityksen alkoholilain uudistamisesta ja esityksen keskioluesta. Lakiehdotus ja erityisesti keskioluen vähittäismyynnin vapauttaminen toteutuessaan muuttaisi alkoholin saannin Suomessa kuluttajille aiempaa huomattavasti helpommaksi. Uusien lakien valmistelu ja eduskuntakäsittely aktivoi alkoholipolitiikkaan vaikuttamaan pyrkivät tahot ja oman mielipiteen vahvistaminen oli nähtävissä julkisessa keskustelussa. Pyrkimys alkoholipolitiikan liberalisointia sekä vastustavilla, että kannattavilla ryhmillä oli saattaa oma argumentointi yleisesti hyväksytyksi ja näin vaikuttaa lakiuudistusten käsittelyyn eduskunnassa.

Raittiusliike ja Alko olivat vielä 60-luvulla hyvin erimielisiä toteutettavan alkoholipolitiikan muodosta. Raittiusliike ajoi rajoitusten jatkamista ja jopa tiukentamista ja Alko taas pyrki purkamaan rajoituksia. Julkisessa sanassa eroavat mielipiteet tulivat usein esiin. Työssäni esittelen Alkon ja raittiusliikkeen kannanottojen eroavaisuutta. Käsittelen alkoholipolitiikkaan vaikuttamaan pyrkivien pääosapuolten Alkon ja raittiusliikkeen taustaa ja valotan osapuolten toiminnan pidempää linjaa lehtikirjoittelun yhteydessä tulevien esimerkkien kautta.

1.1 Aikaisempi alkoholilaki-, lehdistö- ja raittiusliiketutkimus

Alkoholitutkimusta on Suomessa kohtuullisen paljon ja omaan aihepiiriini sopivia töitä on myös runsaasti. Koska työni luonne on kuitenkin alkuperäislähdemateriaalivetonen, toimivat valmiit tutkimustulokset omien tuloksieni selventäjinä ja vertailukohteina. Yleistä tietoutta tuon ajan oloista on kuitenkin paljon käytössä ja taustoitus onkin tärkeää, jotta voi ymmärtää, mihin yhteiskunnalliseen asiaan tai muuhun lehtikirjoituksilla viitattiin. Lehdistötutkimusta on tehty myös paljon, joten apuvälineitä on käytössä siltäkin osin. Retorisen analyysin ja argumentaatioteorian tutkimuksen viimeaikainen suosio on myös luonut teoreettiselle puolelle oppikirjaomaisia teoksia ja

---

⁴Kuusi 2003, 31.

niitä soveltavia tutkimustapoja on käytetty opinnäytetöissä ja väitöskirjoissa⁵.

Raittiusliikkeen toiminnasta ja historiasta saa hyvän kuvan Jukka Ahosen teoksesta *Raittiuden voima. Raittiuden Ystävät 1853 – 2003*.⁶ Teoksessa kerrotaan miten Raittiuden Ystävät on vaikuttanut ja vaikuttaa yhä suomalaisessa raittiusliikkeessä ja yhteiskunnassa. Ahosella on myös muuta aihepiiriäni valaisevaa raittiusväkeen, päihdehuoltoon ja alkoholipolitiikkaan liittyvää tutkimusta.⁷

Martti Häikiön teos *Alkon historia. Valtion alkoholiliike kieltolain kumoamisesta Euroopan unionin kilpailupolitiikkaan 1932 – 2006*⁸, on kattava esitys alkoholiliikkeen vaiheista ja jäsentää työtäni. Häikiö kuvaa työssään Alkon päämäärätietoista alkoholipolitiikan liberalisointipyrkimystä 1960-luvulla ja valottaa alkoholiliikkeen toimintaa varsin kriittiseenkin sävyyn.

Voitto Helanderin tutkimus *Painostustoiminta lainsäädäntöprosessissa, Tutkimus alkoholipoliittisten painostusryhmien toiminnasta alkoholilainsäädäntöä uudistettaessa*, tarkastelee eri intressiryhmittymien toimintaa pyrkimyksensä vaikuttaa 60-luvun lopulla päätettyihin alkoholi- ja keskiolutlakeihin. Tutkimus on lähellä tutkimusajankohdan tapahtumia ja on tuore tulkinta siitä mitä lakiuudistuksien yhteydessä tapahtui. Raittiusliikkeen taistelun ymmärtämiseksi keskiolut- ja alkoholilakiäänestysten lähetessä asia valottuu Helanderin tutkimuksessa. Lakiuudistusten kokonaan hylkääminen oli epärealistista, mutta raittiusliikkeellä ja sen mielipiteen kannattajilla oli lainsäädännön ratkaisuvaiheessa eduskunnassa realistinen mahdollisuus siirtää laki lepäämään yli vaalien tai hylätä laki kokonaan. Lain lepäämään jättäminen olisi vaatinut eduskunnan kolmanneksen tuen taakseen ja tähän raittiusliikkeen tuen hakeminen pyrki. Raittiusliikkeellä oli keväällä 1968 iso ryhmittymä eduskunnassa.⁹

Hanna Kuusen teos *Viinistä vapautta Alkoholi, hallinta ja identiteetti 1960 – luvun Suomessa*, on väitöskirja vuodelta 2003. Kuusen työ on verraten tuore näkökulma

⁵Esim. Warsell 2005.

⁶Ahonen 2003.

⁷Ahonen 2005, Ahonen 2006.

⁸Häikiö 2007.

⁹Helander 1969, 8 - 9.

alkoholilainsäädännön muutokseen 60-luvulla. Kuusi on käyttänyt aikaisempaa alkoholitutkimusta työssään laajasti. Vertailukohteeksi lehdistökirjoittelun sisällölle ja osaksi kirjoittelun luokittelua nostan työssäni erityisesti Kuusen esittämät diskurssikentät alkoholilakiuudistuksen puheavaruuksista. Lyhyesti tiivistäen näistä puheavaruuksista pahan materialisointi ja porttiteoria ovat kielteisiä ja mietojen juomien strategia alkoholiliikkeen kanta. Tasa-arvopuhe ja kielletyn hedelmän teorian puheavaruus olivat liberalisoinnin kannalla ja läheisesti viimeinen vapauden ja vastuun puheavaruus sisälsi monisuuntaisia latauksia, kuten erottelu vapaus johonkin ja vapautta jostakin – kertovat. Positiivista ja negatiivista vapautta sisältäen, se oli siis diskursseista kerrostunein. Kuka puhui milloinkin, kertoi vapauden ja vastuun suunnan. Niin lain puolesta, kuin vastaankin olleet puhuivat vapaus ja vastuu – diskurssin kautta.¹⁰ Kuusi käyttää teoksessaan alkuperäislähdemateriaalinaan myös kaunokirjallisuutta ja elokuvia, joita en työssäni käytä.

Leena Warsellin Hanna Kuusta pari vuotta uudempi väitöskirja *Perikato vai uuden alku? Alkon purku 1990-luvulla*¹¹ (2005) tutkii Perelmanin argumentaatioteorian argumentointikeinoja hyödyntäen eduskuntapuheita myös alkoholilain säätämisen aikana vuonna 1968. Warsellin työssä tulee esille lähestymistapoja, miten alkoholipolitiikasta ja sen ympärillä olevista toimijoista keskusteltiin. Eritoten luvussa, jossa käyn lyhyesti valtiopäiväkeskustelua läpi, viittaan Warselliin. Valtiopäiväkeskustelujen teemat olivat läsnä myös lehdistökeskustelussa.

Matti Piispa on tehnyt laajaa lehdistötutkimusta Suomen alkoholipoliittisen mielipideilmaston muutoksista.¹² Piispan kokoamaa lehdistötarkastelua on hyvä pitää apuvälineenä lehdistökirjoittelun sijoittamisessa ja vertaamisessa laajempaan lehdistökirjoitteluun. Piispan tutkimuksien käytössä on huomioitava, että hän on käyttänyt valmiiksi kerättyä materiaalia, lähinnä pääkirjoituksia (tosin pitkältä aikaväliltä)¹³. Mielipiteen rakentajina pääkirjoitukset ovat kuitenkin vain osa lehden tarjoamaa sisältöä ja omassa työssäni esitän kirjoittelua laajemmin Alkoholipolitiikka – aikakauskirjan osalta.

---

¹⁰Kuusi 2003, 117 – 125.

¹¹Warsell 2005

¹²Piispa 1981, 1991 & 1997: teos 1997 toimii kokoavana teoksena Piispan tutkimusten osalta.

¹³Piispa 1997, 17.

Pentti Alasuutari on tutkinut teoksessaan *Toinen tasavalta Suomi 1946 - 1994* Helsingin Sanomien pääkirjoituksia. Teos osaltaan ohjaa ymmärtämään pääkirjoitusten toimintalogiikkaa. Pääkirjoituksilla on lukijalle kokoava tehtävä laajojenkin asiakokonaisuuksien hahmottamisessa. Pääkirjoituksissa usein esitetään lehden oman kannanoton ohella kuvaus kulloisenkin keskustelun yleisestä asetelmasta ja sisällöstä.¹⁴ Pääkirjoituksissa rakennetaan tulkinta ja tapa nähdä asia jostakin näkökulmasta. Pääkirjoitus valitsee kantansa halutulla tavalla ja esittää lukijalle näkökantoja jonkin asian puolesta ja vastaan, sekä punnitsee niitä. Pääkirjoitus tuottaa oman arvionsa ja mielipiteensä.¹⁵ Lukija tietenkin rakentaa omaa todellisuuttaan näiden arvioiden pohjalta tai niistä huolimatta. Työssäni käsittelen osana julkista keskustelua Helsingin Sanomien pääkirjoituksia. Helsingin Sanomat oli 1960-luvun lopulla laajasti luettu sanomalehti ja mielipidevaikuttaja.

Pääkirjoitukset eivät edusta koko lehden näkökulmaa. Lehdessä on uutisia, mielipidekirjoituksia, pakinoita, artikkeleja, yleisönosastokirjoituksia, mainoksia ja kuvia, jotka voivat olla hyvinkin pääkirjoituslinjan vastaisia. Lehden kanta ei välttämättä ole pelkkä pääkirjoitus, vaikka ne merkitsevätkin lehden virallista kantaa asiaan.¹⁶ Esimerkkinä lehden linjasta voi ottaa esiin vaikkapa olutmainoksien näkyvyyden tai näkymättömyyden. Helsingin Sanomissa tuli esiin olutmyönteisyys, joten ei voi olla miettimättä kuinka paljon mainostulot vaikuttivat asiaan.

Klaus Mäkelä on pitkän linjan alkoholitutkija, jonka teoksia on käytetty myös Häikiön ja Kuusen teoksissa (siis uusimmissa tutkimuksissa). Mäkelä on itse osallistunut alkoholipoliittiseen keskusteluun. Mäkelän tutkimukset ovat pääosin tilastolliseen materiaaliin pohjautuvia, joissa gallupien ja kyselyjen avulla kootaan muuttujia ja tutkitaan muuttujien keskinäisiä suhteita. Mäkelän tutkimuksista saa tukea ja suuntaa lehdistökirjoittelun analysointiin. Suhtautuminen alkoholiin ja keskiolueen on monessa tutkimuksessa Mäkelän aiheena. Käytän Mäkelän tutkimuksia suuntaa-antavina. Mäkelä kuvaa myös alkoholiin suhtautumisen muuttumista 1960-luvun lopun aikana. Verrattuna 50- ja 70-lukua suhtautuminen alkoholiin, sen käyttöön ja siitä seuraaviin alkoholihaittoihin oli erilaista.¹⁷ Alkoholinpolitiikan uudistamisen yhteydessä 60-luvun

---

¹⁴ Alasuutari 1996, 30 – 33.

¹⁵ Alasuutari 1996, 29 – 30.

¹⁶ Helander 1969, 100.

¹⁷ Mäkelä 1976b, 69.

lopulla elettiin murrosaikaa, jolloin myös asiasta esitettyjen mielipiteiden eroavaisuudet olivat selkeästi nähtävillä.

1.2 Tutkimustehtävä

Tutkin työssäni esitysten uudeksi alkoholilainiksi ja erilliseksi keskiolutlaiksi ympärillä käytyä julkista kirjoittelua aikajaksolla syyskuu 1967 – kesäkuun 1968 alku. Otan mukaan vielä kesäkuun alun pääkirjoitukset lakiäänestyksien jälkeen. Tarkasteluajankohta selittyy hallituksen 8.9.1967 antamilla esityksillä eduskunnalle alkoholilainsäädännön uudistamiseksi. Eduskunnassa uutta alkoholilakia ja keskiolutlakia käsiteltiin toukokuussa 1968. Alkoholilain ensimmäinen käsittely oli 14.5.1968, toinen 21.5.1968 ja kolmas 28.5.1968. Keskiolutlain kolmannen käsittelyn äänestys oli 30.5.1968.

Pohdin raittiusväen argumentointia ja sen tapoja, keinoja ja ilmauksia, joilla se kommentoi alkoholin lakisääteistä vapauttamista ja lieveilmiöitä. Oliko lakia kohtaan tutkimusajankohtana vielä voimakasta vastustusta ja jos oli niin missä ja miten se ilmeni? Maaseutu-kaupunki eron löytäminen kirjoittelusta on odotusarvona, koska käytän myös maaseudun väestölle suunnattua Raittiussanomia yleislehdistön rinnalla. Kansanedustajien asuinpaikan mukaan lakien, erityisesti keskiolutlain, eduskuntakäsittelyn aikana myös raittiusliiketaustattomat maalaisedustajat uskoivat kaupungeista ja kauppaloista olevia edustajia useammin alkoholin myynnin lisäävän haittoja.¹⁸

Työni pääpaino on diskurssianalyttisessä lähestymistavassa, joka on lähellä historiallis-kvalitatiivista tekstianalyysiä¹⁹. Tutkimuksen materiaali muovaa teoreettista ja metodologista viitekehystä, lähinnä siinä mitä materiaalilla on annettavaa.

Selvitän miten lain puolestapuhujien ja raittiusväen (tai raittiusmielisten) reagointi näkyi pääkirjoituksissa Helsingin Sanomien ja Raittiussanomien osalta syksystä 1967 kesäkuuhun 1968 asti. Pyrkikö raittiusväki vastaamaan sille asetettuihin tavoitteisiin ja haasteisiin? Raittiusajatus oli kuitenkin kokenut kovan takaiskun uuden lain voimaansaattamisprosessissa, eikä se ollut enää vallitsevan tilanteen puolestapuhuja,

---

¹⁸Helander 1969, 139.

¹⁹kts. esim. Ahonen 1993.

kuten oli vielä väkijuomalain aikaan ollut. Väkijuomalain sanamuoto oli raittiusväen kannanmukainen, siinäkin kulutusta pyrittiin minimoimaan.

Selvitän minkälaista retoriikkaa pääkirjoituksissa käytettiin, mihin vedottiin, mitä auktorisoitiin ja ennen kaikkea, millä tavoin pääkirjoituksissa pyrittiin tekemään argumentaatio yleisesti hyväksytyksi? Helsingin Sanomien ja Raittiussanomien ohella tutkin elokuusta 1967 kesäkuuhun 1968 Alkoholipolitiikka-aikakauskirjan kirjoittelua alkoholipolitiikan uudistamista koskien. Tieteellisen lähestymistapansa myötä Alkoholipolitiikka-aikakauskirja antaa lehdistöä laajemman kuvan siitä, miten alkoholiuudistuksesta puhuttiin.

Julkisen keskustelun tarkastelun jälkeen käyn lyhyesti läpi lakiesitysten eduskuntakäsittelyä ja valtiopäiväkeskusteluissa esiin tulleita viittauksia lehdistöön mielipiteenmuokkaajana. Lopuksi kokoan kirjoitusta ja sijoitan alkoholipoliittisen tilanteen laajemmaksi osaksi 1960-luvun lopun muuttuvaa yhteiskuntaa.

1.3 Lähteet

Alkuperäislähteinä työssäni ovat valtakunnan pääsanomalehden Helsingin Sanomien, jonka levikki vuonna 1967 ja vuonna 1968 oli noin 265000kpl²⁰, ja raittiusväen Raittiussanomien pääkirjoitukset syyskuulta 1967 kesäkuuhun 1968. Lisäksi käsittelem Alkoholipolitiikka-aikakauskirjan kirjoituksia samalta ajalta. Valtiopäiväkeskustelujen käsittelyssä tuon esiin valtiopäiväkirjoihin kirjattuja puheenvuoroja eduskuntakäsittelyn yhteydestä.

Raittiusväen mielipiteitä voi kartoittaa heidän Raittiussanomien avulla, näin saadaan hyvä vastinpari yleislehtien kirjoittelulle. Raittiusväen vaikutusvalta 60-luvun lopulla oli sadoista tuhansista jäsenistä huolimatta melko heikko, koska ei-aktiivisten ns. ”paperijäsenien” määrä oli yli puolet kaikista jäsenistä ja yhdistyminen yhteisen katto-organisaation alle ei ollut johtanut todelliseen yhtenäisyyteen. Aatteellinen ja organisatorinen hajanaisuus ja taloudellisten resurssien puute estivät yhtenäisen esiintymisen. Raittiusväki sai yhteisen äänenkannattajankin vasta vuonna 1967 perustetun Raittiussanomat-lehden myötä.²¹

---

²⁰Tommila 1988, 133.

²¹Ahonen 2003, 304.

Raittiussanomien kirjoittelun vaikutuksia pohdittaessa on pidettävä mielessä, että yhteislehden perustamisesta huolimatta lehti saavutti muiden raittiusliikkeen lehtien tapaan verraten pienen ja valikoidun kohderyhmän tutkimusajanjaksolla. Kokonaisuudessaan raittiuslehdistö tavoitti vain noin viidenneksen raittiusjärjestöjen jäsenistä ja tuskin lainkaan järjestökentän ulkopuolisia.²² Yhteenlasketut raittiusliikkeen aikuistenlehtien levikit vuonna 1964 olivat noin 50000 – 55000, joista laajalevikkisimmän lehden ”Valkolakki” osuus oli 9500 – 10500 kpl.²³ Merkittävänä pidettävän Raittiussanomien tieltä väistyneen lehden Kylväjän, jota Raittiuden Ystävät vuonna 1964 julkaisi, levikkikin oli vain noin 6000 kpl. Vuonna 1964 raittiusjärjestöjen aikuisjäsenmäärä oli noin 270000 henkeä, joten raittiusväen lehdet kattoivat viidenneksen kentästä.²⁴

Hyvän vertailukohdan antaa Alkoholipolitiikka-aikakauskirjan artikkelien vertaaminen Raittiussanomien ja Helsingin Sanomien kirjoitteluun. Kuudesti vuodessa ilmestynyt, raittiuslehtiä laajempilevikkinen Alkoholipolitiikka oli Alkon rahoittama aikakausjulkaisu, joka toimi Alkon tärkeimpänä propagandavälineenä ottaen usein kantaa alkoholilainsäädäntökysymykseen.²⁵

1.4 Menetelmät, lähestymistavat ja teoreettiset lähtökohtaoletukset

Lehdistökirjoittelun tarkastelu ulottuu lakikäsittelyn välittömään ennen-, aikana- ja jälkeen tilanteeseen. Suurin mielenkiinto kohdistuu ennen lopullista äänestystä julkaistuun kirjoitteluun, jolla vielä yritettiin vaikuttaa mielipiteisiin ja toisaalta tuoda lehden oma linja esille. Lakiuudistuksen päättämisen jälkeisellä lehdistökirjoittelulla ei ole samanlaista arvoa tutkimukselleni, kuin kirjoituksilla ennen äänestystä.

Lehtien ja median käsittelemä sisältö muuttuu jatkuvasti. Viestimien levoton toimintalogiikka on sellainen, että mikään asia ei voi olla agendalla koko ajan. Jutun on muututtava ja tilanteen elettävä, jotta se olisi uutisen arvoinen. Kyllästymisen ja voi

---

²²Helander 1969, 77.

²³Alkoholikysymys 68 – 69, 43 – 44. Pellervo Alanen. Voitto Helander toimi Alkoholikysymyksen toimitussihteerinä vuonna 1968 – 1969.

²⁴Helander 1969, 77.

²⁵Helander 1969, 77 – 78.

tapahtua nopeasti, ellei tilanne muutu ja asiassa tapahdu oleellisia käännteitä.²⁶ Lakikäsittelyä ennen ja lakikäsittelyjen aikana eduskunnassa lehdistö aktivoitui aiheen ympäriltä, joten on luonnollista sijoittaa aiheen tarkastelu lehdistössä ko. ajan ympärille. Keskustelu siirtyi myös lehdissä muihin asioihin lakikäsittelyjen jälkeen. Samoin lehdistö aktivoitui esitysten valmisteluvaiheessa, kun jotain merkittävää tapahtui koskien lakiuudistuksia.

Esimerkkinä uutiskynnyksen ylityksestä toimii Helsingin Sanomien teettämien gallup-tutkimusten julkistaminen syksyllä 1967. Lehtien kirjoittelussa tilanteen muuttuminen ja ratkaisevien lakiäänestyksien läheneminen vaikutti siitä kirjoitettavien uutisten ja esitettyjen mielipiteiden määrään. Kun pohtii lehdistön roolia mielipidevaikuttajana, on se ollut suurinta silloin kun uusista laeista päättäneet ihmiset ovat seuranneet päivän lehdistä, mitä valmisteltavista tai käsittelyyn tulevista asioista on kirjoitettu. Äänestystilanteessa, jossa piti päättää haluaako alkoholipolitiikan liberalisointia vai ei, jokaisella on ollut mielessä valmiina oma ratkaisunsa.

Vaihtoehtoisina lähestymistapoina mielipideavaruuksien hahmottamisessa voi käyttää lehdistön sijaan esimerkiksi viranomaisdokumenttien, eduskunnan pöytäkirjojen, puolueasiakirjojen, vaikuttajahenkilöiden haastattelujen tai väestögallupien keräämistä ja analysoimista.²⁷ Lehdistö ja sen käyttö on tutkimukseni kannalta järkeenkäypä materiaalipankki, koska lehdistö on suunnattu laajalle yleisölle, ei pelkästään ”oman väen” tarpeisiin. Pohdin kirjoittelujen yhteydessä, kenelle lehdissä kirjoitetut sanomat oli suunnattu ja kenen etuja argumentit ajoivat. Sanomalehdet toimivat työssänini alkuperäismateriaalina, sillä käsittelen niissä esiintyneitä artikkeleita analysoiden.

Lehdistön rooli mielipidevaikuttajana on tulkinnanvarainen. Osaltaan voimakas yhdenmukainen jonkin asian puolesta tai vastaan esiintyminen lehdissä pakottaa päätöksentekijät demokratiassa ottamaan huomioon tämän vahvan yleisen mielipiteen ja näin vaikuttaa päätöksiin ratkaisevasti. Näin tapahtuu kuitenkin harvoin, varsinkin jos asiasta on puolueilla tai poliittisilla päättäjillä jo perustavanlaatuinen näkemys. Silloinkin viestinten kannan tulee olla vahvasti yhdenmukainen – mikä ehto täyttyy vain todella harvoin. Puoluelehdet ja tiettyjä puolueita tai niiden näkemyksiä kannattavat lehdet sen sijaan käyttävät kyllä omalle asialle sopivaa uutisraportointia

---

²⁶Wiberg 2006, 249.

²⁷Piispa 1997, 17.

saadakseen tukea sellaisille näkemyksilleen, jotka ne ovat jo aiemmin kirjanneet ohjelmiinsa. Samoin puolueet voivat käyttää myös esimerkiksi yhteiskunnallisia ongelmia koskevia uutisraportteja saadakseen tukea näkemyksilleen esimerkiksi alkoholipolitiikasta.²⁸ Toisten ryhmien ääni kuuluu paremmin kuin toisten, riippuen resursseista, palstatilasta ja levikistä. Totuuden tai tavoiteltavan tilan julkisaamisen määräävät siis myös muut tekijät kuin mikä on järkevää ja vakaasti harkittua. Totuus on tavallaan kuin tavara tai hyödyke, joka pitää aktiivisesti myydä ja joka ei synny ilman markkinointikustannuksia.

Kritiikkiä lehdistölle yleisen mielipiteen ilmaisijana ja vaikuttajana on helppo esittää. Wiberg kirjoittaa tiedotusvälineiden roolista poliittisessa päätöksenteossa, että olivatpa tiedotusvälineet mitä mieltä tahansa, niin niillä ei ole ratkaisevaa painoarvoa poliittisia asioita ratkottaessa. Jos todelliset vetopelaajat ovat jotakin mieltä, niin heidän kantansa tulee parlamentaarisen päätöksen lopputulokseksi, vaikka tämä olisi tiedotusvälineiden yksimielisenkin kannan vastaista.²⁹ Toisaalta on olemassa myös argumentteja, jotka tukevat lehtiä ”todellisuudentajun” ilmentäjinä. Päiviö Tommilan mukaan mikään lehti ei kirjoita ehdoin tahdoin lukijakuntansa käsityksistä täysin poikkeavalla tavalla, koska sellainen voisi aiheuttaa lehden kuoleman. Lehden on siis ainakin jossain määrin otettava huomioon yleisönsä mielipiteet.³⁰ Joki & Valli ovat teoksessaan samoilla linjoilla, todeten lehdistön useissa yhteyksissä ilmentävän hyvin väestön, keskeisien intressiryhmien ja viranomaisien näkemyksiä.³¹

Puhtaasti kansalaismielipiteen ilmentäjänä ei lehdistökirjoittelua voi tietenkään pitää, onhan lehden linja aina jonkin toimituspoliittisen prosessin lopputuotos. On myös otettava huomioon 60-luvun loppua tutkittaessa, että tuohon aikaan oli muitakin mielipiteiden ilmaisukanavia, kuten tuolloin jo verraten yleinen televisio ja etenkin radio, joka kuului monen ihmisen arkeen. Television ja radion vaikutusta ei voi sivuuttaa tuon aikakauden tapahtumia tulkitessa ja tässäkin työssä tulee esille viittaukset niiden vaikutukseen. Esimerkiksi Suomessa vuoden 1966 eduskuntavaaleja pidetään ensimmäisinä televisiovaaleina ja vasemmiston tukeminen oli mediassa edesauttamassa vaalimenestyksessä. Samoin jo USA:n presidenttivaaleissa Nixonin ja Kennedyn välillä televisioesiintymisellä, varsinkin ensimmäisellä yhteisellä, oli ollut

---

²⁸Wiberg 2006, 247 - 248.

²⁹Wiberg 2006, 242.

³⁰Tommila 1982, 12.

³¹Joki & Valli 1994, 3.

voimakas vaikutus mielipideilmaston muovautumiselle. Kennedyä ei pidetty voittajakandidaattina, mutta sujuva esiintyminen ja tyylikäs ulkoasu toivat hänelle ääniä. Rajauksen takia en käsittele television ja radion roolia kuitenkaan laajemmin. Samoin iskelmät, elokuvat ja kaunokirjallisuus olivat osa julkista keskustelua. Lehdistön kirjoitukset ovat osa tätä julkista diskurssia, laajaa keskustelua. Sanomalehdet ovat lähdemateriaalina, etenkin tekstianalyysin tarpeisiin toimiva lähdemateriaali.

Lehdissä esiintyneet hyvinkin vastakkaiset mielipiteet ja näkemyserot olivat osa suurta kansalaiskeskustelua, jota lakiuudistus synnytti. Keskeisinä perusteina lehdistön käytölle mielipideilmastojen kartoittamisessa voi esittää lehdistön roolin ”tyypillisyyksien tavaratalona”³², josta journalistisen koulutuksen seurauksena löytyy erilaisten toimijoiden erilaisia näkemyksiä kiteytyneesti. Lehdet kokoavat kansalaiskeskustelua, ollen keskusteluareenoita, joilla eri toimijoiden todellisuuskäsitykset ja tavoitteet kohtaavat. Omat mielipiteet on perusteltava ja saatava kannatetuksi. Lehdistö tuottaa puheenaiheita, määrittelee yleistä mielipidettä ja valmistelee poliittisia ratkaisuja ja markkinoi asioita. Lehdistö vaikuttaa päätöksentekoon.³³

Keskeistä työtäni kannalta on juuri esitettyjen argumenttien analysoiminen, ”tosiasioiden” esittämisen tavat ja mielipiteeseen vaikuttamiseen pyrkiminen. Raittiusmieliset ovat työssäni etusijalla, koska he edustivat ”hävinnyttä” osapuolta, jonka oli vastattava muuttuneeseen tilanteeseen ja pyrittävä uudistumaan, sekä saamaan argumentaatiollaan ihmisten ”kannatus”. Raittiusväen oli perusteltava kantansa vallalla olevaa ajattelua paremmin. Voitokkaan mielipiteen tutkiminen - vapautuksen puolestapuhujat tai sitä vastustamatta jättäneet kirjoitukset - on pakollinen osa työtäni. Kartoitan lehdissä käydyn keskustelun ja pohdin sen jälkeen raittiusväen roolia keskusteluissa.

Arja Jokinen on koonnut omaan työhöni soveltuvan kuvauksen diskurssianalyysin ja etenkin vakuuttelevan suostuttelevan retoriikan analysoinnin käytöstä tutkimuksessa.³⁴ Retorinen analyysi sopii tutkimusaiheeseeni. Retorisessa analyysissä tarkastellaan merkitysten tuottamisen kielellisiä prosesseja siitä näkökulmasta, kuinka jotkut todellisuuden versiot pyritään saamaan vakuuttaviksi ja kannatettaviksi sekä kuinka

³² Piispa 1997, s.17, Hoikkala 1989, 16.

³³ Piispa 1997, 17. Luostarinen 1994, 131 – 132.

³⁴ Jokinen 1999, etenkin kirjan luku 5.

kuulijat, lukijat tai keskustelukumppanit saadaan sitoutumaan niihin.³⁵ Sanomalehtikirjoittelu on keskeisiä retorisen analyysin aineistoja.

Diskurssin merkityksen kuvaaminen rakentuu kielen tutkimisesta merkityksellisyyden rakentamisessa. Sama asia voidaan kuvata hyvin eri tavalla riippuen esimerkiksi sanavalinnoista, asiayhteyksistä, painotuksista. Ei ole sama mitä sanotaan, vaan miten sanotaan. Mitä laajemmin jotakin ilmiötä kuvataan, sitä enemmän tulkitaan. Kieli ei ole siitä riippumatta olemassa olevien olioiden nimeämistä, vaan merkityksellistämistä, merkitysten aktiivista tuottamista, maailman tekemistä merkitykselliseksi jollakin tietyllä tavalla. Kielen avulla rakennetaan kuvaa todellisuuden rakenteesta tietynlaiseksi. Kielen avulla esitetään asiat jonkinlaisiksi eli representoidaan. Kieli tuottaa todellisuutta omien sääntöjensä kautta, joita lähestytään ”diskurssin” käsitteen avulla. Diskurssi on tietty kielenkäytön alue, tapa puhua, kirjoittaa, ajatella jne. Suomenkielisiä vastineita ”diskurssille” voisivat tältä kannalta olla esimerkiksi ”puhetapa” tai ”puheenparsi”. Diskurssit eivät synny tyhjästä, vaan ovat ajallisesti ja paikallisesti sidonnaisia ja sisältävät sisäisiä lähtökohtaoletuksia merkityksen rakentumisessa. Diskurssiteoriassa kieli nähdään järjestelmäksi, joka on olemassa niin sanotusti ennen yksilöä ja jossa yksilö tuottaa merkityksiä.³⁶

Omassa työssäni retorisen analyysin käyttö tarkoittaa esitettyjen asioiden todentamista. Pohdin mitä kirjoittaja kirjoittaa, kenelle ja mihin vedoten. Kirjoittajat ottavat myös kirjoituksissaan asemia, positioita ja yritän löytää niitä. Asemista toimii esimerkkinä Helsingin Sanomien ja Alkoholipolitiikan kirjoituksissaan käyttämä ”kansainvälisen matkailun taloudellinen asiantuntija, sveitsiläinen tohtori Oscar Michel”. Asemoimalla itsensä tai kehen vetoaa, voi vaikuttaa paljon perusviestin uskottavuuteen tai epäuskottavuuteen. Tutkimuskirjallisuus antaa apuvälineitä asemien muodostamisen syntyyn.

Argumentoinnin seuraamisessa korostuu kokonaistilanteen ja ympäröivän keskustelukulttuurin hahmottaminen. Laajempi yhteiskunta historioineen tarjoaa lingvistiset polut ja alustan pelaajille. Ilman laajemman taustatyön tekoa toimijoiden vaiheista ja tilanteen kehittymisestä, keskustelu ei avaudu ymmärrettäväksi. Alkoholipoliittisen keskustelun seuraamisessakin korostuu taustojen ja pitkien linjojen

---

³⁵Jokinen, 1999, 126.

³⁶Lehtonen 1996, 31 - 32.

vaikutus keskustelun luonteeseen ja sisältöön. Pelkkä yhden pätkän seuraaminen ei riitä avaamaan keskustelun tasoja. Argumentointi eli asemoituminen on aina osa laajempaa kontekstia, jota voidaan kutsua argumentaatiokontekstiksi tai retoriseksi kontekstiksi, joka on strateginen konteksti, jossa puhujat esittävät väitteitä, taivuttelevat, kritisoivat, oikeuttavat, kätkevät tai tuovat esiin asioita. Argumentteja tarkasteltaessa kysytään aina, mihin keskusteluun ne ovat puheenvuoroja ja mitä niillä tehdään kyseisessä kontekstissa.³⁷ Esimerkkinä tässä kohtaa toimii raittiusväen kirjoittelu, jossa ei useinkaan tuoda esille alkoholin hyviä puolia, vaan korostetaan enemmän haittoja. Liberalisointipuheessa taas korostetaan esim. yksilön vastuuta ja vapautta, jokaisen omaa valintaa. Jotta voi ymmärtää kirjoittelua, on tärkeä osata hahmottaa se osaksi laajempaa alkoholikeskustelua.

Kielenkäytöllä voidaan rakentaa asioista ja niiden tilasta haluttu tai ei-haluttu kuva, riippuen sanamuodoista ja tyylistä kirjoittaa. Teoille ja ilmiöille ei riennetä nimeämään syitä, vaan ne tavat, joilla toimijat kuvaavat ilmiöitä ja nimeävät niille syitä otetaan tutkimuskohteeksi sellaisenaan.³⁸ Esim. raittiusväki voi liittää keskioluen huumausaineisiin, joka on jo kielenkäyttöä halutulla tavalla. Keskiolut, huumausaineet ja nuoriso kuulostavat samassa yhteydessä arvolatautuneemmalla, kuin esim. puhuminen keskioluesta ja nuorista. Sanavalinnoilla voi ohjailla kirjoittelun sanomaa. Journalisti voi jättää taas oluen ja huumeet eri yhteyksiin ja näin kielenkäytöllään luo oman diskurssinsa. Sanojen valinta luo omaa kuvaa siitä, mitä kirjoittaja pitää itsestään selvänä ja omalle moraalilleen oikeana. Tutkimalla kirjoittelua pystytään hahmottamaan, mihin tyyliin asioista kerrottiin.

Tarkastelemani alkoholipoliittisen keskustelun osapuolille oli tärkeää pohtia, miten heidän mielipiteensä tulisi hyväksytyksi ja millaisilla keinoilla lukeva yleisö voisi samaistua heidän ajatuksiinsa. Yleisö täytyy vakuuttaa jonkin argumentin pätevyydestä ja saada sitoutumaan siihen. Pysyvien totuuksien esittäminen on lähes mahdotonta. Samoin retorisen argumentaation lähtökohtana on avoimuus, viimeistä sanaa ei ole. Väitteiden peruslähtökohdat ovat aina kiistanalaisia ja vastakkaiset väitteet voivat olla järkeviä, joten retorisen argumentaation tehtävänä onkin oman väitteen uskottavuuden lisääminen ja vastaväitteiden uskottavuuden vähentäminen. Uusi retoriikka ja erityisesti Perelmanin argumentaatioteoria, keskittyy tarkastelemaan keinoja, joilla erilaisia

---

³⁷ Jokinen 1999, 128.

³⁸ Jokinen 1999, 18.

väitteitä tehdään uskottaviksi ja synnytetään sitoutumista niihin. Vakuuttavuus ei muodostu argumentin loogisesta rakenteesta, vaan se on olennaisesti sen varassa, kuinka uskottavina yleisö pitää argumentissa esitettyjä syy-seuraus-suhteita, tavoitekeino-kytkentöjä, esimerkkejä, rinnastuksia tai vastakkainasetteluja.³⁹

Summa esittää Perelmanin ajatuksia siten, että yhteisymmärrys arvoista syntyy argumentoinnin (väitteiden, vastaväitteiden ja niiden perustelemisen) kautta. Jos halutaan arvioida jonkin arvoarvostelman järjellisyttä, on tutkittava, miten sitä puoltavia tai vastustavia kantoja todellisuudessa perustellaan ja miten ne saavuttavat uskottavuutensa. Päätelmän hyvyttä voitaisiin siten arvioida siihen johtaneen argumentoinnin ”laadun” perusteella. Perelmanin praktisen päättelyn tavoitteena on esittää miten arvopäätelmien uskottavuus rakennetaan vakuuttavan kielenkäytön avulla. Perelmanin uusi retoriikka kartoittaa systemaattisesti sitä, miltä luonnollisella kielellä esitetyt argumentit ”näyttävät” todellisissa argumentoivissa teksteissä tai keskusteluissa. Perelman luonnehtii ja tyypittelee erilaisissa tilanteissa ja teksteissä ilmeneviä argumentoinnin rakenteita pyrkimyksenä vakuuttavuuden tuottaminen.⁴⁰

Summan mukaan Perelmanin ajatuksissa on kiinnostavaa ennen kaikkea retoriikan tarkastelu argumentaationa ja analyysikehikon esittäminen sille, millaisista osatekijöistä argumentoivan tekstin vakuuttavuus voi koostua. Perelmanin ajatusten mukaan tekstin muoto ja sisältö eivät ole kaksi eri asiaa, vaan toisiinsa kietoutuneita päättelyn ja vakuuttamisen elementtejä.⁴¹

Perelmanin argumentaatiossa liikutaan todennäköisyyksien maailmassa pyrkien lisäämään tai vähentämään jonkin väitteen uskottavuutta, kun sekä lähtökohdista että päättelysäännöistä voidaan jatkuvasti kiistellä. Olennaista argumentoinnin onnistumiselle on joko määritellyn tai määrittelemättömän yleisön hyväksynnän saavuttaminen. Jotta puheella/tekstillä halutaan saada aikaan käytännön vaikutusta, täytyy pystyä suostuttelemaan. Argumentoinnissa, samoin kuin argumentoinnin analyysissa ollaan alusta loppuun kiinnostuneita siitä, mikä voisi olla hyväksyttävää. Perelman kuvaa argumentointia myös pakottamisen vastakohtaksi.⁴²

---

³⁹Jokinen, 1999, 46.

⁴⁰Summa 1996, 63 - 64.

⁴¹Summa 1996, 65.

⁴²Summa 1996, 66.

Warsell käyttää Perelmanin argumentaatioteoriaan perustuvaa argumentaatioanalyysiä, jossa eritellään tapoja, joilla väitteitä, ajatuksia tai vaatimuksia tehdään uskottaviksi ja synnytetään sitoutumista. Perelman on ennen kaikkea kiinnostunut siitä, miten kieltä käytetään suostuttelun välineenä. Uudelle retoriikalle ominaisen käsityksen mukaan argumentointi tähtää yhteisymmärrykseen tilanteessa, jossa on mahdollista valita useamman kuin yhden vaihtoehdoisen päätelmän tai uskomuksen välillä.⁴³

Argumentaatio tähtää osaltaan käytetyn vallan oikeutukseen. Jotta tiettyä poliittista linjaa tai uusia lakeja halutaan asettaa, yleisön ja kansalaisten suostuttelu on tärkeässä osassa. Merkitysten ja vallan suhteesta on olennaista, että valtaapitävien näkemyksiä ei useinkaan pakoteta vallanalaisille, vaan nämä saadaan ikään kuin omasta vapaasta tahdostaan yhtymään kyseisiin katsomuksiin. Näissä tapauksissa representaatiolla, asioiden esittämisellä jonkinlaisiksi, on keskeinen rooli.⁴⁴

Oman tutkimuksen kannalta oleelliseen asemaan nousee kirjoittelun keinojen ja merkitysten pohtiminen. Faktojen oikeuttamisen välineenä voi toimia esim. johonkin yleisesti hyväksyttävänä pidettyyn auktoriteettiin viittaaminen, kuten Alkon johtajaan tai poliisiin. Puhujakategorioilla oikeuttaminen tarkoittaa sitä, että joihinkin kategorioihin sijoitetaan oikeus tietynlaiseen tietoon ja tietämykseen ja niiden sanoma asettuu sisällöstä riippumatta helpommin vakuuttavaan rooliin. Kun raittiusliikkeestä puhuttiin vähempiarvoisena tai vanhanaikaisena, sen sanoman uskottavuutta pyrittiin heikentämään. Käänteisesti kategorisoinnin ja tiedon yhteen liittäminen voi merkitä sitä, että tietyistä kategorioista – vaikkapa lapsen, punkkarin tai mielisairaana – lausuttu puhe ei saa kovin helposti vakavasti otettavan statusta. Kategoriat ja niiden arvostukset eivät kuitenkaan ole pysyviä, vaan kulttuurisesti ja tilanteisesti muuttuvia. Kategorioiden käyttö riippuu siitä, kenelle sanomaa tarkoitetaan. Ideana kuitenkin on, että luokittelemalla puheenvuorojen esittäjiä alempiarvoisiksi tms. vahvistetaan omaa argumentointia.⁴⁵

Väitteiden ja tosiasioiden hyväksyntä lähtee siitä, miten uskottavina kertomia voi pitää. Uskottavuuden rakentuminen kytkeytyy taas argumentatiiviseen rakentumiseen. Retorisessa analyysissä tarkastellaan erilaisia retorisia keinoja. Tutkitaan millaisia

---

⁴³Warsell 2005, 226 – 227.

⁴⁴Lehtonen 1996, 23 - 24.

⁴⁵Jokinen 1999, 135.

suostuttelun ja vakuuttelun keinoja käyttämällä lukija tai kuulija pyritään vakuuttamaan esitetyn argumentin uskottavuudesta tai kannatettavuudesta ja sitten taivuttelemaan hänet puolelleen. Diskurssianalyysissä retorista analyysivälineistöä voidaan käyttää tarkasteltaessa tätä ns. todellisuuden tuottamisen prosessia. Tarkastelu keskittyy löytämään tapoja miten erilaisia selontekoja tuotetaan, kuinka tekoja tai asioiden kategorisointeja pyritään oikeuttamaan tai miten ne saadaan näyttämään kyseenalaistamattomilta itsestänselvyyksiltä, faktoilta.⁴⁶ Päämääränä näillä keinoilla on omien väitteiden asettaminen vakuuttavaksi ja voitokas keskustelu.

Todellisuutta ja pysyvää totta on vaikea tavoittaa. Merkitysten maailmallisuus tekee niistä olennaisesti kiistanalaisia. Lehtosen lähestymistapa tarkkaavaisuuteen ja itsestään selvyyksien kyseenalaistamiseen⁴⁷ auttaa tekstin tulkinnassa. Totena pidetty - yleinen tosiasia – on aina jonkin tapahtuma- tai ajatteluketjun tuotos, joka on saavuttanut kannatusta tullakseen yleisesti hyväksytyksi. Ihmisellä on halu rakentaa ymmärrystään perustotuuksien ympärille, joten vakiintunut jopa järjenvastaiseltakin tuntuva tapa ajatella muuttuu yleensä hitaasti.

Tosiasiallistaminen syntyy argumentaation hyväksynnästä. Argumentaatio onnistuakseen vaatii johtopäätöksiensä hyväksymistä, mutta mikä tärkeintä myös lähtökohtiensa hyväksynnän. Jos lähtökohdat eivät ole hyväksytyjä, kuten vaikka että kansalaisten vastuu omasta itsestä on lisääntynyt, on puhujan pyrittävä vakuuttamaan kuulijat että näin on tapahtunut. Tätä kautta sitten johtopäätökset, kuten oluen myynnin vapauttaminen, voitaisiin hyväksyä. Hyväksynnän siirto nimittäin edellyttää tietyn sidoksen luomista premissien ja hyväksyttäviksi tarjottujen väitteiden välille. Tällöin luvattomaan ennakkopäätelyyn syylistymättä - tilanteeseen jossa yleisö ei hyväksy puhujan lähtökohtaoletuksia - pitäisi pystyä vahventamaan omien lähtökohtien perustelua, muuten argumentti ei vakuuta. Argumentaation näkökulmasta kyse on hyväksynnän hankkimisesta omille lähtökohtaoletuksille, joita ei voida pitää kuulijoiden ennalta hyväksymänä⁴⁸.

Etenkin raittiusmieliset saivat hakea hyväksyntää 1960-luvun lopulla mielipiteilleen, joiden lähtökohdat eivät olleet välttämättä kaikkien hyväksymiä, juuri perustelemalla ja

---

⁴⁶Jokinen, 1999, s. 46.

⁴⁷Lehtonen 1996, 20

⁴⁸Perelman 1996, 28 - 29.

retorisia keinoja käyttäen. Mielenkiintoista on sekin, että samoilla premisseillä perusteltiin hyvin eroavaisia johtopäätöksiä. Esim. Ruotsin keskiolutvapautus toimi esimerkkinä lain vastustajien ja myönteisen kannan edustajien argumentaatiossa. Puheen johtopäätöksien perusteella Ruotsin tilanne oli joko hyvä tai sitten hälyttävä. Kokonaisuutena argumentaatiotekniikoiden kuvauskehikkoon sisältyy Perelmanin oman arvion mukaan noin sadan erilaisen retorisen tekniikan määrittely ja kuvaus. Summan mukaan Perelmanin esittämät retoristen tekniikoiden määritelmät ja niitä kuvaavat esimerkit ovat yleensä osuvia ja auttavat havaitsemaan ja jäsentämään käytännön argumentoinnissa esiintyviä retorisia keinoja.⁴⁹

---

⁴⁹Summa 1996, 71.

2. Kolme eri näkökantaa alkoholipoliittiseen keskusteluun

2.1 Raittiussanomien – yrityksen koot riviin vastarintaan

Nostan tässä luvussa esiin Raittiussanomissa ajalla 30.9.1967 – 19.6.1968 ilmestyneiden pääkirjoitusten käyttämää retoriikkaa ja mietin sitä, kuinka hyvin kirjoitusten retoriikka saavutti laajemman yleisön tai kenelle kirjoitusten retoriikka oli suunnattu. Käyn luvussa läpi artikkeleita, tuoden esille retoriikan tapoja, joita Raittiussanomissa esiintyi. Käytän tutkimuskirjallisuutta apuna sijoittamaan kirjoittelua laajempaan kontekstiin. Raittiussanomien päätoimittaja oli vielä alkuvuodesta 1968 Jarmo Heinonen, myöhemmin tointa hoiti Kaarlo Lähteenmaa.

Pääkirjoituksessa ”Keskeneräinen olutlakiesitys”, Raittiussanomien ensimmäisessä numerossaan hyökkää voimakkaasti oluenvapautusta vastaan ja vetoaa vasemmistoedustajiin argumentoinnillaan. Sosiaalisten periaatteiden johtoasema ei kirjoituksen mielestä toteudu olutlaissa. Pääkirjoituksessa tuodaan esiin yksityisen voitontavoittelun vaara uusien lakien myötä. Olutpääomapiirit saavat kirjoituksen mukaan tilaisuuden edistää oluen myyntiä voimakkaasti, koska heillä on rahaa ilmoitella talousvaikeuksissa olevassa lehdistössä. Kirjoitus syyttää jo tällä hetkellä olutpääomapiirien hallitsevaa roolia lehdistössä. Lopuksi kirjoitus moittii sosialismin nykytilaa, sanoen että hallituksen esityksessä eduskunnalle laiksi keskioluesta on kysymys sosialistienemmistöisen hallituksen tekemästä esityksestä sosialistienemmistöiselle eduskunnalle, joka koskee yhteiskunnan suorittamaa tulonsiirtoa yksityiselle suurpääomalle. Ivallisesti kirjoitus toteaa, että tällaista sosialismia ei ainakaan kapitalistin tarvitse pelätä.⁵⁰

Kirjoitus vetoaa luokkahenkeen ja eritoten sosiaalidemokratian periaatteisiin tuodessaan sosialismi-kapitalismi-vastakkainasettelun merkittäväksi päätöksenteon perustaksi. Kirjoituksen lopun lause, jossa kapitalistin todetaan voivan olla rauhassa, voidaan tulkita opettamaan, keskustelua herättämään ja kritisoimaan pyrkiväksi huomioksi. Tilanne pyritään esittämään huvittavana, jota käytetään tehokkeinona oman sanoman vahvistamiseksi. Lause edustaa selkeää retorista keinoa, jossa naurunalaiseksi joutumisen ja siitä aiheutuvan maineenmenetyksen pelko ovat tehokas argumentaation

---

⁵⁰RS n:o 1 30.9.1967, 3.

ja opetuksen keino.⁵¹ Kirjoitus esittää, että sosialistit toimivat olutasiassa omien tavoitteidensa vastaisesti. Myös eduskuntakäsittelyn aikana keväällä 1968 oluenkaupan sosialisointi otettiin esille, jossa kuvastui vanhan raittius- sekä työväenliikkeen yhteinen viha ”olut- ja viinaparoneiden” valtaa vastaan.⁵² Liberalisoinnin syytettiin palvelevan olutkapitalistien intressejä myös muissa alkoholilainsäädännön liberalisoimista vastaan esitetyissä kirjoituksissa, mutta peruste ei ollut kovinkaan yleinen verrattuna muihin liberalisointia vastaan esitetyistä argumenteista. Suurten lehtien pääkirjoituksissa ei kuitenkaan liberalisointia vastaan juurikaan kirjoitettu lain hyväksymishetken lähestyessä. Tällaista kirjoittelua löytyi lähinnä muissa kirjoituksissa.⁵³

Vetoaminen selkeästi työväenliikkeen tavoitteisiin ja vasemmistoon oli raittiusliikkeessä jo ennenkin kokeiltu tapa. Raittiusliikkeen porvarillinen osa oli 1950-luvun alussa hyväksynyt liikkeen silloisen kriisin aikaan itselleen hieman vieraan sosiaalisen ohjelman, jotta jäsenmäärältään suuri Sosialidemokraattinen Raittiusliitto saatiin entistä kiinteämmin raittiusväen yhteiseen rintamaan. Yhtenäisyyden nimissä oltiin valmiita hyväksymään sekä tavoitteiltaan että motiiveiltaan hieman ristiriitaisia ehdotuksia yhteiseksi ohjelmajulistukseksi.⁵⁴ Eduskunnassa 1966 - 1970 oli suuri sosiaalidemokraattiedustus, joten sosiaalisiin näkökohtiin vetoaminen oli luontevaa suuren vasemmistöäänestäjäkunnan huomion saamiseksi. Käytännössä raittiusliikkeen johdon laatimien sosiaaliohjelmien ja ihanteellisten tavoitteiden toteutuminen näkyi kenttätöön toteutuksessa vain pienessä roolissa. Raittiusväen johto- ja kenttätaso elivät melko erilaisissa todellisuuksissa.⁵⁵

Raittiussanomissa jatkettiin vielä samalla temalla seuraavassa numerossa kirjoittamalla, ettei asiantuntijoita oltu kuultu tarpeeksi olutlakia valmisteltaessa ja että olutpääomapiirit ovat hyötäneet tulevasta lainmuutoksesta. Olutlakiesitys tuo kirjoituksen mielestä liikaa uusia myymälöitä kerralla ja keskiolutlakiesitys merkitsee tarjonnan epätarkoituksenmukaista paisuttamista. Kirjoitus pitää uutta olutlakia raakileena, jota olisi pitänyt kehittää ennen sen tarjoamista eduskunnalle.⁵⁶

---

⁵¹Perelman 1996, 64.

⁵²Simpura 1982, 327.

⁵³Piispa 1997, 87. Alkon kokoama taulukko alkoholilainsäädännön liberalisoimista vastaan esitetyissä argumenteista 1965-1968.

⁵⁴Ahonen 2006, 358.

⁵⁵Ahonen 2006, 360 – 361.

⁵⁶RS n:o 2 – 1967 pääkirjoitus ”Vielä olutlaista”

Raittiusväen reaktio olutlain raakileena pitämiseen on ymmärrettävä, koska edellisen eduskunnan Virolaisen hallituksen esitys alkoholilaiksi ei sisältänyt olutkaupan vapauttamista. Väkijuomalainsäädännön uudistaminen palasi eduskuntavaalien aiheuttaman katkoksen jälkeen hallituksen käsittelyyn vuoden 1966 lopulla ja hallitus asetti ministerivaliokunnan valmistelemaan lakiesitystä. Valiokunnan keskeisimmäksi asiaksi nousi olutkysymys, mistä valiokunta oli yksimielinen. Hallitus antoi syyskuussa 1967 esitykset alkoholilainsäädännön uudistamiseksi ja esityksen erilliseksi laiksi keskioluesta. Piispan tutkimat suuret sanomalehdet olivat kaikki sekä alkoholilakiesityksen, että keskiolutlakiesityksen takana.⁵⁷ Se, ettei kaikkia asiantuntijoita oltu kuultu tarpeeksi, saa tukea ajatuksesta, jossa hinta-aseen käyttö oli tiedossa tehokkaana keinona jo ennen lakiuudistusten tuloa 1969. Alkon tutkija Henrik Wallgren esitti tammikuussa 1969, että hinta on ainoa tehokas kulutuksen ja sitä kautta haittojen rajoittaja. Wallgren erosi jo saman vuoden puolella Alkon tutkijan toimestaan ja häntä harmitti, ettei hänen alkoholitietämystään kysely jo uutta alkoholilakia valmisteltaessa.⁵⁸

Helmikuun alussa 1968 Raittiussanomat arvioi pääkirjoituksessaan tulevien lakimuutoksien mahdollisia seuraamuksia otsikolla ”Mitä tapahtuu todella”⁵⁹. Kirjoitus perustelee säätelyn tarpeellisuutta, koska alkoholijuomien käyttöfrekvenssi on kasvanut ja tämä saattaa ratkaisevalla tavalla heikentää työturvallisuutta ja liikenneturvallisuutta Suomessa. Kirjoitus arvostelee juomatapoihin kiinnitettyä huomiota kokonaiskulutuksen kasvun ja alkoholihaittojen tiedostamisen sijasta. Kirjoitus arvostelee myös Alkon kuluttajille tarjoamaa opastusta, jossa viinikulttuuria esitellään ristiriidattomana vaihtoehtona, eikä tietoa alkoholinkäyttöön liittyvistä riskeistä kuitenkaan anneta. ”Täydellinen vaikeneminen alkoholiasioista myyntitilanteessa on vähintäänkin oudoksuttavaa.”

Työnteon ja alkoholin yhdistäminen tulee esille lehden kirjoitteluvälinoissa. Tässä yhtenä esiin nostettuna esimerkkinä journalistisesta kvalifikaatiosta saman lehden henkilöesittelyssä⁶⁰ taiteilija Pentti Saarikoski oli puhunut haastattelussa, että työnteosta ei tule mitään ilman viinaa. Raittiussanomat yhdisti ”varoittavan esimerkin” pääkirjoitusteemaansa. Saman lehden etusivulla uutisoidaan suuren

---

⁵⁷Piispa 1997, 77 - 78.

⁵⁸Häikiö 2007, 233.

⁵⁹RS n:o 2, 1968 7.2.1968, pääkirjoitus

⁶⁰RS n:o 2 1968 7.2.1968.

rattijuoppoustutkimuksen julkistamisesta ja rattijuoppousteema oli tuolloin ajankohtainen, olihan presidentti Kekkonen uudenvuodenpuheessaan aiemmin ottanut esille rattijuoppouden ongelman Suomessa ja asiasta oli kirjoitettu myös muissa lehdissä.

Kirjoitus pitää eritoten keskioletuksia uhkana ja esittää että kokonaiskulutus ja alkoholivauriot tulevat lisääntymään. Kirjoitus kritisoi Alkon linjaa ja vaatii kokonaiskulutuksen kasvun hillitsemistä sekä odotti vaaroista ja haitoista kerrottavan enemmän. Alkoholilainsäädännön liberalisoimista vastaan esitetyistä argumenteista alkoholin kulutuksen lisääntyminen oli yleisin argumentti myös muissa suurissa lehdissä 1965 - 1968.⁶¹ Kirjoitus tarjoaa keinoiksi saatavuuden vähentämisen ja valistuksen lisäämisen. Kirjoittaja ei esitä miten myyntitilanteessa alkoholinkäyttöön liittyvistä riskeistä tulisi antaa tietoa. Viinikulttuurivaihtoehdon ristiriitaa ei myöskään pureta ja vaihtoehtoa alkoholiasioista vaikenemiselle myyntitilanteessa ei selitetä. Kirjoitus syyttää Alkoa, mutta ei tarjoa konkreettisia ohjeita kuinka pitäisi toimia toisin. Valistus ja kulutuksen kasvun hillintä ovat laajoja teemoja ja niitä on helppo antaa ohjeeksi, mutta käytännön neuvoja ei kirjoitus tarjoa. Raittiussanomissa jatkettiin pitkään vallalla ollutta raittiusliikkeen argumentointia. Vuosina 1965 - 1968 raittiushenkinen argumentaatio lainsäädännön uudistamisesta käydyssä keskustelussa oli suoraa jatkoa 1950-luvulla esitetyille perusteluille raittiuden puolesta. Perusväittäämä oli, että mitä helpommaksi alkoholin saatavuus tehdään, sitä suuremmaksi kasvaa alkoholin kulutus ja sitä enemmän alkoholin käytöstä aiheutuu haittaa ja vaurioita.⁶²

Maaliskuussa 1968 puolustettiin raittiussuhteen merkitystä nyky-yhteiskunnassa.⁶³ Kirjoitus esittää että raittiustoimintaa syytetään epärealismista ja että sillä ei ole yhteyttä henkisiin valtavirtauksiin. Kirjoitus esittää puolustukseksi että raittius toimii, koska silloin ihminen ei estä persoonallisuutensa kehittymistä ja tajuntaansa. Ihminen juo kirjoittajan mielestä vähentääkseen pelko- ja ahdistustilojaan ja päihdyttävien aineiden käyttö perustuukin pääosaltaan aukottomasti tälle seikalle. Jos ihminen juo, kirjoittajan mielestä hänen persoonallisuutensa kehitys häiriintyy. Monipuolistuva maailmankuva vaatii kirjoittajan mielestä umpikujan välttämistä ajattelussa ja selkeää ajattelua sekä pyrkimystä selkeään itsensä toteuttamiseen. Raittius liittyy kirjoittajan

---

⁶¹Piispa 1997, 87.

⁶²Piispa 1997, 86.

⁶³RS n:o 4 6.3.1968, pääkirjoitus: ”Ei ole epärealistista”

mielestä nykyisiin henkisiin valtavirtauksiin ja tulee kasvamaan, kunhan ihmiset ymmärtävät sen.

Raittiussanomien viittaus raittiusliikkeen kohtaamaan arvosteluun, jota se olikin saanut osakseen. Raittiustyöhön suhtautuminen muuttui 60-luvulla ja raittiustyötä koskevat kannanotot liittyivät useimmiten alkoholilainsäädännön uudistamiseen käsittelyyn. Raittiusliikkeen työmuotojen sijasta arvioitiin liikkeen alkoholipoliittisia tavoitteita, joita kohdannut arvostelu laajeni vähitellen koko lehdistöön.⁶⁴ Raittiusliike oli asetettu puolustuskannalle oman ideologiansa perustelemiseksi. Argumentointitapa kertoo raittiusliikkeen tilasta osana alkoholipoliittista keskustelua. Seikka, että tietyn väitteen puolesta ylipäänsä täytyy esittää argumentteja, vihjaa että se ei ole ilmeinen eikä välttämättä vakuuta kaikkia.⁶⁵ Tätä voi soveltaa raittiusliikkeen puolustuspuheeseen.

Kirjoitus esittää raittiusajatuksen perustaksi selkeän psykologisen perustelun persoonallisuuden kehittymisestä. Kirjoitus ei kuitenkaan viittaa mihinkään tiettyyn tutkimukseen tai tutkijaan ja jättää näin tarkentamatta peruslähtökohdat ajattelun pohjalleen. Perustelu ei sävyllään ole moralistinen, vaan yksilön omaa vastuuta ja järkeä korostava. Tässä kirjoituksessa on selkeä ero Piispan esittämään raittiusliikkeen ja liberalisointia ajaneiden ryhmien eroon, jonka mukaan:

”Kun raittiusliike piti 1960-luvun keskustelussa kiinni perusnäkemyksestään, jonka mukaan alkoholipolitiikalla on tähdättävä alkoholin käytön vähentämiseen, liberalismi doktriinin omaksunut lehdistö arvosteli sitä kielto- ja holhoushenkisestä linjasta, jolla alkoholiongelmia vain vaikeutetaan. Raittiusliikkeen tunneperäinen ennakkoluuloisuus ja nykyaikainen rationaalisuus suhtautumisessa alkoholinkäyttöön asetettiin vastakkain ja selvin sanoin kannatettiin nykyaikaisen yhteiskunnan ja nykyaikaisen ihmisen alkoholipolitiikalta edellyttämiä ratkaisuja.”⁶⁶

Piispa kiteyttää raittiusliikkeen ja liberaalimman linjan kiistan, mutta tämän pääkirjoituksen kirjoitustapa poikkeaa tästä tulkinnasta ollen keskustelua avaava, vähemmän tunnepitoinen ja hyvin perusteltu.

Seuraavassa alkoholipolitiikkaa käsitelleessä pääkirjoituksessaan Raittiussanomien oli taas vanhakantaisella raittiuspuhe-linjalla, josta sitä juuri monesti arvosteltiin.⁶⁷ Huhtikuussa pääsiäisen alla Raittiussanomien pääkirjoitus toivoo, ettei juhlapyhinä

⁶⁴Piispa 1997, 66.

⁶⁵Perelman 1996, 156.

⁶⁶Piispa 1997, 156 – 157.

⁶⁷RS n:o 6 (3.4.1968) pääkirjoitus: ”Pääsiäisen aika”

juotaisi:

”Niille, joita kirkkopyhien sisältö hengellisesti puhuttelee, on suomalaisten tämänlainen juhlanvietto tietenkin vakavan, vakaumukseen koskevan murheen asia. He toivovat, että itseään ulkopuolisinkin pitävät – toisten syvää vakaumusta kunnioittaen – pidättäytyisivät hillittömästä menosta kristikunnan suurimpien päivien aikana.”

Kirjoitus pitää alkoholia uhkana vapaapäivien vietolle:

”Kuinka monissa kodeissa juhla-aikoja pelätään. Kuinka monissa kodeissa levon ja virkistyksen ajoista tulee ristiriitojen ja kärsimysten aikoja. Kuinka monet lapset saavat elähdyttävien ja kohottavien muistojen sijasta muistoja, jotka painavat heitä alas. Kuinka paljon inhimillistä hätää ja tuskaa monien kohdalle tuovat nytkin edessä olevat pääsiäispyhät.”

Kirjoitus tuo esiin, ettei lehden artikkelipalsta ei ole saarnan paikka edes pääsiäisenä. Lopuksi kirjoitus kuitenkin saarnamaisesti toteaa, ettei viina missään nimessä ole juhla juoma pääsiäisenä, jouluna ja muuna pyhäaikana.

Kirjoittaja pitää siis alkoholin nauttimista epäpyhänä toimintana kristillisten pyhien aikana, mutta ei tuo kuitenkaan esille milloin aineen nauttiminen olisi soveliaampaa. Ajattelua leimaa tietyllä tapaa ohjaus kuinka pitäisi toimia ja annetaan suorita käskyjä, eikä ihmisen omaa harkintaa tai sen mahdollisuutta tuoda esille. Uhkakuvat, joita kirjoitus esittelee, liittyvät selkeästi perinteiseen ongelmajuomiseen. Alkoholi liitetään sen turmiollisiin seuraamuksiin. Kirjoitus on suunnattu selkeästi kuitenkin suurelle yleisölle, mutta näkökulma on ylhäältä – syvän vakaumuksen omaavien taholta - alaspäin tapahtuvaa ohjailua, tietyntyyppisen paremman kansalaisen puhetta heikommalle, kuten kirjoittaja esittää, ulkopuolisinkin itseään pitävälle suuntautuvaa tekstiä.

Käsittelytavan ero on suuri verrattuna raittiusliikkeen puolustukseen edellisessä pääkirjoituksessa. Kirjoituksen puhettavassa on läsnä pahan materialisointi, joka oli yksi raittiusväen tyypillisesti käyttämistä puhetavoista. Pahan materialisoinnin sisäinen logiikka selittyy esittämällä alkoholi perivihollisena:

”Raittiuspuheessa alkoholista oli tullut suuri syyllinen, ”kuningas alkoholi”, johon kaiken pahan saattoi johtaa. Paha siis materialisoitui, ja sen torjuminen siten yksinkertaistui huomattavasti. Samalla kuitenkin Niinivaaran mukaan menetettiin kyky nähdä se erilaisten tekijöiden moninaisuus, joka onnettomissa tapauksissa johti yksilön

tuhoutumiseen.”⁶⁸

Pääsiäiskirjoituksen argumentointi on lähellä 1950-luvulla totuttua kirjoitustapaa, jossa argumentointi perustui vakaumukseen väkijuomien vahingollisuudesta, ei tutkimukseen. Argumentaation sävy oli myös erityisen voimakas, kun käsiteltiin väkijuomien käyttöä kotien hyvinvoinnin ja eheyden turmelijana. Kotien alkoholiongelmien käsittely kytkettykin läheisesti mainintoihin siveellisyyden rappeutumisesta ja nuorten raittiusvakaumuksen heikkenemisestä.⁶⁹

Huhtikuussa 1968 ”Ohjelmantekijän vastuu”⁷⁰ - otsikolla Raittiussanomien pääkirjoitus syyttää televisiota ja radiota epätasa-arvoisesta viestinnästä, sanoen että asiaohjelmissakin vähätellään alkoholihaittoja ja ajetaan avoimesti vapaan alkoholipolitiikan asiaa. Kirjoitus haluaisi puolueettomampaa suhtautumista ja ohjelmantekijän omat asenteet eivät saisi näytellä mitään osaa ohjelmissa. Viihdeohjelmissa kirjoittajan mukaan ihannoidaan alkoholinkäyttöä ja onnellista juopumusta. Kirjoittaja lainaa Irwin Goodmanin haastattelua, jossa Irwin sanoi alkoholilaulujen myyvän hyvin. Kirjoittaja syyttää ohjelmantekijöitä vastuuttomuudesta ja vetoamisesta kuulijoitten ja katselijoitten alhaisimpiin tarpeisiin rahan, suosion ja menestyksen kosiskelemiseksi, sekä esittää oman kulttuurisen tulkintansa edellisen kaltaisista viihdeohjelmista:

”Itse juopotteleva ohjelmanseuraaja mieltyy tällaisiin matalamielisiin esityksiin ehkä sillä perusteella, että hän kuvittelee saavansa huonoille tavoilleen taikka paheilleen hyväksymistä; hän siis kuvittelee elävänsä juopotellen norminmukaisesti; viihdeohjelman esittämä elämäkäsitys tahdotaan käsittää normaaliksi...tämänlaatuisten ohjelmien elämäkuva on tietenkin vääristynyt ja valheellinen. Mutta kaikki eivät ole kypsiä sitä tajuamaan. Varsinkin arvostelukyvyltään kehittymättömät nuoret ovat alttiita seuraamaan väärä ihanteita.”

Nuorten takia heidän idoleiltaan pitäisi kirjoittajan mukaan vaatia vastuullisuutta ja parempaa ryhtiä. Sensuurin harjoittamisen puolesta heikon arvostelukyvyn omaavia suojellaksensa kirjoittaja lopuksi toteaa, ettei viinalauluja ja juoppoviihdettä tarvita televisiossa eikä radiossa.

Kirjoitus kritisoi juomisen esittämistä sosiaalisesti hyväksyttynä toimintana ja on

⁶⁸Kuusi 2003, 117. Kuusi käyttää esimerkkinään lääninrovasti Erkki Niinivaaran kirjoitusta ”Pahuus sinänsä” Alkoholipolitiikan numerossa 4/63 pahan materialisoinnin sisäisestä logiikasta.

⁶⁹Piispa 1997, 56 – 57.

⁷⁰RS n:o 7 (18.4.1968) pääkirjoitus.

sävyltään lähellä raittiusväen perinteistä ”porttiteoriaa”, joka puhetapana esitti vapaamman alkoholijakelun käytön vaaroja. Yhteiskunnan tehtävä oli toimia portinvartijana, joka estäisi muuten vääjäämättömästi rappeutuvan nuorison, työväestön ja muidenkin itsestään huolehtimaan kykenemättömien väestönsien kuten naisten ajautumisen paheiden tielle.⁷¹ Samoin kuin alkoholijakelun, myös alkoholista esitetyn informaation tulisi olla asiallista ja vastuullista raittiusväen retoriikan mukaisesti, kuten edellisessä kirjoituksessa esitetään.

Radio- ja tv-ohjelmissa käsiteltiin alkoholikysymystä ja raittiusväki koki tullessa kohdeksi huonosti. Suomen Raittiusjärjestöjen Liitto lähetti yleisradion hallintoneuvostolle useita kirjelmiä, joissa paheksuttiin raittiutta vastustavia ja oluenkaupan vapauttamista suosivia ohjelma numeroita.⁷² Kuten tässäkin kirjoituksessa, julkisuuden henkilöiden antama roolimalli nuorille oli raittiusliikkeen mielestä tärkeä. Raittiuskasvatuksessa oman esimerkin antaminen oli ollut tärkeää jo 50-luvulla. Kun raittiusliikkeellä ei ollut tarjota konkreettisia keinoja alkoholipolitiikassa, haluttiin vain vähentää kulutusta ja pääpaino pidettiin raittiuskasvatuksessa, jota oli suoritettava kotona ja kansalais- ja nuorisojärjestöissä ja kouluissa. Raittiuskasvatuksessa oli olennaista nuorisolle annettu esimerkki ja väkijuomien nauttiminen oli omiaan antamaan huonon esimerkin.⁷³

Kulttuuriharrastuksilla oli raittiusliikkeen toiminnassa yhtä oleellinen tehtävä kuin väkijuomia vastustavalla toiminnalla.⁷⁴ Raittiusliikkeen suunnan määrittämiseksi ja Alkon ”raitituskasvatuksen” vastapainoksi 1950-luvulla laaditun ohjelman mukaan terve, elämänmyönteinen asenne ei tarkoittanut päämäärätöntä hauskanpitoa, vaan raittiusväen kulttuuriharrastusten tuli tuottaa sekä sen jäsenistölle, että heidän ohjelmiaan seuraavalle yleisölle ”puhtaan ilon” lisäksi myös ”aatteellista innostusta”. Toiminnassa piti kunnioittaa raittiusliikkeen perinteisiä ihanteita ja toteuttaa ”korkean laadullisen tason” kulttuuritoimintaa ”turvautumatta niihin epäaitoihin menetelmiin, joita kaupallinen huviteollisuus yleisesti käyttää”.⁷⁵ Raittiusliikkeen taholta suoritettu arvostelu TV- ja radio-ohjelmia kohtaan saattaa selittyä kulttuuriohjelman

---

⁷¹Kuusi 2003, 118.

⁷²Helander 1969, 104.

⁷³Piispa 1997, 63 - 64.

⁷⁴Ahonen 2006, 352.

⁷⁵Ahonen 2006, 354.

pyrkimyksillä ymmärtää ”oikealla tavalla” kulttuurielämän piiriin kuuluvia asioita, joka käytännössä tarkoitti raittiusliikkeen luottamustehtävissä toimivilta velvoitetta suorittaa ”jatkuva kulttuuriarvostelu”, joka ilmeni toiminnan korkean laadun ja sosiaalisen vastuuntunnon vaalimisena.⁷⁶ Tv- ja radio-ohjelmia arvostellessaan raittiusväki vaatikin juuri näiden tavoitteiden täyttymistä.

Toukokuun alussa Raittiusseuran toiminta suoritti viimeisiä yrityksiään vaikuttaa tulevaan eduskuntaäänestykseen uusista laeista, kirjoittamalla otsikolla ”Alkoholilait loppusuoralla”⁷⁷. Kirjoitus moitti alkoholilakivaliokunnan työtä Alkon aseman suosimisesta ja alkoholijuomien myyntiä laajentaneesta suunnasta. Kirjoitus vastustaa raittiusväen tärkeimpänä pitämän, väkijuomalaissa raittiuteen ohjanneen periaatepykälän poisjättämistä laista, sekä ikärajoituksen poistamista keskioluen myynnistä. Kirjoituksen mukaan alkoholilakivaliokunnan kokoonpanossa on ollut voimakkaasti edustettuina Alko- ja alkoholi-intressit ja jatkaa:

”Mikäli monopoliyhtiötä lähellä olevilta tahoilta valiokunnassa tietävästi harjoitettu sanelupolitiikka tulee eduskunnan kokonaisuudessaan hyväksymäksi, saa Suomen kansa noudatettavakseen alkoholilainsäädännön, joka yksipuolisuudessaan ja tehottomuudessaan nopeasti osoittautuu vanhentuneeksi.”

Kirjoitus viittaa Ruotsin rajoittavan kannan voimistumiseen ja Englannin liikenneraittiuslakiin. Alkon kritiikki tulee voimakkaasti esille kirjoituksessa ja Alkon ei uskota kantamaan vastuuta jota se uudessa tilanteessa itselleen ottaa. Kirjoitus vetoaa raittiusväkeen tulevassa äänestyksessä:

”Jopa liiankin pitkälle menneestä sovittelunhalustaan huolimatta raittiusliikkeen kanta alkoholilakivaliokunnan suorittamiin hallituksen esityksen perusteluihin on selvä, se ei voi niitä hyväksyä ja tulee aikaisemmista sitoumuksista vapaana jatkamaan työtään saadakseen aikaan sosiaalisesti tarkoituksenmukaisen alkoholilainsäädännön, jossa monopoliyhtiö ei voi muodostua itsetarkoitukseksi.”

Kirjoitus viittaa tulevien lakiuudistusten olevan vanhentuneita, koska kansainväliset esimerkit puhuvat rajoitusten puolesta. Vetoamalla kansainväliseen tilanteeseen haetaan painoarvoa omille argumenteille. Kirjoitus viittaa Alkon ja sen intressien voimakkaampaan edustukseen valmisteluvaiheessa Kritiikille oli ainakin osittain syytä,

⁷⁶Ahosen 2006, 354 – 355.

⁷⁷RS 8.5.1968.

koska väljentävän linjan kannattajat saivat rajoittavan linjan kannattajia useampia edustajia kuultaviksi alkoholilainsäädännön valmisteluvaiheessa.⁷⁸ Valmisteluvaiheessa rajoittavan linjan kannalle asetui varauksettomasti vain raittiusliike, joka vielä tässä vaiheessa piti kiinni maaseudun kuivana pitämiskaavastaan, kun taas väljentävän linjan tavoitteet sen sijaan saivat kannatusta miltei kaikkien lausunnon antajien taholta.⁷⁹ Kirjoitus luo kuvan taistelusta, jossa on tulossa loppunäytös. Raittiusväelle annetaan suora kehoitus olla hyväksymättä uudet lakiehdotukset ja aloittaa uuden, erilaisen lain rakentaminen. Tällä retoriikalla pyrittiin vetoamaan riittävään määrään edustajia, jotta laki saataisiin lepäämään. Kirjoituksen sisältämä vastarintaan neuvova ohje on selkeä sotahuuto lakiäänestyksen lähetessä.

Raittiusseuran kirjoitti toukokuun lopulla 1968 pääkirjoituksessaan⁸⁰ eduskunnan toisen käsittelyn jälkeisestä tilanteesta, jossa eduskunta hyväksyi muuttumattomina suuren valiokunnan alkoholilakeja koskevat mietinnöt. Kirjoitus toteaa raittiusväen tappion ja ettei raittiusväen alkoholijuomien kulutuksen ja siitä aiheutuvien haittojen supistamistavoite ole läsnä nyt päätettävässä alkoholipolitiikassa. Kirjoitus jatkaa raittiusväen ”huoli heikommasta” -linjaa ja sanoo että aikakauden yksilönvapauden ilmapiirin korostamisen ja luottamuksen nimissä ihmisen sallitaan jopa tuhota itsensä. Kirjoitus pitäytyy kontrollipolitiikan puolustuksessa, jossa turvattomia pitää suojella itseltään. Raittiusseura lieventää kuitenkin suhtautumistaan verrattuna aiempiin kannanottoihinsa, sanoen että lait huononnusten lisäksi sisältävät myös oleellisia parannuksia, mainiten muun muassa raittiuslautakuntien ja raittiusjärjestöjen määrärahojen lakisääteisyys. Kirjoitus kritisoi voimakkaammin keskiolutkysymystä, joka oli vielä avoin kunnallisella tasolla. Keskioluen ”melkein rajoituksetonta myyntiä” pidettiin hätiköitynä, haittoja lisäävinä ja perustelua siitä, että miedot juomat ohjaavat pois väkevästä epätodellisista.

Raittiusliike oli uudessa tilanteessa. Nyt sen oli sovitettava muuttunut asemansa retoriikkaansa. Tietyllä tapaa puoliväliin tuleminen Alkon ja erimieltä olevan lukevan yleisön suhteen näkyy kirjoituksen retoriikassa. Nyt oltiin enemmän samalla puolella kuin aiemmin. Retorisena keinona puhuja pyrkii luonnostaan yliarvioimaan esittämiensä argumenttien painoa ja aliarvioimaan vastustajansa argumenttien painoa.

---

⁷⁸Helander 1969, 57.

⁷⁹Helander 1969, 62.

⁸⁰RS n:o 9 25.5.1968 pääkirjoitus ”Aatteellisen raittiusjärjestön merkitys kasvaa”

Tästä syystä on tehokas tekniikka rajoittaa argumentin painavuutta ja tyytyä kompromissiin, joka ei aivan vastaa sitä, mitä alun perin vaadittiin. Tällainen on omiaan herättämään luottamusta.⁸¹ Käänteisesti tätä ajatusta voi tulkita, että jos ei suostu näkemään vastustajan näkökulmia, ei myöskään synnytä luottamusta kuulijoissa/lukijoissa.

Raittiusasiaa ei kirjoituksen mukaan mielletä yksityisasiaksi ja yksilönvapauden korostaminen ei saa olla alkoholipolitiikan määräävä tekijä. Tämä on osa raittiusliikkeen aiempien vuosikymmenien ajattelutapaa. Käsitys raittiuskysymyksen yhteiskunnallisesta luonteesta hyväksyttiin toisen maailmansodan jälkeen koko suomalaisessa raittiuskentässä ja erityisesti Suomen Sosiaalidemokraattisen Raittiusliiton näkemyksissä vaadittiin yksilön alistumista suuremman edun nimessä.⁸²

Raittiusväki sai lakien myötä lisää määrärahoja, joka varmasti helpotti uusien lakien hyväksymistä. Raittiusväen propaganda näkyy vielä lakien läpimenonkin jälkeen, kuitenkin miedompana:

”Poliitikkojen raittiusretoriikka oli 1960-luvulla muuttunut alkoholin haittavaikutusten vähentämisen korostamiseksi. Tämän ajattelun oli omaksunut myös merkittävä osa raittiusliikkeeseen kuuluvista päättäjistä. Julkisessa sanassa raittiusliike kuitenkin jatkoi kieltolain hengessä propagandaansa alkoholin saannin rajoitusten lieventämistä vastaan. Oman vaikutusvallan vähentyminen työntyi kuitenkin propagandaan tietynlaisina pehmennyksinä, jotka saivat perusviestin vaikuttamaan osittain melko linjattomalta.”⁸³

Kunnille jäi uusien lakien mukaan vaikutusvalta keskioluen myyntilupiin. Eduskunnassa hyväksytyyn keskiolulain jälkeen Raittiussanomien suuntasi oluenmyynnin vastustuksensa kiertoreittiä ja pyrki hakemaan tukeaan kunnallisvaltuustoista, jotta ne yrittäisivät estää keskioluen myynnin oman kuntansa alueella.⁸⁴

Raittiussanomien vetosi viimeisessä lakiäänestykseen liittyvässä pääkirjoituksessa⁸⁵ kuntien päättäjiin, jotta keskioluen myyntilupia ei annettaisi. Tämä pääkirjoitus keskittyi vetoamaan kuntiin asiatiedolla. Kirjoituksen voi tulkita esimerkiksi hävitystä

⁸¹Perelman 1996, 157 – 158.

⁸²Matilainen 2006, 304 – 306.

⁸³Ahonen 2003, 311.

⁸⁴Ahonen 2003, 311.

⁸⁵RS n:o 10 19.6.1968 pääkirjoitus ”Kunnat ja keskiolut”

pelistä, josta yritetään vielä kuitenkin saada vähän hyvitystä, periaatteella josko jokin kunta edes jättäisi antamatta lupaa. Kirjoitus vetosi Ruotsin tilanteeseen, jossa keskioluen kulutus on kasvanut ja sen myynti ei ole onnistunut vähentämään väkevien käyttöä. Huoli nuorisosta tuodaan myös esille, vedoten Ruotsissa suoritettuihin tutkimuksiin, jotka ovat osoittaneet, että keskioluen vapauttamisen jälkeen alkoholijuomien käyttö on tunkeutunut yhä nuorempiin ikäluokkiin.

Kirjoitus vetosi kuntapäätäjien ottavan huomioon Ruotsin kokemukset harkitessaan kysymystä suostumuksen antamisesta keskioluen vähittäismyyntiin tai anniskeluun. Jos suostumus annetaan, kirjoitus vetoaa että suostumuksen ehtona esitettäisiin esim. vähittäismyynti- tai anniskelupisteiden lukumäärän rajoittamista. Raittiusväen suostuvaisuutta voisi selittää tilanteella, jossa se ei toivo koko oluenmyynnin vapauttamista, mutta ei voi vaikuttaa asiaan kokonaisuudessa. Välillisesti sillä on kuitenkin mahdollisuus jarruttaa pelättyä lopputulemaa, joten se siirtää retoriikkansa palvelemaan tätä välitavoitetta:

”kun puhuja taas esittää välitöntä siirtymistä A:sta D:hen, vastapuoli voi ehdottaa B:tä kompromissina, joka muka edustaa askelta tiellä D:hen, vaikka todellisuudessa toivotaankin, että tälle ei tarvitsisi lähteä tai että B-ratkaisulla ainakin voitettaisiin aikaa ennen pelätyn lopputuloksen hyväksymistä.”⁸⁶

Raittiusanomien pääkirjoituksissa ei otettu kantaa lakiuudistuksiin tutkimusajankohdan jaksolla kahdessa numerossa⁸⁷, jota itse pidän erikoisena, koska olisin odottanut raittiusliikkeen hyödyntäneen kaikki voimavarat ja resurssit propagandatoiminnan kentällä. On tietenkin huomioitava, että Raittiusanomissa ilmestyi myös muita kuin pääkirjoituksia, joissa otettiin kantaa alkoholi ja keskiolutlakiuudistusprosessiin. Tutkimuskysymyksenä asia on eri, mutta artikkelit myös täydensivät toinen toistaan, kuten esimerkissä Pentti Saarikosken haastattelu työnteosta humalassa, saman lehden pääkirjoitus työturvallisuudesta, alkoholista ja liikenteestä ja etusivun uutisointi rattijuoppoudesta kuvaa.⁸⁸

---

⁸⁶Perelman 1996, 101.

⁸⁷RS n:o 3 ja n:o 5 1968.

⁸⁸RS n:o 2 1968 7.2.1968

2.2 Helsingin Sanomat – raittiusliikkeen vastustaja

Tarkastelemallani aikavälillä 9.9.1967 – 5.6.1968 Helsingin Sanomat otti pääkirjoituksissaan suoraan esiin alkoholipolitiikan tai sen muuttamistarpeen 14 kertaa. Lähelle alkoholipolitiikan teemoja nousi 5 pääkirjoitusta, mutta en ottanut niitä mukaan tarkasteluun, koska ne eivät suoraan liittyneet alkoholipolitiikan liberalisoimisen ympärillä käytyyn keskusteluun uusista laista.

Helsingin Sanomat otti heti kantaa hallitus annettua eduskunnalle esityksen alkoholilain uudistamisesta ja esityksen keskioluesta.⁸⁹ Kirjoitus on alkoholipolitiikan liberalisoinnin kannalla ja perustelee liberalisointia argumentoiden mielipidetutkimuksilla, joiden mukaan on todettu suhtautuminen oluen myyntiin on muuttunut muutamassa vuodessa huomattavasti vapaamielisemmäksi, myös naisten osalta. Kirjoitus nostaa esiin hallituksen esityksen perusteluissa olevan tähdennyksen, jonka mukaan oluen vapaampi myynti saa ”jatkuvasti yleistyvää ja voimistuvaa kannatusta”. Kirjoitus viittaa myös Ruotsin ”keskiolutvapautukseen” positiivisena esimerkkinä vapaudesta. Kirjoitus moittii raittiusliikkeen tavattoman ankarasta vastarinnasta johtuvaa varovaisuutta. Kirjoitus vastustaa olutpanimoiden valtiollistamista ja sanoo että ”voidaan jälleen varautua kovaan olutsotaan huolimatta yleisestä mielipiteestä” ja oluen myynnin tulevasta kontrolloinnista. Kirjoitus esittää lopuksi selkeän tavoitteensa lakimuutoksen voimaansaattamiseksi: ”Vuosikymmenten varrella tehty työ edellyttää lopultakin tuloksia”.

Kirjoittaja käyttää lukuisia, selkeitä argumentointitapoja oman viestinsä vahvistamiseksi: yleinen mielipide ja päinvastaisesti ”huolimatta yleisestä mielipiteestä”, tutkimukset, Ruotsin malli, raittiusliikkeen järjettömänä esittäytyvä ankara vastarinta, vahva kontrolli myynnissä ja vuosikymmenten työ. Lukuisilla perusteluilla pyritään todistamaan oman ajattelun järkevyyden ja raittiusliikkeen ajattelun virheellisyys. Tämä kirjoitus osoittaa Helsingin Sanomien olleen panimoteollisuuden suosija ja raittiusliikkeen vastustaja ja alkoholipolitiikan liberalisoinnin kannattaja.

Helsingin Sanomat kiirehti lakiuudistusten läpiviemistä ja kirjoitti syyskuussa 1967

---

⁸⁹HS 9.9.1967 s.4: ”Asialliset lakiesitykset” JYK 2210

pääkirjoituksessaan eduskunnan alkavan työvuoden käsittelyssä olevista asioista.⁹⁰ Nostamalla alkoholi- ja keskiolutlainuudistukset asialistan tärkeimmiksi, Helsingin Sanomat kohdistaa lukijoiden huomiota näihin asioihin, vaikka käsiteltäviä asioita oli varmasti paljon muitakin, kuten heikko valtiontalouden tila ja peruskoulu-uudistus.

Lokakuussa 1967 Helsingin Sanomat vetosi yleisöön ja edustajiin keskiolutasiassa ja hyökkäsi raittiusliikkeen keskioluen vapaamman myynnin vastustamispyrkimyksiä vastaan. Lehti myös kritisoi raittiusliikkeen vaatimusta olutteollisuuden valtiollistamisesta. Otsikkonsa ”Kiistaton olutkysely”⁹¹ mukaisesti kirjoitus vahventaa argumentaatiotaan tehdyllä mielipidetutkimuksella, jonka mukaan:

”elokuussa ja syyskuussa suoritettu mielipidetutkimus osoittaa kuitenkin entistä kiistattomammin yleisen mielipiteen haluavan keskioluen kaupan vapauttamista ja käsitysten muuttuneen tässä asiassa perusteellisesti viime vuosien kuluessa”.

Samaan mielipidetutkimukseen viitaten kirjoitus sanoo yleisen mielipiteen olevan salliva myös A-oluen myynnille. Kirjoittajan mielestä raittiusliikkeen syytös alkoholilakiesityksen ”epäkypsydestä” on väärä, koska edellä viitatus mielipidekyselyn mukaan yleinen mielipide on muuttunut oluen kaupan vapauttamisen kannalle. Kirjoittaja argumentoi liberalisoinnin puolesta viitaten K.-A. Fagerholmiin, joka jo aiemmin sanoi, että:

”keskioluen nykyisen myyntijärjestelmän itsepintainen säilyttäminen olisi tarpeeton epäluottamuslause koko Suomen kansalle, joka alkaa yhä enemmän ja enemmän kyllästyä nykytilanteeseen”.

Näiden argumentaation tueksi esitettyjen seikkojen lisäksi kirjoittaja sanoo epäröiviä olevan ”tahattoman vähän” ja että maaseudun olutravintolakoikeilut ovat onnistuneet. Nämä luetellut perusteet huomioon ottaen kirjoittaja vetoaa epäröiviin päättäjiin:

”uskoi vakuuttavan nekin kansanedustajat...oluen vapauttamisen välttämättömyydestä”.

⁹⁰HS 18.9.1967 s.4: ”Poliittinen syksyn avaus”

⁹¹HS 17.10.1967 s.6 pääkirjoitus: Kiistaton olutkysely JYK 2212

Kirjoittaja syyttää raittiusliikettä jälleen sen toiminnan aiheuttamasta varovaisuudesta ja näkee, että asiaa on käsitelty ja selvitelty jo kahden alkoholilakikomitean voimin riittävän paljon. Kirjoitus ei näe esteitä uuden alkoholilain esityksen nopealle käsittelylle ja hyväksymiselle.

Lukuisia faktoiksi pyrkiviä seikkoja, argumentteja esittämällä kirjoitus pyrkii viemään argumentaatioteorian mukaisesti samaan johtopäätökseen, jolloin itse kunkin argumentin paino epäilemättä lisääntyy. Argumentaatioteoriassa korostuu erityisesti empiiristen tulosten vaikutusvoima, erityisesti kun on käytetty erilaisia menetelmiä.⁹² Osa kaupallisesta lehdistöstä esitti perusteltuja vaatimuksia alkoholipolitiikan osalta ja Helsingin Sanomat suoritti mielipidemittauksia osoittaakseen myös yleisen mielipiteen heijastavan väljentävän linjan mukaisia kannanottojaan.⁹³ Mielipidemittauksilla oli osaltaan suuri merkitys koska voitiin argumentoida yleiseen mielipiteeseen viittaamalla. Vetoaminen yleiseen mielipiteeseen ja tutkimustuloksiin lisääntyi voimakkaasti lakiäänestyksien lähetessä, sillä suurin osa mielipidetutkimuksiin vastanneista asettui kannattamaan keskioluen vapaata myyntiä vasta vuonna 1967, ja Alkoholiliikkeen suorittaman olutravintolakokeilun tulokset julkistettiin vuoden 1966 lopussa.⁹⁴

Marraskuussa 1967 Helsingin Sanomat otti kantaa alkoholipolitiikkamme matkailua rajoittavaan vaikutukseen.⁹⁵ Kirjoitus lainaa kansainvälisen matkailun taloudellista asiantuntijaa, sveitsiläistä tohtoria, joka tutustuttuaan Suomen matkailuoloihin ei ole voinut olla kiinnittämättä huomiotaan merkilliseen alkoholipolitiikkaamme. Asiantuntijatohtorin mukaan alkoholinmyynnin määräykset antavat ulkomaalaiselle matkailijalle sen vaikutelman, ettei Suomen esivalta kohtele kansalaisiaan aikuisina:

”ovatko suomalaiset sellaisia juomareita, että heidät on pidettävä lujasti suitsissa”.

Asiantuntijan mukaan matkailuelinkeino ei yksinomaan riipu alkoholin myynnistä,

---

⁹²Perelman 1996, 160.

⁹³Helander 1969, 165.

⁹⁴Piispa 1997, 85.

⁹⁵HS 12.11.1967 s. 8 pääkirjoitus: Surumielisyyden maa JYK 2213

mutta lausunnon esittäjän laajan kokemuksen mukaan sillä on suuri merkitys matkailuyritysten kannattavuutta arvioitaessa.

Kirjoitus ottaa kantaa kontrollipolitiikkaan matkailun edistämisen avulla ja samalla käyttää kansainvälistä asiantuntijanäkökulmaa vahventaessaan viestiään. Retorisesti tarkasteltuna perusviesti alkoholipolitiikan liberalisoinnin vaatimuksesta ulkoistetaan vetoamalla järkisyihin ulkopuolista auktoriteettia käyttäen. Mitä hienommalta ja arvovaltaisemmalta kuulostava titteli henkilöllä on, sitä vakuuttavammaksi hänen sanomansa esiintyy. Asiantuntijan sijasta ei haastatella esimerkiksi paikallista pitkäaikaistyötöntä. Yhteiskunnallinen asema määrittä argumentoinnin painoarvoa. Vielä nykyäänkin yleisönosastokirjoituksissa huomaa ihmisten käyttävän esimerkiksi ammattinimikettään nimensä yhteydessä. Tämä voi tehostaa sanomaa. Professorin kirjoituksia lukee ehkä mieluummin kuin 1. vuoden opiskelijan, ainakin suhtautuminen on erilaista. Puhujakategorioilla oikeutetaan oikeus tietynlaiseen tietoon ja tietämykseen. Arvostetusta kategoriasta lausuttu puhe voi saada helpommin vakuuttavan puheen statuksen kuin vähemmän arvostetusta kategoriasta lausuttu riippumatta puheen varsinaisesta sisällöstä.⁹⁶ Tässä matkailuun liittyvässä puheessa henkilön asiantuntijuus korostaa vielä sanoman uskottavuutta.

Kirjoitus voidaan nähdä keinona vaikuttaa päätöksentekijöiden ratkaisuihin nostamalla esiin matkailupiirien asiat. Matkailupiireillä oli suuria taloudellisia voimavaroja, jonka turvin ne pystyivät harjoittamaan laajaa mainos- ja suhdetoimintaa ja verraten helposti läpäistä yleiset joukkotiedotusvälineet.⁹⁷ Haettaessa valtakunnallista näkyvyyttä, Helsingin Sanomat oli yksi merkittävistä kanavista omien asioiden esiintuomisessa.

Marraskuussa Helsingin Sanomat argumentoi liberaalimman alkoholipolitiikan puolesta käsittelemällä laajaksi esitettyä spriin salakuljetusta⁹⁸:

”Tällaisen rikollisuuden syitä etsittäessä ei voi olla huomauttamatta alkoholipolitiikastamme, joka säännöstelyllä ja korkeilla hinnoilla suorastaan houkuttelee ihmisiä ansaitsemaan suuria tuloja laittomilla puuhilla.”

⁹⁶Jokinen 1999, 135.

⁹⁷Helander 1969, 171.

⁹⁸HS 17.12.1967 s. 8 pääkirjoitus: Yllätti laajuudellaan JYK 2214

Tätä samaa salakuljetusta ehkäisevää perustelua käytettiin myös kieltolain kumoamisen puolesta. Alkoholimyynnin ja siitä saatavien tulojen voimakas merkitys valtiolle fiskaalisen roolin kautta tuodaan myös esille, kun viitataan suoraan ihmisten hankkivan ”suuria tuloja”. Valtion potentiaaliset ja myös salakaupan kautta menettämät verotulot olivatkin painava peruste myös valtiolle osallistua alkoholipolitiikkaan. Valtiontaloudellinen merkitys on pitänyt valtioneuvoston mielenkiinnon yllä Alkoa kohtaan koko ajan ja Alkon puolueettomuus huomioiden sen vaikutuskanavat alkoholipolitiikan suunnan määrittelemiseksi ovat olleet turvattuina.⁹⁹ Laiton alkoholi ja sen tuomat lieveilmiöt koettiin ongelmallisiksi ja ne herättivät keskustelua jo 1950-luvun alussa. Kun 60-luvulla alkoholilainsäädännön uudistaminen nousi keskeiseksi alkoholiaiheeksi, nostettiin salapoltto ja salakauppa korostuneesti esiin lehdistön häittakeskusteluissa. Liberalisoinnin uskottiin tuovan apua salakaupan ja sen aiheuttamien lieveilmiöiden ongelmaan.¹⁰⁰

Vaikka muitakin selittäviä tekijöitä oli, niin 1930-luvun alun heikko taloustilanne on voimakkain kieltolain kumoamisprosessin laukaissut tekijä.¹⁰¹ Valtion alkoholitulot osoittautuivat etukäteislaskentoja vieläkin paremmaksi tulolähteeksi ja niistä muodostui hintojen korotuksien ja jatkuvan kulutuksen kasvun myötä perusautomaatti, joka toi valtiolle jatkuvia tuloja.¹⁰² Alkoholiyhtiön vuosivoitosta saatu ylijäämä onkin muodostanut huomattavan osan valtion tuloista.¹⁰³ Alkon rooli valtion rahapulan helpottajana on ollut tärkeässä asemassa alkoholipolitiikassa ja välillä valtion finanssintressit ovat ajaneet alkoholipoliittisen harkinnan ohi.¹⁰⁴ Esimerkkinä 70-luvun alun kulutuksen kasvun havaitsemisesta huolimatta alkoholin hintoja ei korotettu, vaikka näin olisi voitu tehdä. Pelättiin inflaation kiihtymistä ja elinkustannusten nousua, jos alkoholin hintaa korotettaisiin.

Argumenttina tämä tuloautomaatti oli painava, mutta julkisesti esitettynä ristiriitainen, koska alkoholihaittoja syntyy myynnin kasvun myötä. Siksi tätä argumenttia ei ilman

---

⁹⁹Helander 1969, 169.

¹⁰⁰Piispa 1997, 59.

¹⁰¹Häikiö 2007, 77 – 78.

¹⁰²Häikiö 2007, 123.

¹⁰³Helander 1969, 49.

¹⁰⁴Häikiö 2007, 460.

painavia perusteluja ainakaan tutkimusajanjaksolla useasti esitettykään. Alkon kaksoisrooli toisaalta valtiontalouden ”puskurina” ja toisaalta kansanterveyden edistäjänä on muodostanut uskottavuusongelman koko sen elinajan. Vielä 90-luvullakin EU-neuvotteluissa Alkossa pyrittiin välttämään finanssipoliittista argumentointia ja vähittäismyyntimonopolia pyrittiin perustelemaan ainoastaan ja vain terveystieteellisillä syillä.¹⁰⁵ Talous on selittänyt paljon Alkon toimia.¹⁰⁶

Tammikuun lopulla 1968¹⁰⁷ tulevan Alkoholiliikkeen pääjohtajan Manne Nurmian kerrottiin antaneen hyvän kuvan Alkon ”pyrkimyksistä ohjata väkijuomaolojamme ja kansan alkoholinkäyttöä terveeseen suuntaan”, mutta ihmetellään tulevia alkoholin hinnankorotuksia. Kirjoitus pitää vuoden 1967 heinäkuun alkoholijuomiin kohdistunutta, myös oluenhinnan, 7 %:n korotusta ihmeellisenä, koska ”kulutusta pitäisi ohjata mietoihin juomiin”. Kirjoitus puoltaa siis liberalisoimiskehitystä ja Alkon ajamaa mietojen juomien politiikkaa, mutta asettaa oluen erikoisasemaan juomana, jota pitäisi olla saatavilla suhteessa muita alkoholijuomia halvemmalla. Kirjoitus siis vetoaa, ettei oluen hintaa nostettaisi ja näin sen myynti oletettavasti kasvaisi. Lehden mainostajat ovat oletettavasti tehneet taustatyönsä, jotta oluen hinnannosto otettiin näin esille pääkirjoitustasolla.

Helmikuussa 1968 kirjoitetaan edellisyksyn¹⁰⁸ tapaan eduskunnan tulevasta keväästä nostaan esille edellisiltä valtiopäiviltä periytyviä vaikeimpia hallituksen esityksiä. Tärkeiksi asioiksi kirjoitus esittää eritoten alkoholilain uudistuksen ja ns. keskiolutlain valmistumisen ja voimaantulon vuoden 1969 alussa. Käyttäen laeista sanamuotoa ”luulisi ainakin ... valmistuvan ... se olisi myös tarpeellista”, kirjoittaja luo odotusarvon lainkäsitteilyn läpimenosta eduskunnassa.¹⁰⁹

Huhtikuussa 1968¹¹⁰ Helsingin Sanomat ottaa kantaa Alkon viennin lisäämiseksi ja välillisesti kuvaa Alkon myyntikulttuuria Suomessa:

¹⁰⁵ Warsell 2005, 262.

¹⁰⁶ Warsell 2005, 119 – 120.

¹⁰⁷ HS 26.1.1968 s.6 pääkirjoitus: Taas aiotaan korottaa JYK 2216

¹⁰⁸ HS 18.9.1967 s.4: ”Poliittinen syksyn avaus”

¹⁰⁹ HS 1.2.1968 s.6 pääkirjoitus: Poliittinen kevätkausi

¹¹⁰ HS 17.4.1968 s.8: pääkirjoitus Alkoholin vientiä lisäävä JYK 2220

”Alkoholin myynnin yksinoikeuden omaava valtion yhtiö ei kotimaassa kaipaa markkinointityötä. Päinvastoin se pyrkii tuotteidensa ostamisen hillitsemiseen mm. sijoittamalla myyntipisteitä harvakeen sekä tukemalla alkoholin käytön haittoja esittelevää valistus- ja propagandatoimintaa. Joka tapauksessa yhtiön myynti kotimaassa tuottaa valtiolle suuria rahasummia”.

Vaikka artikkeli puhuu viennin lisäämisestä, joka olikin käytännöllisesti katsoen olematonta aina 1960-luvun puoleenväliin saakka¹¹¹, nostetaan esiin kotimaiden markkinoiden hoitaminen kontrolloimalla sitä ja kuitenkin samalla esitetään myynnin tuottavan suuria rahasummia valtion kassaan. Liberaalimpaa alkoholipolitiikkaa tuetaan nostamalla valtion alkoholin myynnistä syntyvä taloudellinen hyöty taas esille ja kritisoidaan harvaa myymäläketjua ja näin välillisesti viestitetään, että myyntiä voisi tehostaa. Kirjoituksen käsittelemät taloudelliset näkökulmat eivät olleet yleisiä teemoja alkoholipolitiikasta puhuttaessa ja alkoholin positiivisina vaikutuksina ei ole yleensä pidetty fiskaalisia ja elinkeinopoliittisia hyötyjä, kuten alkoholityöllisyyttä.¹¹²

Lakien eduskuntakäsittelyn lähestyessä Helsingin Sanomat propagoi voimakkaasti alkoholi- ja keskiolutlakien läpiviemiseksi. Lehti kirjoitti toukokuussa aiheeseen liittyen pääkirjoituksissaan viisi kertaa.¹¹³ Helsingin Sanomat kertoi 9.5.1968 eduskunnan erikoislakivaliokunnan kannasta, jolla on väljennetty oluen myyntiä.¹¹⁴ Lehden myönteinen kanta uudistuksille näkyy artikkelissa ja lehti nostaa voimakkaita sanamuotoja käyttäen erityisesti olutkysymyksen esiin:

”Ilmeisesti eduskunnan enemmistö on saatu vakuuttuneeksi siitä, että yleinen mielipide kiistattomasti vaati keskioluen kaupan vapauttamista ja että käsitykset tässä asiassa ovat aivan viime vuosina perusteellisesti muuttuneet. Vapaamman myynnin nopeasti yleistynyt ja voimistunut kannatus on pakko ottaa huomioon.”

Kiistaton yleinen mielipide, jolla ilmeisesti viitataan tehtyihin gallupeihin olutkaupan vapauttamisesta, pakottaa kirjoituksen retoriikassa päättäjiä toimimaan ja kirjoitus vetoaa eduskunnan päättäjiin:

---

¹¹¹Österberg 1983, 231.

¹¹²Jääskinen 1983, 190.

¹¹³HS 9.5.68, HS 10.5.68, HS 16.5.68, HS 19.5.68 ja HS 31.5.68

¹¹⁴HS 9.5.1968, 6. JYK 2221

”Jos esitysten käsittely viedään päätökseen ennen eduskunnan kesälomaa, saadaan uudet lait voimaan ensi vuoden alusta. Mutta muistakaan syistä ei pidä vitkastella. Nyt on vielä tilaisuus, ennen kuin uudet vaalit alkavat häämöttää, kovin kauan odotettujen ja valmisteltujen uudistusehdotusten asialliseen käsittelemiseen.”

Helsingin Sanomat ei esiinny neutraalina havainnoijana alkoholipoliittisessa keskustelussa, vaan ottaa tämänkin kirjoituksen esimerkin tapaan aktiivisen roolin keskustelussa ja pyrkii omalta osaltaan kuljettamaan alkoholipoliitiikan kehitystä liberaalimpaan suuntaan. Kirjoituksessa vedotaan yleiseen mielipiteeseen, joka oli yksi liberaalin alkoholipoliitiikan argumentoinnin keinoista alkoholipoliittisten ja elinkeinopoliittisten argumenttien sekä nykyajan vaatimuksiin vetoamisen ohella.¹¹⁵

Seuraavan päivän pääkirjoituksessa¹¹⁶ Helsingin Sanomat kirjoittaa raittiuden edistämisen nimissä harjoitetun alkoholipoliitiikan luomasta kansalaisten epätasa-arvosta, jossa on asuinpaikkansa myötä etuoikeutettuja, sekä niitä, joiden ei katsota pystyvän käyttämään alkoholia oikein. ”Farisealaisten näytelmien” vähentämiseksi alkoholipoliittisten kysymysten yhteydessä, pääkirjoitus vastustaa uuden lakiehdotuksen sisältämää tarvetta kunnanvaltuuston lausunnolle kaikista keskioluen myyntipaikoista. Mietoja juomia pitää kirjoituksen mukaan sallia 18-vuotiaille, jotta korvikeaineiden käyttö ja alkoholijuomien välittäjien toiminta vähenisi. Lopuksi kirjoittaja lisää odotuksia eduskuntatyöhön pitäen valiokunnan mietintöä alkoholilainsäädännön uudistamiseksi poliittisia mahdollisuuksia vastaavana.

Kirjoitus viittaa syksyllä 1968 tuleviin kunnallisvaaleihin ja farisealaisilla näytelmillä tarkoitetaan raittiusliikkeen edustajien mahdolliseen kielteiseen kantaan keskiolutmyyntilupien käsittelyssä kunnavaalustoissa, jota sitten käytetään rajoitusten kannalla olevien äänestäjien kosiskeluun vaalien alla. Helsingin Sanomat ottaa jälleen kantaa tasa-arvokysymykseen maaseudun ja kaupungin välillä ja tästä temasta se oli puhunut jo 50-luvun alussa.¹¹⁷ Kirjoitus on tasa-arvopuheen määritelmän mukainen jossa korostuu vaatimus kaikkien yhteiskunnan jäsenten lainsäädännöllisesti yhdenvertaisesta asemasta. Väkijuomalain aikana maaseudulla asuvat olivat huonommassa asemassa kaupunkilaisiin verrattuna alkoholin saatavuuden kannalta.¹¹⁸

¹¹⁵Piispa 1997, 80 – 81.

¹¹⁶HS 10.5.68 s.8: ”Parempaan suuntaan” pääkirjoitus

¹¹⁷Piispa 1997, 73.

¹¹⁸Kuusi 2003, 119.

Helsingin Sanomien raittiusliikevastainen ja selkeästi raittiusliikkeen arvovaltaa vähentävä kanta tuli esille kirjoituksessa ”Lahjomattomat”, jossa hyökättiin raittiusliikkeen lakivastustusta kohtaan:

”Olutlakiesitys sai eduskunnassa odotetusti vastaansa raittiuden kannattajia, jotka näkivät keskioluen kaupan vapauttamisen merkitsevän mm. tylsäilmeisten oluthumalaisten ilmestymistä Suomeen ja jopa työväenliikkeen aatteellista rappiota... Käytännöllisesti katsoen keskiolutpullo sisältää saman verran alkoholia kuin puolen litran pilsneripullo, joita maassamme on nautittu pitkään kansallisen selkärankamme siitä katkeamatta. Toisaalta emme ole nousseet mihinkään kansalliseen suuruuteen, vaikka maamme on maailman ainoa keskioluen vapaan kaupan kieltäjä.”¹¹⁹

Kirjoitus pitää raittiusväen olevan hyvällä asialla ja viltitön mutta kyseenalaistaa olutvastustuksen ja propagandan suhteen sen lahjomattomuuden tarkoituksenmukaisuuden. Mustavalko-ajattelun iskostaminen näkyy kirjoituksen mukaan suomalaisten alkoholin käytössä, jossa ei tunneta kohtuullisuutta, vaan ollaan joko vesiselviä tai umpihumalassa. Hyvin useasti aiemminkin käytetty argumentti kieltolaista raittiusliikkeen epäonnistumisena nostetaan esimerkiksi kieltojen toimimattomuudesta. Ihmiset juovat ja ovat aina juoneet ja tarvetta ei voi kirjoittajan mukaan kielloilla poistaa.

Kirjoitus nostaa esiin maaseudun epätasa-arvoisen aseman ja näkee, että ongelmana on huonon alkoholin saatavuuden takia maaseudun ”kostuminen”, mahdollisimman vahvalla alkoholilla tai sen korvikkeella. Kirjoitus linjaa alkoholipolitiikan ohjeeksi mietojen juomien suosimisen.

Viinanhakuretkien ongelmallisuutta oli pohdittu jo aiemmin ja perusteena alkoholin lähempi saatavuus oli järkevä. Alkoholin pitkien hankintamatkojen ongelmallisuus oli tiedossa jo 50-luvun alussa, jolloin tutkimuksissa tuli esiin, että esimerkiksi Lapin työmiesten pitkät, jopa 200 - 300 kilometrin alkoholin hankintamatkat saattoivat johtaa ankaraan ryyppäykseen. Hankintamatkat olivat osa alkoholinkäyttökulttuuria. Virallisten juomien loppuessa turvauduttiin korvikkeisiin.¹²⁰ Argumentoinnin näkökulmasta kirjoituksessa on selkeä kaava, jossa on tarkoitus osoittaa vastapuolena

---

¹¹⁹HS 16.5.68 s.6

¹²⁰Peltonen 2002, 17 – 18.

esitetyn raittiusliikkeen olevan väärässä. Raittiusliike esitetään ennakkoluulojensa vangiksi, kykenemättömäksi hyväksymään järkeviä argumentteja, jotka kaikki järkevästi ajattelevat olennot olisivat voineet hyväksyä. Raittiusliike esitetään pätemättömänä ja näin murennetaan sen sanoman uskottavuutta.¹²¹

Helsingin Sanomat kiirehti 19.5.1968 otsikolla ”Suuret asiat ruuhkassa” lakiesitysten käsittelyä ja oli harmissaan eduskuntakäsittelyn pitkittymisestä, kun raittiusväki pyysi pöydälle lakiehdotukset. Kirjoituksen mielestä alkoholilakien sisältö olisi hyvin voitu lyödä kiinni ja lakiehdotukset ”tarpeettomasti pantiin pöydälle kuormittamaan istuntokauden loppuruuhkaa”.¹²² Kirjoitus jatkoi lehden linjaa lakien läpiviemiseksi.

Pääkirjoituksessaan toukokuun lopussa¹²³ 1968 Helsingin Sanomat jatkaa johdonmukaista linjaa raittiusväen vastustajana ja alkoholipolitiikan liberalisoijana, uutisoiden eduskunnan ”ylivoimaisen enemmistön” hyväksymästä olutlaista. Raittiusliikkeen yritys siirtää laki lepäämään seuraavaan eduskuntaan epäonnistui täydellisesti ja kirjoittajan mielestä tätä on pidettävä ”erittäin huomattavana alkoholipoliittisena käännekohtana”. Kirjoitus asettuu keskioluen vapaamman myynnin taakse ja jatkaa mietojen linjan korostamista esittäen että oluen myynti vähentää väkevien alkoholijuomien käyttöä. Kieltolakiargumentti esitetään jälleen kieltojen toimimattomuudesta. Raittiusväen vastustus ja etenkin raittiusväen argumentti oluenmyynnin mukanaan tuomasta vaarasta nuorisolle ei jää moitteetta. Propaganda juomisen turmiollisuudesta ja kiellot eivät kirjoittajan mielestä ole toimivia keinoja. Pääkirjoitus toivoo raittiusväen muuttavan toimintatapojaan alkoholipolitiikan suhteen:

”Paras tapa estää alkoholivauriot ei ole tehdä suhteellisen helposti saatavissa olevia kiellettyjä hedelmiä, joiden kertakaikkisesta vahingollisuudesta kertovat puheet lisäksi osoittautuvat tavallisesti paikkansa pitämättömiksi. Paljon tehokkaampaa on asiallinen valistus ja korrekkin alkoholikulttuurin levittäminen. Jos oluen kaupan vapauttaminen saa myös raittiusliikkeen huomaamaan tämän, kyseessä on todella laajalle ulottuva uudistus.”

Kirjoitus edustaa alkoholipoliittista argumentointia.¹²⁴ Kirjoitus on lakiuudistuksesta

¹²¹Perelman 1996, 161.

¹²²HS 19.5.68 s. 8:

¹²³HS 31.5.1968 s.8 pääkirjoitus: ”Olut vapautettiin” JYK 2222

¹²⁴Piispa 1997, 80.

uutisoiva, mutta samalla voimakkaasti kantaaottava, asettaen raittiusväen edelleen arvostelun kohteeksi. Helsingin Sanomat hyökkäsi pääkirjoittelullaan toistuvasti raittiusväen ehdotuksia vastaan ja ajoi johdonmukaisesti omaa alkoholipolitiikan liberalisointia kannattavaa linjaansa, voimakkaimmin erityisesti olutkysymyksen osalta, puhuen kulutuksen siirtämisestä mietoihin juomiin. Kirjoituksen käyttämä kielletyn hedelmän teoria on vanha, alkoholipoliittisessa keskustelussa pitkään esiintynyt puhetapa, joka on jatkuvasti ollut esillä selitettäessä poikkeavaa suomalaista juomatapaa. Kielto lakimientiteetti, sekä liian ankara ja rajoittava alkoholipolitiikka on ruokkinut kapinahenkeä ja herravihaa, sekä synnyttänyt viehätystä alkoholia kohtaan. Kielletty hedelmä toistaa raamatullista myyttiä, jossa kielto itsessään sisältää niin suuren houkutuksen rikkoa sitä, että muuta ei tarvita.¹²⁵ Kiellot ohjaavat ajattelussa nuorisoa rikkomaan rajojaan entisestään ja käyttämään alkoholia epäterveellä tavalla. Suhde alkoholiin ei muodostu normaaliksi, kun se ei ole sallittua, mutta silti sitä käytetään yleisesti ja se on läsnä laajasti.

Kesäkuun alussa Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa¹²⁶ kommentoidaan eduskunnan kevätkautta ja alkoholipolitiikka nostetaan esille seuraavasti:

”Alkoholipolitiikassakin on vihdoin päästy terveemmille linjoille, kun keskioluen kauppa on vapautettu ja alkoholimyymälöiden perustaminen myös maaseudulle on mahdollistettu.”

Kantaaottavuus näkyy sanavalinnoissa ”terveemmille”, ”vapautettu” ja ”mahdollistettu”, joilla kirjoitus tuo esiin lehden kannan alkoholipolitiikan liberalisoinnin tukemiseen ja raittiusliikkeen vastustukseen.

---

¹²⁵ Kuusi 2003, 120.

¹²⁶ HS 5.6.1968 s.8: ”Toimielias kevätkausi”

2.3 Alkoholipolitiikka-aikakauskirja – Alkon ääni

Kolmas tarkastelemani lähderyhmä ovat Alkoholipolitiikka – julkaisun artikkelit koskien alkoholilainsäädännön muutosta ja siitä käytyä keskustelua. Tarkastelen Alkoholipolitiikan kirjoittelua elokuusta 1967 kesäkuuhun 1968, jona aikana ilmestyi 6 Alkoholipolitiikka-aikakauskirjan numeroa.

Lisensiaatti Erkki J. Immonen toimi Alkossa pitkäaikaisena tutkijana, kirjastonhoitajana ja päihdekysymyksen asiantuntijana.¹²⁷ Immonen oli alkoholipolitiikkaan vahvasti vaikuttaneen Pekka Kuusen kaveri jo opiskelijana ja Kuusi edesauttoi Immosen uran alkua Alkossa.¹²⁸ Immonen kirjoittaa elokuussa 1967 uskonnollisten perustelujen käytöstä puhuttaessa alkoholipolitiikasta¹²⁹. Alkoholipoliittisista kysymyksistä keskusteltaessa usein asialliset näkökohdat unohtuvat ja tunne saa valtaa. Esimerkkinä Immonen mainitsee Helsingin lähiöihin perusteilla olevien Alkojen ympärillä käyneiden keskustelujen tunneperäiset puheenvuorot, joissa on vedottu raamattuun ja raamatunlauseisiin. Puhetavan kansainvälisyys on näkynyt Immosen mukaan eritoten USA:ssa puritaanien keskuudessa, jotka näkivät suhteensa alkoholiin mustavalkoisesti ilman harmaata. Papit viittasivat joutumisesta helvettiin, jos käytti alkoholia ja kieltolaki esitettiin Jumalan taistelukeinona kapakoita vastaan. Kieltolaki valtasi Immosen mukaan niin keskeisen sijan uskonnossa, että se sivuutti kymmenet käskyt. ”Älä juo viiniä” oli tärkeämpi käsky kuin ”Älä tapa”. USA:n tavoin Suomessa uskonnolliset perustelut saivat aluksi sijaa kieltolakitistelussa, kuitenkin siten, että taloudellisista ja fiskaalisista näkökohdista tuli tärkeämpiä kieltolain loppua kohti. Immonen esittelee Suomen kieltolakikeskustelua:

”Uskonnollisiin näkökohtiin vetosivat lähinnä kieltolain puoltajat. He vetosivat mielellään käsitteisiin Jumala, Raamattu, seurakunta ja kirkko. Usein pyrittiin leimaamaan kieltolain vastustajat sekä uskonnollisessa että moraalisisessa mielessä aliarvoisiksi.”

Immosen mielestä uskonnollinen keskustelutapa elää edelleen:

---

¹²⁷Simpura 1982, 256.

¹²⁸Ahonen 2005, 25.

¹²⁹AP 4/67, 197-198.

”On kulunut 35 vuotta kieltolaista. Mutta yhä uudelleen ja uudelleen samat sanankäänteet toistuvat alkoholikeskustelussa, lehdissä, eduskunnassa, valtuustoissa, lautakuntien kokouksissa, julkisissa keskustelutilaisuuksissa. Milloin turvaututaan uskonnollisiin perusteluihin vastustettaessa alkoholimyymälää, milloin taas anniskeluravintolaa, oluen vapauttamista. Tämä uskontoon vetoaminen on rudimentti kieltolakiajalta. Tosin vetoamalla Jumalaan ei ehkä nykyisin siirretä vuoria, mutta yhteiskuntatieteellisessä mielessä ”jääne” on mielenkiintoinen.”

Immonen ei näe siis uskonnollispohjaista perustelua enää varteenotettavana päätöksenteossa, lähinnä vanhanaikaisena. Immonen esittää raittiusväen edelleen toistavan vanhakantaista argumentointiaan ja pyrkii näin vähentämään raittiusväen uskottavuutta. Immosen linja on uudistushenkinen, vanhaa raittiusliikkeen puhetapaa arvosteleva. Immosen uudistushenkisen puhetavan strategiassa vastustajana on raittiusliike. Sen puhetapaa moititaan tunteenomaiseksi ja yksisilmäiseksi, tiettyihin ajatusratoihin tarrautuneeksi ja aikansa eläneen vanhakantaiseksi. Raittiusväen puhetavan esitetään vetoavan tunteisiin pelkojen, uhkakuvien ja vilpittömän huolen avulla.¹³⁰

Elokuussa 1967 Alkoholipolitiikassa esitellään¹³¹ Ruotsin Alkoholipolitiikan vastaavan kaltaisessa julkaisussa ilmestynyttä artikkelia, jossa asiantuntija esittää alkoholin lähinnä ihmisten välisten kontaktien edistäjänä ja pakokeinona todellisuudesta. Modernisoituminen ja kaupungistuminen lisäävät alkoholin kontaktihakuista seurakäyttöä ja samaan aikaan myös ongelmakäyttäjien määrä lisääntyy. Täten pitäisi kirjoituksen mukaan suosia mietoja seurajuomia. Olisi luotava olut- ja viinikulttuuri ja saatava uudet alkoholikäyttäjät osaksi tätä tapaa. Väkeviä juomia pitäisi käsitellä erikseen. Kirjoituksen esiin nostamisella julkaisussa selkeästi haetaan tukea Alkon mietojen juomien suosimisen linjalle ja anniskelupaikkojen lisäykselle, jossa urbanisoituneet, modernit ihmiset voivat seurustella ja nauttia mietoja alkoholijuomia.

Tutkimusajanjaksolla ainoa Alkoholipolitiikan neutraali kirjoitus/uutisointi liittyen raittiusväkeen löytyi uutisessa, jossa ilmoitettiin Kylväjän, Raitis Kansa ja Liekki-lehden yhdistymisestä yhdeksi lehdeksi, eli Raitiussanomiksi.¹³² Muulloin kun

¹³⁰Kuusi 2003, 121.

¹³¹AP 4/67, 218.

¹³²AP 4/67, 226.

Alkoholipolitiikka nosti raittiusväen esiin, mukana oli negatiivisia seikkoja raittiusväkeä kohtaan, joko heidän ympärillään liittyvistä asioista tai raittiusliikkeen tilasta.

K.A. Fagerholm toimi Alkon johtokunnan puheenjohtajana ja pääjohtajana vuosina 1952 - 68.¹³³ Lokakuussa 1967 pääkirjoituksessa¹³⁴ hän ottaa kantaa hallituksen ehdotukseen uudeksi alkoholilainsäädännöksi. Ehdotus menee eduskuntaan ja erikoisvaliokunta on alkanut käsitellä sitä. Fagerholmin mielestä lainsäädännön onkin jo aika uudistua, koska sitä on valmisteltu jo 30 vuotta. Fagerholm perustelee kantaansa Alkon johtajana, ollen lakiesitykseen tyytyväinen ja ”kernaasti myöntää”, että Alkon näkökohdat on otettu suurelta huomioon.

”Olemme varmoja, että Alko on edustanut hyvin laajaa yleistä mielipidettä pyrkiessään saattamaan alkoholilainsäädännön vapaamielisemmäksi”.

Fagerholm vetoaa suoraan raittiusväkeen erityisesti keskiolutkysymyksen osalta:

”Keskiolut vapautetaan vihdoin. Tätä kysymystä on loputtomiin pohdittu ja varsinkin raittiusjärjestöt ovat pitäneet sitä suurimerkityksellisenä. Uskallamme luulla, että asiaa on paisuteltu aivan liikaa. Olisi viisasta, jos raittiusliike ei yllyttäisi eduskunnan raittiusväkeä vastustamaan keskioluen vapauttamista – yleinen mielipide myös väkevän oluen vapauttamisen puolesta vaikuttaa voimistuvan päivä päivältä. Alkon mielestä tämä on tarpeetonta. Keskiolutta tulee sitä vastoin mahdollisimman pian olla saatavissa myös muualta kuin Alkon myymälöistä.”

Fagerholm muistuttaa kuntien päätösvallassa vähittäismyynnin osalta ja ymmärryksenä mahdolliselle vastustukselle Fagerholm toteaa, ettei ole tarkoitus perustaa myymälää joka kirkonkylään. Lopuksi Fagerholm vetoaa eduskuntaan lainsäädännön valmistumiseksi keväällä 1968, pitäen hallituksen esitystä ajan vaatimusten ja kansalaisten toiveiden mukaisena.

Fagerholm puhuu voimakkaasti Alkon intressien edustajana ja pyrkii esittämään, että oman kantansa takana hänellä on hallituksen näkemys ja yleinen mielipide.

---

¹³³Simpura 1982, 397.

¹³⁴AP 5/67, 229 – 230.

Yhteisymmärrys lujittuu me-retoriikan käytöllä, jolla viitataan väitteen esittäjän esiintyvän laajemman joukon nimissä. Erilaisten instituutioiden edustajat käyttävät usein muotoa ”me”, millä lausumille saadaan instituution suoma selkänöja.¹³⁵ ”Me” esiintyy myös Fagerholmin puheessa yleisenä mielipiteenä, hallituksena ja Alkona ja hänenä itsenään Alkon johtajana. ”Me” esittäytyy Fagerholmin puheessa varsin vaikutusvaltaisena ryhmänä. Raittiusliikettä kohtaan Fagerholm osoittaa ylemmyudentuntoa, toteamalla kuinka raittiusliikkeen pitäisi toimia. Fagerholm esittää tilanteen, ikään kuin kaikki olisi jo päätetty ja valmista, ilman epäilyksen sijaa.

Kirjoitus on uudistushenkisten puhetapojen luonnehdinnan mukainen¹³⁶, ollen asiallinen, rationaalisen viileä ja monikatseisen objektiivinen. Vakuuttamiskeinona uudistushenkisessä puheessa käytetään asiantuntijuutta, kuten tässä Fagerholm, joka asemoituu asiantuntijaksi Alkon johtajan ominaisuudessa. Uudistushenkiselle puheelle ominaisesti Fagerholm viittaa tieteellisiin tuloksiin, vetoamalla suoraan tunteisiin. Tehtyjen mielipidetutkimuksien kautta hän perustelee yleisen mielipiteen kannan oman kantansa taakse. Tapahtumassa oleva kehitys esitetään luonnollisena ja uhkakuvia epätodellisina. Tilanteen vääjäämättöminä vaatimuksina esitetään raittiusliikkeen tarpeettoman vastustuksen lopettaminen ja pitkään käsittelyssä olevan lakiuudistuksen läpivienti.

Alkoholipolitiikka käsitteli julkaisussaan varsin seikkaperäisesti alkoholilakeihin liittyviä esityksiä ja oli selkeästi asiantuntijaroolissa julkaisutoiminnassaan. Lokakuun 1967 numerossa¹³⁷ esiteltiin hallituksen 8.9.1967 antama esitys eduskunnalle alkoholilain uudistamisesta sekä esitys keskiolesta. Kirjoituksessa käydään läpi esityksen pääpiirteet. Muut lehdet, kuten Helsingin Sanomat, kirjoittivat Alkoholipolitiikan artikkeleihin liittyvistä asioista.

Lokakuussa 1967¹³⁸ Alkoholipolitiikka esittelee Suomen Gallupin elo-syyskuun vaihteessa vuonna 1967 Helsingin Sanomille tekemää tutkimusta, jonka mukaan yleisön ja erityisesti johtavassa asemassa toimivien kaupunkilaisten suhtautuminen on

---

¹³⁵Jokinen 1999, 139.

¹³⁶Kuusi 2003, 121.

¹³⁷AP 5/67, 279 – 280.

¹³⁸AP 5/67, 283 – 284.

kulkemassa vapaan olutkaupan sallivaan suuntaan. Vähemmän koulutettu maaseudun väestö ei ole niin liberaalilla linjalla. Tutkimuksen mukaan myös väkevämmän A-oluen myynnin vapauttamista kannattaa yli puolet kaikista haastatelluista. Alkoholipolitiikka nostaa esiin puheissa usein viitatus galluputkimuksen, jota usein käytettiin lehdissä vapaamman alkoholipolitiikan puolesta puhumisen argumenttina. Gallupissa ei tuoda esiin, kuinka montaa haastateltiin. Fagerholm kirjoituksessaan¹³⁹ viittasi myös A-oluen vapauttamisen haluun ja tällä vahvasti sanomaa, että nyt ainakin se miedompi olut täytyisi vapauttaa.

Tässä argumentoitavassa on sama mekaniikka kuin Raittiussanomien tavassa käsitellä kunnallisia keskiolutkieltoja.¹⁴⁰ Tilanne, jossa yleisön hyväksymien ja puhujan puolustamien väittämien kuilu on liian laeva voitettavaksi kerralla, (eli A-oluen myynti kaupoissa) ongelma kannattaa jakaa osiin ja pyrkiä tulokseen vähitellen (ensin keskiolut, sitten A-olut). Sen sijaan että etenisimme A:sta (kiellot) D:hen (liberalisointi), ehdotamme kuulijalle siirtymistä ensin B:hen (keskiolut kauppoihin), sitten C:hen (A-olut kauppoihin) ja lopulta D:hen (esim. viinit tai väkevät kauppoihin). Tässä voimme puhua vaiheittaisesta menetelmästä tai pienten askelten politiikasta¹⁴¹

Joulukuussa 1967 Erkki J. Immonen kirjoittaa otsikolla ”*Laestadius ja Viinan perkele*”¹⁴². Kirjoitus esittää Laestadiusen vaikutuksen elävän yhä raittiusliikkeessä. Immonen tulkitsee *Annikki Kariniemen ”Riekon valkea siipi”* pohjalta Laestadiusen elämää. Immonen käyttää kirjan katkelmia selittämään Lars Levi Laestadiusen viinaa tuntemaa vihaa ja selittää, että Laestadiusen ajan Lapin olot olivat sellaiset, että ainoa ilo oli viina. Psykologisen selityksen tarjoaa myös Laestadiusen isä, joka oli alkoholisoitunut ja kohteli perhettään ”viinanperkeleen” vaikutuksessa kauhealla tavalla, jättäen jälkensä nuoreen Laestadiukseen, joka sitten loppuelämänsä saarnasi viinan vaaroja ja himoja vastaan. Immonen esittää Laestadiusen pahasti traumatisoituneena, yhdellä tavalla asiat näkevänä ja kritisoi hänen yhä edelleen elävää vaikutustaan:

”Tässä on tausta L:n ankarille parannussaarinoille. Siinä on syntynyt lestadiolaiselle liikkeelle, johon useat valtionkirkonkin papit lukeutuvat ja jolla lisäksi on

¹³⁹AP 5/67, 229 – 230.

¹⁴⁰RS no 10 19.6.1968 pääkirjoitus ”Kunnat ja keskiolut”.

¹⁴¹Perelman 1996, 100.

¹⁴²AP 6/67, 317 – 318.

kymmenittäin maallikkosaarnaajia palveluksessaan. Herää kysymys: mikä on laestadiolaisuuden vaikutus raittiusliikkeessä? Harvat laestadiolaiset lienevät osallistuneet varsinaisten raittiusseurojen toimintaan (uskonnollinen herätys riitti heidän mielestään). Kuitenkin laestadiolaisten arastelematon kielenkäyttö ”viinan perkeleestä” on yhä tunnusomaista paitsi tietyille uskonnollisille piireille myös raittiusliikkeen äärimmäisyysryhmille.”

Immonen kritisoi raittiusliikkeen piiristä esitettyjä tunneperäisiä, uskontoon pohjautuvia viinanvaara-kommentteja. Immosen argumentointitapa esittää epäloogisen taustan tälle ajattelulle ja puhetavalle viinan vaarallisuudesta, pyrkien vähentämään puhettavan painoarvoa. Tekemällä vastapuoli vähemmän uskottavaksi, murennetaan samalla sen esittämien argumenttien vaikutusta.¹⁴³ Immosen ajattelussa laestadiolaisuuden kantahahmo olisi tarvinnut apua lapsuudessa kohtaamiensa haasteiden käsittelyyn sen sijaan, että hän itse ryhtyi saarnaamaan viinan perkelettä vastaan.

Alkossa pitkän uran tehneen ja Alkoholipolitiikka-lehden toimituspäällikkönäkin työskennelleen Eero Tuomisen 50 – 60-lukujen vaihteen rappioalkoholistien tutkimus loi aivan uutta pohjaa alkoholitutkimuksessa Suomessa ja loi tietoutta alkoholihuollon toimintaedellytyksistä. Tuominen eli tutkittaviensa kanssa kurjissa yömajoissa tai metsässä, kierteli heidän kanssaan, kerjäsi, hänet heitettiin ulos kuppiloista ja hän joutui poliisien käsiin. Tuomisen teokset ovat suomalaisen alkoholitutkimuksen klassikoita ja Tuomista voi pitää yhtenä alan asiantuntijoista. Raittiusväelle tärkeä asia nostetaan esiin Eero Tuomisen¹⁴⁴ tekemästä lyhennelmästä Alkoholitutkijain Seura ry:n lokakuun 1967 lopulla järjestämästä keskustelutilaisuudesta ”Mitä uusi alkoholilaki (-esitys) merkitsee tutkimukselle ja hoidolle?”¹⁴⁵.

Keskustelutilaisuudessa puhuttiin uuden lakiehdotuksen mukanaan tuomista määrärahoista, joita käytetään raittiusyöhön, alkoholitutkimukseen ja alkoholihuoltoon. Alkon todettiin saattavan jatkaa tutkimustyötään kuten tähänkin asti. Raittiusliikkeen ja muun alkoholitutkimuksen (Alkon) kesken toivottiin lisää yhteistyötä. Raittiusväen edustajat olivat ajamassa omaa asiaansa, todeten että heillä olisi myös tarvetta tutkia mm. raittiusliikkeen menetelmiä ja niiden tehoa.

¹⁴³Kuusi 2003, 121. Perelman 1996, 161.

¹⁴⁴Simpura 1982, 303 - 305.

¹⁴⁵AP 6/67, 336 – 337.

Raittiusliikkeen edustajat pitivät esitettyjä määrärahoja melko pieninä, mutta raittiustyön organisaation toimintaa voi aina tehostaa.

Alkoholistien huolto- ja hoitotyön edustajat pitivät määrärahoja täysin riittämättöminä edes tämänhetkisiin tarpeisiin. Myös muut olivat samaa mieltä, että hoitotyön osuutta on lisättävä ja lakiehdotukseen on tehtävä tältä osin parannus. Keskustelun alustajan mielestä hoitotyön rahoja pitäisi lisätä, mutta ei raittiustyön kustannuksella. Myös raittiustyön määrärahoja pitäisi lisätä. Keskustelu käytiin myös puheenjohtajan mielestä lähinnä raittiustyön ja hoitosektorin määrärahojen suhteista, tutkimustyön rahoituksen ja organisaation jäädessä lähes vastausta vaille.

Keskustelun aihe oli varsin periaatteellinen: tukeako rahallisesti ennaltaehkäisevää raittiustyötä vai alkoholista aiheutuvien haittojen korjaamista? Raittiusliikkeen kanta oli että kulutusta vähentämällä alkoholihaitat ovat pienemmät. Alkon liberalisointilinjan taas esitettiin lisäävän haittoja. Alko tuki päihdetyötä osaltaan oikeuttaakseen omaa linjaansa myydä enemmän alkoholia ja hankkia tätä kautta rahaa enemmän. Kirjoitus ei ota kantaa mihin varoja pitäisi keskittää, siis raittiustyöhön vai alkoholihuoltoon, mutta oli varmasti vaikuttamassa muiden lehtien esittämiin mielipiteisiin varojen jaosta. Erityisesti sitoutumaton lehdistö arvosteli raittiusliikettä ja ehdotti raittiusliikkeelle myönnettävien varojen suuntaamista mieluummin alkoholin väärinkäyttäjien huoltoon kuin täysin tehottomaan raittiustyöhön.¹⁴⁶

Alkoholipolitiikka oli samoilla linjoilla Helsingin Sanomien jo aiemmin pääkirjoituksessaan esittämästä¹⁴⁷ matkailuraportista. Suomen matkailu on kansainvälisen matkailun taloudellisen asiantuntijan, sveitsiläisen tohtorin mielestä lapsenkengissään. Alkoholijuomien myyntivoittoja pitäisi lisätä, jotta mahdollistettaisiin Alkon monopolin rajoittavan lisenssinanto-oikeuden ohella uusien matkailuhotellien ja lomakyläiden rakentaminen ja niiden talouden vakaannuttaminen, etenkin kun lomasesonki on Suomessa vain muutaman kuukauden mittainen. Matkailun kehitysrahaston toimeksiannosta asiantuntija kommentoi kirpeästi arvostellen maamme matkailuololoja ja alkoholijärjestelmäämme:

---

¹⁴⁶Piispa 1997, 66.

¹⁴⁷HS 12.11.1967 s. 8 pääkirjoitus: Surumielisyyden maa JYK 2213

”Suomen nykyistä alkoholilainsäädäntöä on länsi- ja keskieurooppalaisen mahdoton ymmärtää. Noin 100 km:n säteellä ja laajemmalla alueella saattaa olla vain yksi ainoa ravintola, joka saa tarjota kaikkia alkoholijuomia. On myös mahdoton käsittää mm. sitä, ettei hotellivieraalle saada myydä olutta tai viinejä matkaevääksi retkelle, että ennen klo 12.00 tarjotaan olutta vain, jos asiakas tilaa voileivän. Tällaiset määräykset antavat ulkomaalaiselle matkustajalle sen epäilyttävän vaikutelman, ettei Suomen esivalta kohtelee kansalaisiaan aikuisina. Ulkomaalainen kysyy automaattisesti, ovatko suomalaiset sellaisia juomareita, että heidät on pidettävä lujasti suitsissa?”¹⁴⁸

Kirjoituksessa käytetään alkoholipoliittista argumenttia alkoholipoliitiikan liberalisoinnin vaikutuksesta matkailuun. Kirjoitus itse ei esitä mitä pitäisi tehdä, vaan käyttää ulkopuolista auktoriteettia viestin välityksessä ja vahventamisessa. Tutkimustiedon esitleminen ja käyttäminen artikkelien sisältämien argumenttien tukena on Alkoholipoliitikassa nähtävillä oleva tapa. Tutkimustietoa käytettiin mielipiteenohjaamisessa alkoholipoliittisesti liberaalimpaan suuntaan.¹⁴⁹ Gallup-tuloksien esittely ja asiantuntijat toimivat mielipiteenohjaamisessa tutkimustulosten suuntaan. Tutkimuskaudellani Alkoholipoliitikassa ei julkaistu alkoholipoliittisesti rajoittavan kannan puolella olevia tutkimuksia tai gallupeja.

Alko halusi nostaa yhteiskunnallista profiiliaan anniskeluravintolakulttuurin kehittämisen vaatimuksilla. Aikaisempien vuosikymmenien alkoholipoliitikka oli luonut ravintolarakenteen, joka 1960-luvulla koettiin ongelmalliseksi. Alko oli jarruttanut ravintolakulttuurin kehitystä. Alko ryhtyi 1960-luvulla lisäämään anniskeluravintoloiden määrää, ja vuonna 1967 anniskeluravintoloita oli ensimmäisen kerran enemmän kuin vuonna 1932. Yksi syy myös maalaiskuntiin perustettujen ravintoloiden lisäämiseen oli matkailu. Suomi ei halunnut näyttäytyä kummallisena takapajulana varsinkaan ulkomaalaisten silmissä.¹⁵⁰ Yksi vapaamman alkoholipoliitiikan vaatimuksen perusteluista oli matkailu, sillä tiukka alkoholilainsäädäntö esti matkailuelinkeinon kehittymistä.¹⁵¹

Alkoholipoliitikka halusi esittää matkailutilanteen asiantuntijan raportin tavoin ja nosti

¹⁴⁸AP 6/67, 338.

¹⁴⁹Helander 1969, 81 – 85.

¹⁵⁰Sillanpää 2002, 118 - 119.

¹⁵¹Sillanpää 2002, 131. Sillanpää esittää tämän saman Oscar Michelin tutkimuksen ja Helsingin Sanomien siitä kirjoittaman artikkelin.

esiin nasakoita lainauksia raportista, joilla sitten perusviesti alkoholipolitiikan liberalisoinnin tarpeellisuudesta saatiin selkeytettyä. Tämän artikkelin teemalla - kontrolloivan alkoholipolitiikan vaikutuksella matkailun tilaan - oli painoarvoa ja laajaa julkista näkyvyyttä, nostettiinhan se myös jo Alkoholipolitiikkaa aiemmin Helsingin Sanomissa esille. Asiantuntijan lausunnolla vakuuttaminen voi olla tehokas argumentoinnin väline. Vetoaminen siihen, että joku toinen taho näkee asiat samoin kuin itse on erityisen tehokasta silloin, jos tuota toista tahoja pidetään arvovaltaisena. Oman argumentoinnin uskottavuutta usein tuetaan tutkimusten tuloksilla tai (riippumattomien) asiantuntijoiden lausumilla.¹⁵²

Retorisena keinona asiantuntijan kuvaus alkoholioloistamme alkoholipolitiikan kritiikkinä on yksityiskohdilla ja narratiiveilla vakuuttamisen kaltaista. Yksityiskohtaiset kuvaukset sijoitettuna osaksi joitakin tapahtumakulkuja (narratiiveja) tuottavat tapahtumista autenttisen, totuudenmukaisen vaikutelman.¹⁵³ Alkoholipolitiikkamme näyttäyty mielettömänä, kun kirjoitus kuvaa harvaa ravintolaverkostoamme ja alkoholitarjoilun sitomista kellonaikaan ja ruokailuun. Liberalisomisvaatimukset nousevat vakuuttaviksi järjettömien yksityiskohtien esittely myötä. Yksityiskohdat luovat myös konkretiaa, ilman yleistystä. Niihin on helppo palata puheissa ja tilanteen muuttamisen vaatimuksissa.

Erkki J. Immonen kuvaa syksyllä 1967 pidetyn raittiusseminaarin keskustelunaiheita otsikolla ”*Raittiusopetus – tiedon antoa vai jotain muuta?*”.¹⁵⁴ Raittiusväki esitetään keskenään ristiriitaisiksi ja epäyhtenäisiksi. Sukupolvierot näkyvät asenteissa ja raittiuskasvatuksessa:

”Vanhemman polven mielestä alkoholiasioita on opetettava kuin uskontoa, pääasiassa asenteisiin vetoamalla ja tunneperäisin argumentein. He väittävät, ettei tieto auta (”rikolliset tietävät usein lain ja kuitenkin rikkovat”)...Nuorempi polvi taas on asiallisen alkoholitietouden opettamisen kannalla. On esitettävä tosiasiat ja jätettävä harkinta oppilaalle itselleen... Vain tätä tietä syntyy ”sosiaalinen vastuu”, jolla on merkitystä.”

---

¹⁵²Jokinen s.139

¹⁵³Jokinen s.144

¹⁵⁴AP 6/67, 340.

Immosen esiintuoman kouluneuvoksen Vihtori Mäkelän mukaan opetusta vaikeuttaa se, ettei ole sopivia käsikirjoja, varsinkin paljon jäädessä opettajan itsensä tehtäväksi. Immonen tuo esiin, että raittiusliike ei ole yhtenäinen tavoitteiltaan ja eri raittiusjärjestöilläkin on erilaiset päämäärät. Suomen Akateeminen Raittiusliitto esittää päämääränään alkoholivaurioiden minimoimisen, sen sijaan muut raittiuskasvatusta harrastavat raittiusjärjestöt pitävät yhä raittiutta päämääränään. Periaatteellista raittiusaatteen sisältöä pohdittaessa osa keskustelijoista ehdotti ”raititus”-sanan hylkäämistä, koska siihen liitetään paljon vanhaa. Tilalle tarjottiin ”päihdyttävien aineiden käytöstä pidättäytymistä”, joka hylättiin liian pitkänä lausua. Kirjoituksessa ”ehdoton raittius” torjutaan, koska sen toteuttaminen on mahdotonta. Immosen mielestä raittiusopetuksessa vallitsee yhä erimielisyyksiä, opettajien enemmistön ollen vain tietojen antamisen (ja harkinnan kehittämisen) kannalla. Osa opettajista haluaisi sisällyttää opetukseen ”jotain muuta”, jonka sisällöstä ollaankin sitten erimielisiä.

Immonen esittää vanhemman sukupolven raittiusopetuksen olevan arvostelua paljon saaneen vanhakantaisen, perinteisen raittiusretoriikan mukaista. Nuoremman sukupolven ajattelumaailma taas kuvastuu tieteellis-teknisen ihanteen ja rationaalisuuden mukaisesti. Immonen nostaa esiin Suomen Akateemisen Raittiusliiton pyrkimyksen alkoholivaurioiden minimoimisesta, joka erosi tavoitteellisesti muiden raittiusjärjestöjen raittiustavoitteesta. Asia hiersi raittiusväen välejä. Immosen artikkeli ei anna vakuuttavaa kuvaa raittiusliikkeen toiminnasta, eikä tilasta osallistua alkoholipoliittiseen keskusteluun. Raittiusväestä esitetään positiivisessa sävyssä lähinnä vain Suomen Akateeminen Raittiusliitto, joka esitetään uudistumispyrkimyksien valossa. Immonen nostaa tietoisesti esiin haluamansa kaltaisen kuvan tilaisuuden sisällöstä ja ohjaa lukijaa mielipiteenmuodostamisessa. Argumentoinnin näkökulmasta kysymys on osin journalistisesta ratkaisusta, osin varmasti siitä mitä haluaa itse sanoa asiasta. Immonen säätelee kirjoitustavallaan liittoutumisastettaan ja ei esitä väitettä ”omissa nimissä” vaan toimii ainoastaan argumentin välittäjänä, näin hän raportoi vain jotain yleisesti tiedettyä tai jonkun toisen sanomaa. Kirjoitus pyrkii neutraalisuuteen, puolueettomaan tarkasteluun ja välttää joutumista selityksenantovelvolliseksi.¹⁵⁵

---

¹⁵⁵Jokinen 1999, 136 – 137.

Kieli muuttuu jatkuvasti. Samoihin asioihin ja tapahtumiin voidaan liittää hyvinkin erilaisia merkityksiä. Nämä kieleen sisältyvät mahdollisuudet tuottaa käytännössä loputtomasti erilaisia merkityksiä ja ovat pohjana kaiken aikaa käytävälle kamppailulle erilaisten todellisuuden kielellisten merkityksellistämismahdollisuuksien välillä. Kieli on tärkeällä tavalla kamppailukenttä, jossa on vallitsevia merkityksiä, mutta myös ne kyseenalaistavia vaihtoehtoisia merkityksiä. Esimerkiksi homoseksuaali-sanana arvosisältö on muuttunut muutamassa kymmenessä vuodessa.¹⁵⁶ Samoin raittius-sana koki muutoksen 60-luvulla. Aiemmin raittius miellettiin ehdottomaksi pitäytymiseksi päihdyttävistä aineista, kun taas Alkon puolelta yritettiin ohjata raittius-sanaa tarkoittamaan kohtuukäyttäjää, kuten Pekka Kuusi asian esitti. Se miten raittius määriteltiin, vaikutti uuden lain hyväksyttävyyteen. Kun aiemmin väkijuomalaissa oli viides pykälä ohjannut kulutuksen minimointiin, niin uusi laki ohjasi haittojen minimointiin. Raittiusliikkeelle tärkeää periaatepykälän hyväksymisen suhteen oli yhtenä tekijänä se, miten raittius määriteltiin. Raittiusmääritelmän ympärillä käytiin juurikin kamppailu siitä mikä on tai minkä pitäisi olla vallitseva merkitys raittiudelle.

Vuoden 1968 ensimmäisen numeron pääkirjoitus¹⁵⁷ esittää lakiuudistukset jo melkein toteutuneina ilmiöinä. Käsittelyssä on jo lakiuudistuksen mukanaan tuoma käytännön asioiden järjestely. Ainoana sanavalinnallisena epävarmuutena alkoholilainsäädännön uudistukselle vuoden 1968 aikana esitetään kirjoituksen alussa, että se ”*saataneen kaiken todennäköisyyden mukaan päätökseen*”. Keskiolutlaista kerrotaan, että se saattaisi tulla voimaan jo aiemmin:

”Alkon kannalta ei ole mitään pakottavaa tarvetta siihen, että keskiolutlaki pyrittäisiin saattamaan voimaan muita tähän lakiuudistukseen kuuluvia lakeja aikaisemmin. Vuoden vaihte sopii erinomaisesti”.

Keskiolutlaki esitetään lähes kiistattomana ja sanavalinnoilla ei oteta huomioon, että laki saatetaan hylätä kokonaan tai laittaa lepäämään. Tätä voitaisiin pitää argumentointitapana, jossa tavoitteiden asteittainen saavuttaminen ja hyväksynnän saavuttaminen on tärkeämpää kuin suoraan tavoitteisiin pääseminen.¹⁵⁸

---

¹⁵⁶Lehtonen 1996, 32 – 33.

¹⁵⁷AP 1/68, 1 – 3.

¹⁵⁸Perelman 1996, 100.

Manne Nurmi toimi Alkon johtokunnan varapuheenjohtajana ja pääjohtaja K.A.Fagerholmin varamiehenä vuosina 1959-68. Vuonna 1968 hänestä tuli Alkon johtokunnan puheenjohtaja ja pääjohtaja, jossa tehtävässä hän toimi vuoteen 1971.¹⁵⁹ Hän kertoo Alkon olevan valmistautunut ja kykeneväinen kohtaamaan lakimuutoksen tuomat järjestelyt. Nurmi pitää kauaskantoisimpana ratkaisuna alkoholilain piirissä tapahtuvaa maaseudun alkoholiolojen liberalisointia, vakuuttaen Alkon pystyvän uudistuksen käytännölliseen toteuttamiseen. Keskioluen kaupan tuomaa muutosta perustellaan kirjoituksessa juomatapojen muuttamisella väkevästä mietoihin oluen myynnin ulottuessa koko maahan. Oluenkaupan vapauttamisen luomista peloista kirjoittaja rauhoittelee, että sen valmistus, vähittäismyynti ja anniskelu edelleen jäävät monopolin valvontaan ja hinta- ja jakelupolitiikan myötä yleisen alkoholipolitiikan ja sen tavoitteiden osaksi. Kirjoittaja sanoo lakiuudistusten tuovan paljon valmistelutehtäviä ja vetoaa, että Alko saisi riittävästi aikaa työlleen:

”Ihanneratkaisu olisi, jos eduskunta saisi lakiesityksen käsittelyn loppuun viedyksi vielä tämän kevätistuntokauden kuluessa, ja lainuudistus kokonaisuudessaan saatettaisiin voimaan ensi vuodenvaihteessa.”

Kirjoituksella pyritään vaikuttamaan päättäjiin kiinnittämällä huomio lakiuudistuksen synnyttämiin käytännön järjestelyihin. Päättäjille annetaan suoraan pyyntö äänestyksen suorittamisesta ajallaan. Kirjoitus ottaa kantaa lakiuudistuksen käytännöllisen puolen toteutukseen sanoen, että Alko kyllä pystyy hoitamaan tehtävänsä. Kirjoitus luottaa hinta- ja jakelupolitiikkaan ja ei ota kantaa uuden lain aiheuttamista muutoksista ihmisten alkoholin kulutukseen tai vaikutuksiin. Asiaa käsitellään käytännön ongelmana ja näin eriytetään asia kokonaisuudestaan, joka ei ole pelkkä käytännön ongelma, vaan suuri henkinen muutos, jota ollaan luomassa. Vaihtoehtona lain hylkäämistä ei käsitellä lainkaan. Kirjoitus osoittaa, että Alkoholipolitiikka aikakauskirjassa Alkon ääni sai tilaisuuden tulla vahvasti esille.

K. E. Lanu oli Alkoholiliikkeen sosiaalitarkastajan tehtävissä toimiessaan vuonna 1956 ilmestyneessä väitöskirjassaan osoittanut ostajaintarkkailujärjestelmän toimimattomuuden¹⁶⁰ ja oli yksi A-klinikkasäätiön kehittäjistä. Alkoholipolitiikan

¹⁵⁹Simpura 1982, 397.

¹⁶⁰Ahonen 2003, 303.

huhtikuun 1968 pääkirjoituksessa¹⁶¹ hän puhuu alkoholihuollosta ja määrärahoista ja ottaa kantaa mahdolliseen tulevaan lakiuudistukseen, mitä ei näe kuitenkaan vaarana, vaan pikemminkin hyvänä asiana:

”Alkoholikulutus eittämättä kasvaa – myös ilman liberaalisempaa lainsäädäntöä. Tokkopa on liioin tarpeen uskotella alkoholismien lisääntyvän uuden lain myötä. Sen sijaan on todennäköistä, että vapautuneessa ilmastossa rohjetaan muutenkin kehitymässä oleva, piilossa pidetty alkoholismi tuoda luontevammin hoitotoimenpiteiden ulottuville.”

Lisääntyvä alkoholitarjonta ei siis kirjoittajan mielestä ole uhka, vaan uhkana on alkoholivastainen ilmapiiri, joka uuden lain myötä vapautuu ja ihmisetkin uskaltavat hakeutua hoidon piiriin. Kirjoittaja kuvaa alkoholistien hoitoa kaukana asutuskeskuksista sijaitsevilla työlaitoksissa ja huoltoloissa, jotka tarjoavat pitkäaikaista, herkästi rangaistukselta vaikuttavaa laitoshuoltoa. Hänen mukaansa aikaisempi linja on ollut hoitomuotojen keskittyminen rappioalkoholisteihin, jotka edustavat alkoholiongelmaisten ryhmän pientä vähemmistöä. Hoidon ulkopuolelle on jäänyt enemmistö koostuen kaikkia sosiaaliryhmiä ja varallisuustasoja edustavista henkilöistä, jotka eivät ole viranomaisten toimenpiteiden kohteena ja jotka uudessa tilanteessa saavat paremmin apua. Laajentuva asiakaspiiri maksaa enemmän ja rahaa on kirjoittajan mielestä käytössä liian vähän. Uuden lakiehdotuksen mukainen määrärahaosuus ei riitä, koska kirjoittajan mukaan tällä hetkellä nähtävissä olevien tarpeiden mukainen kustannus on noin kolminkertainen ehdotettuun summaan verrattuna.

Kirjoitus tuo esiin alkoholihuollon edustajan kannan, jonka mukaan rajoittava alkoholipolitiikka ei ole alkoholihuollon kannalta paras ratkaisu, vaan Alkon liberaalimpi linja voisi tuoda ongelmat paremmin esiin ja keskustelun aiheeksi. Kieltopolitiikka aiheuttaa kirjoittajan mielestä ongelman piilottelua ja avun antamisen vaikeuttamista. Raittiussanomien pääkirjoituksissa ei Alkoholipolitiikan tavoin tule esiin alkoholihuollon rooli ja konkreettinen toimintamalli, joten Alkoholipolitiikka käsittelee alkoholisioita laajemmin ja saa viestillään suuremman kohdeyleisön. Alko teki itseään hovikelpoisemmaksi alkoholipoliittisessa keskustelussa A-klinikkasäätiön tukemisen ja alkoholihuollon kehittämisen kautta ja näin kelpuutti liberalisointiin

---

¹⁶¹AP 2/68, 61 – 62.

pyrkivää politiikkaansa. Väkijuomalain periaatepykälän ja raittiusliikkeen voimakkaan perinnön vaikutuksesta Alkon oli verhottava tavoitteensa raittiusnäkökulmastakin ymmärrettäviin toimiin ja retoriikkaan. Osa-alueina toimivat hyvin tieteellinen alkoholitutkimus ja raittiusliikkeen jossakin määrin ylenkatsoma alkoholihuolto.¹⁶²

Lanun kirjoitus ei pidä tuon ajan tapaan alkoholin kokonaiskulutuksen kasvua uhkana ja näkökulmaa ei myöskään valtiopäiväpuheissa laajasti esitetty. Poliittisesta alkoholipuheesta puuttui vielä vuonna 1968 siihen sittemmin saumattomasti liitetty esisopimus, ns. alkoholi kokonaiskulutusmalli. Vasta 70-luvun puolivälissä julkaistu kansainvälinen tutkimus¹⁶³ toi alkoholipoliittiseen puheeseen 2000-luvulle saakka pitäneen argumentatiivisen lähtökohdan: alkoholin kokonaiskulutus on suorassa suhteessa alkoholihaittojen määrään. Alkoholi- ja erillisen keskiolutlakiesityksen eduskuntakäsittelyssä vuonna 1968 näkyivät tarkoitushakuinen tapa sulkea pois alkoholin yhteys yhteiskunnallisiin haittoihin ja niiden merkityksen vähättely. Alkoholin ei esitetty olevan läheskään aina perussy sosaalipoliittisiin ongelmiin vaan ne kytkeytyivät muihin ongelmiin, kuten esimerkiksi työttömyyteen ja mielenterveysongelmiin.¹⁶⁴

E.J. Immonen kirjoitus ”Suunnanmuutos raittiusliikkeessä?”¹⁶⁵ tukee Alkon ajamaa linjaa alkoholin käytön haittojen minimoinnista. Kirjoitus kertoo Suomen Akateemisen Raittiusliiton (SARL) muuttaneen maaliskuussa 1968 sääntöjään siten että tavoitteena on aiemman täysraittiuuden edistämisen sijaan päihdyttävien aineiden käytöstä johtuvien haittojen minimoiminen. Kirjoituksessa nuorten mielestä täysraittiusvaatimus on saanut usein ylikorostuneen leiman raittiusliikkeen piirissä, vaatimuksen ollessa mielekäs vasta tarkasteltuna alkoholihaittojen kannalta. Pidättyminen päihdyttävien aineiden käytöstä säilyy SARL:in jäsenyyden edellytyksenä, raittiuden ollessa kuitenkin tehokkain ja ainoa täysin varma keino pyrittäessä päihdyttävien aineiden käytöstä johtuvien haittojen vähentämiseen. Sääntömuutokset ovat seurausta kehityksestä ja suoritetaan kirjoittajan mukaan halusta saattaa toiminta asialliselle pohjalle ja vastata

¹⁶²Ahonen 2005, 80 – 81.

¹⁶³Kettil Bruunin johtama tutkimus, jossa esitettiin alkoholinkokonaiskulutuksen ja alkoholihaittojen riippuvuus, johon Warsell viittaa = Bruun, Kettil & Edwards, Griffith & Lumio, Martti & Mäkelä, Klaus & Pan, Lynn & Popham, Robert E. & Room, Robin & Schmidt, Wolfgang & Skog, Ole-Jorgen & Sulkunen, Pekka & Österberg, Esa (1975). Alcohol control policies in public health perspective. Volume 25. Helsinki: The Finnish Foundation for Alcohol Studies.

¹⁶⁴Warsell 2005, 232 – 233.

¹⁶⁵AP 2/68, 107.

nykytilanteeseen.

Immonen kuvaa USA:n raittiusjärjestöjen taistelua eri suuntien välillä, joista uusi suuntaus on vaurioiden minimoinnin kannalla täysraittiuden ollessa vain keino päämäärään pyrkimisessä. USA:ssa asiallinen harkinta ja kokemusperäisen tieteen tulokset ovat alkaneet ohjata raittiusystyötä tunneperäisten kantojen väistyessä. Immonen kertoo Ruotsin vastaavasta kehityksestä, jossa Suomen Akateemista Raittiusliittoa vastaava raittiusjärjestö uusi sääntönsä, joutuen irrottautumaan siitä syntyneen riidan takia muun raittiusliikkeen yhteydestä. Muu raittiusliike syyttää sääntöjään uusintaa raittiusjärjestöä luopioksi. Suomessa vanhempi raittiusväki on jo nyt suhtautunut varauksin SARL:in sääntöjen muutokseen, eikä uuden linjan luominen ei synny kivutta. Immonen toivoo, että vältytään skismalta ja vetoaa raittiusväkeä kannattamaan Alkon ajamaa alkoholinkäytöstä aiheutuvien vaurioiden minimointi -linjaa, jota myös SARL välillisesti sääntömuutoksellaan tukee:

”On järjetöntä tuhlaata voimia keskinäisiin erimielisyyksiin silloin, kun aivan uudet tehtävät vaativat positiivista toimintaa (esim. narkoottisten aineiden käytön yleistyminen). Raittiusjärjestöjen asenteiden muuttuminen SARL:in viitoittamaan suuntaan on omiaan lisäämään solidaarisuutta alkoholipolitiikan alalla. On vain toivottava, että kaikki järjestöt ymmärtäisivät; toiminnan tuloksellisuus riippuu solidaarisuudesta enemmän kuin yksityisten – ihmisten tai järjestöjen – suorituksista”.

Kirjoittaja nostaa myös huumausaineiden käytön lisääntymisen keskusteluun, kuitenkin sen vakavuudestaan huolimatta ollessa eri asia kuin mistä alkoholin liberalisoinnissa keskustellaan. Suuremman uhan edessä päästetään pienempi paha vapaaksi. Tämä viittaus osoittaa osaltaan argumentoinnin laajuutta, käytettiin kaikkia mahdollisia keinoja, joilla pyrittiin vakuuttamaan omaa kantaansa. Tämänkin kirjoituksen perimmäinen funktio on Immosen rooli alkoholiliikkeen politiikan puolestapuhujana. Välillisesti uutisoidaan raittiusliikkeen - jota Alko tuki - sääntömuutosta ja vedotaan, että muidenkin raittiusliikkeiden suuntien pitäisi tulla samalle linjalle. Ajattelu ”hyökkäys on paras puolustus” näkyy tässä kirjoituksessa, kun Immonen kirjoittaa vastaavien sääntömuutosten vaikutuksista USA:ssa ja Ruotsissa, oletusarvona että Suomessakin käydään sama keskustelu raittiusliikkeen linjanvedosta. Pysymällä vanhan täysraittiuteen pyrkimisen linjalla, raittiusväen olisi vaikea hyväksyä uusia lakiehdotuksia. Sääntömuutos mahdollistaa myös lakiuudistusten hyväksymisen.

Immonen kirjoituksillaan pyrki toistuvasti propagoimaan alkoholipoliittisen keskustelun seuraajia Alkon puolesta, sekä kritisoimaan ja väheksymään raittiusliikkeen toimia.

Puhujalla, joka laajentaa vastustajansa esittämää analogiaa ja kääntää sen omaksi edukseen, on käytössään vahvempi argumentti kuin sellaisella, joka vastaa analogiaan toisella, vaihtoehtoisella analogialla. Kun henkilö perää tietyytyypistä näyttöä, hän samalla antaa sille painoa, sillä hän tulee implisiittisesti myöntäneeksi, että hänen hyväksyntänsä on riippuvainen tietyistä edellytyksistä. Muuan ovela amerikkalainen työnantaja kirjoitti ennen lakkolaisten kanssa käytyjä neuvotteluja luettelon näiden tyytymättömyydenaiheista. Näin vastapuoli ei enää neuvotteluissa voinut ottaa esiin uusia asioita.¹⁶⁶ Tätä samaa voi soveltaa raittiusliikkeen ja Alkon sanailuun. Toisen osapuolen keskustelun tehoa pystyttiin heikentämään ottamalla esimerkiksi toisen esittämät uhkakuvat esille omassa retoriikassa ja käsittelemällä ne jo etukäteen, ennen kuin toinen olisi itse ne esittänyt. Samoin tavallisessa kanssakäymisessä toisen ihmisen kanssa voi tehdä, sanoen että ”ymmärrän että olet vihainen koska tein tai jätin tekemättä sen ja sen, mutta...”. Näin aloittamalla toinen ei pääse esittämään omaa argumentoinnin lähtökohtaansa tai se ainakin jää vaisummaksi, koska asiat on jo sanottu.

Immosen kirjoittelun yhteisymmärryksen halusta voi ymmärtää myös hänen pyrkimyksistään yhdistää alkoholitutkimuksen osapuolia. Immosen oli perustamassa Alkoholitutkijain seura vuonna 1960, jonka perustamisajatus oli syntynyt jäsenikseen vain täysin raittiita henkilöitä ottaneen Suomen Akateemisen Raittiusliiton piirissä edellisenä vuonna. Kun seuran alaisessa Immosen vetämässä tieteellisessä tutkimuspiirissä käydyistä keskusteluista oli kiinnostunut myös joukko ei-raittiita asian harrastajia, syntyi ajatus perustaa sellaisen seura, jonka jäseninä voisivat olla Immosen sanoin ”sekä raittiit että ei raittiit, kunhan vain ovat alkoholikysymyksen vilpittömiä tutkijoita.”¹⁶⁷

Kesäkuun alussa 1968 tilanne oli kehittynyt siten, että Alkon ajaman linjan voittona uudet lait hyväksyttiin eduskunnassa. K.A. Fagerholm kirjoittaa

---

¹⁶⁶Perelman 1996, 159.

¹⁶⁷Kuusi 2003, 144. Immosen lainaus Alkoholikysymys 4/1964 s.163

pääkirjoituksessa ”Vihdoinkin”¹⁶⁸ pitkäaikaisen uuden alkoholilainsäädännön tiimoilla käydyn kamppailun päättyneen. Fagerholm puolustautuu raittiusliikkeen taholta kirpeästi väitettyyn Alkon sanelupolitiikkaan nyt hyväksytyn alkoholilainsäädännön osalta, pitäen täysin luonnollisena Alkon äänensä kuuluville saattoa sen toimintaa määräävän lainsäädännön ollessa kyseessä. Fagerholm perustelee Alkon asiantuntijuusroolia muita tahoja paremmilla kokemuksilla. Kirjoitus asettaa raittiusliikkeen vastapuoleksi ja Alkon tavallisen ihmisen puolestapuhujaksi:

”raitiusväki on voimakkaasti edustettuna eduskunnassa ja sen järjestöjen harjoittama painostus ei ole vähämerkityksellistä...Tavallisella kansalaisella, jonka näkökanta alkoholikysymyksen suhteen on ei-absolutistinen, ei ole mitään järjestöjä. Alko on pitänyt sekä oikeutenaan että velvollisuutenaan puhua tavallisen kansalaisen puolesta”.

Fagerholm myöntää Alkon harjoittaman liberalisointilinjan ottaen vastuun kehityksestä arvostelun sallien, jos linja on väärä. Kirjoittaja pyytää raittiusliikkeeltä pyrkimyksissä alkoholin haittavaikutusten pienentämiseksi yhteistyökykyä Alkon kanssa:

”Raittiusliike haluaa absolutistisen politiikkansa avulla pyrkiä kohti täysraitista yhteiskuntaa. Koska kuitenkin on osoittautunut, ettei tähän tavoitteeseen päästä, tulisi raittiusliikkeen huomata totuus sananparressa, että paras on hyvän vihollinen, ja pyrkiä myötävaikuttamaan tästä näkökulmasta katsottuna”.

Fagerholm pyytää raittiusväen tukea ja lojaalisuutta uusille laille ja yhteistä keskustelua yhteistyön edellytysten kartoittamiseksi. Keskustelu pidettiin syksyllä 1968, josta Raittiusanomissa oli pitkä artikkeli, jossa ALKO:n ja raittiusliikkeen edustajat kertoivat näkemyksensä toisistaan alkoholipolitiikan osapuolina.¹⁶⁹

Fagerholmin vapauden ja vastuun puhettavan mukainen kirjoitus asettuu puolustamaan tavallisen kansan oikeuksia ja etuja: lainsäädännön lähtökohtana tuli olla ”tavalliset kansalaiset”, ei poikkeavat yksilöt.¹⁷⁰ Varsinaisen alkoholismien irrottaminen hyvin pieneksi vain mitätöntä kansanosaa koskevaksi ongelmaksi loi täysin toisenlaista mielikuvaa kuin raittiusliikkeen vaalima näkemys viinasta koko kansakunnan

¹⁶⁸AP 3/68, 113 – 114.

¹⁶⁹RS 11/68.

¹⁷⁰Kuusi 2003, 124.

moraalisen ryhdin uhkana.¹⁷¹ Tämä taas helpotti liberalisoimispyrkimysten perustelua, kuten Fagerholm puhuessaan tavallisesta ”normaalista” kansalaisesta, jota ei voi luokitella alkoholistiksi. Argumentatiivisena keinona omien intressien ja muiden liitosten ”rehdillä tunnustamisella” ja omien sitoumuksien esittämisellä pyritään herättämään yleisön luottamus ja objektiivinen vaikutelma. Peittelemättä Alkon osallisuutta käsiteltävään asiaan Fagerholm pyrkii hankkimaan sanottavalleen lisää painoarvoa¹⁷² ja uskottavuuden lisäämiseksi Fagerholm ottaa vastuun tilanteesta jos kehitys osoittautuu vääräksi.

---

¹⁷¹Ahonen 2005, 81.

¹⁷²Jokinen 1999, 134.

3. Raittiussanomien, Helsingin Sanomien ja Alkoholipolitiikan vertailu

Suhtautuminen alkoholiasioihin nähtiin 60-luvun lopulla yleisesti ihmisen itsensä, eikä ryhmän asiana. Päätösvalta uusien alkoholilakien ja keskiolutlain osalta jäi viime kädessä eduskunnan kansanedustajille, joille jäi omantunnon kysymyksen tapainen henkilökohtainen rooli päättäjänä. Ilman ryhmän painetta edustajiin pyrittiin vaikuttamaan alkoholipoliittisten painostusryhmien taholta lakiäänestyksiin saakka. Raittiusliike aktivoitui osaltaan aloittaen voimakkaan propagandakampanjan uudessa yhteisjulkaisussaan.¹⁷³

Raittiussanomien kirjoittelu huolen ja vaaran muodossa pyrki herättämään kansanedustajien valitsijaryhmien mielenkiinnon ja näin välillisesti vaikuttamaan tuleviin alkoholi- ja keskiolutlakiesityksien äänestyksiin. Kirjoitukset pyrkivät vaikuttamaan suoraan päätöksentekijöihin perustellen näkökantojaan mahdollisimman järkevillä ja myös tunteellisilla tavoilla. Retoriset keinot olivat hyvin kirjavat ja käytettiin lukuisia eri perustelutapoja oman viestin vahventamiseksi. Raittiuden näkökulmasta puhuminen tähtäsi omien rivien järjestämiseksi yhteiseen rintamaan. Kirjoittelussa oli läsnä yksimielisyyden vaatimuksen täytyminen ja lukijakunnan kannatukseen luottaminen niiden suuntautuessa yleisölle, jonka oletetaan joko ammattinsa tai sitoumuksiensa vuoksi hyväksyvän tietyt väitteet.¹⁷⁴ Kohderyhmänä Raittiussanomilla oli ensisijaisesti raittiusaatetta kannattavat henkilöt, eikä Helsingin Sanomien tapaan laaja yleisö.

Raittiussanomien pääkirjoituksissa tutkimusajanjaksolla korostui erityisesti loppuun asti jatkunut keskiolutkaupan vastustus. Oluenkaupassa kritisoitiin uudistustarpeen kiirettä, kaupan paisuttamista ja olutpääomapiirien hyötymistä. Raittiussanomien vetosi luokkapuheellaan vasemmistolaisiin kansanedustajiin vastustaessaan olutkauppaa. Hyötyjinä esitettiin yksityiset, voittoa tavoittelevat tahot. Raittiussanomien pääkirjoitusten suurena linjana oli myös Alkon toiminnan arvostelu, jota syytettiin sanelupolitiikasta uutta lakia valmisteltaessa ja raittiusliikkeen asiantuntijoiden huomiotta jättämisestä. Alkoholin käytön esittämisen julkisuuskuvaa kritisoitiin ja medialta perättiin vastuuta. Lehti nosti alkoholilakien periaatepykälän muuttamisen huolenaiheeksi ja kontrollipolitiikkaa puolustettiin yksilön suojelemisen periaatteella.

---

¹⁷³Ahonen 2003, 308.

¹⁷⁴Perelman 1996, 39.

Raittiusliike puolusti myös asemaansa ja konservatiivista arvomaailmaansa, joissa nostettiin esille perhe-elämän ja osittain myös uskonnon merkitys.

Yleislinjana kirjoitteluista jäi se, että lehti yritti pitäytyä perinteisestä raittiusretoriikasta ja vanhoilliset puheenvuorot jäivät vähemmälle, johtuen varmasti juuri liikkeen saamasta arvostelusta, jossa sitä moitittiin vanhanaikaiseksi. Raittiusanomien käyttämä retoriikka jäi varsin laimeaksi, eikä se voimakkaasti hyökännyt puheenvuoroissaan päävastustajaansa Alkoa kohtaan. Linjana oli hillitty asiallisuus ja järkisyihin vedottiin useimmin kuin tunteisiin.

Alkoholipoliittisten painostusryhmien lehtien vaikutus jäi yleiseen mielipiteeseen vaikuttajana pieneksi, mutta muu yleislehdistö loi ja heijasti merkityksellisesti yleistä mielipidettä alkoholilainsäädäntökysymyksessä. Suomen suurin riippumattomana, kaupalliselta pohjalta toimiva päivälehti Helsingin Sanomat käsitteli pääkirjoituksissaan alkoholipoliittikkaa muita suuria lehtiä huomattavasti useammin.¹⁷⁵

Lehdistön valtalinja oli 1950-luvulla raittiushenkinen, kun taas Raittiusliikkeen ja Helsingin Sanomien välinen juopa jo näkyi¹⁷⁶, kuvastuen esimerkiksi raittiusväen propagandatoiminnalle tärkeän syksyisen raittiusviikon uutisoinnin luonteesta. Propagandarynnäköt toivat raittiusväen asiaa ja alkoholipoliittisia kannanottoja esille mediassa.¹⁷⁷ Helsingin Sanomat teki poikkeuksen Ilta-Sanomien kanssa sekä raittiusviikon käsittelyn määrässä että sen käsittelyn tavassa. Helsingin Sanomien raittiusviikko-pääkirjoituksissa ei moralisoitu väkijuomien käytön turmiollisista vaikutuksista eikä vakuuteltu raittiin elämäntavan edullisuudesta, vaan arvioitiin alkoholiolojen kehitystä kulutus- ja haittatilastojen perusteella.¹⁷⁸

Helsingin Sanomien ja raittiusliikkeen välillä oli syviä näkemuseroja absolutismipyrkimysten osalta. Helsingin Sanomat puhui kohtuukäytön puolesta, väärinkäyttöä vastaan, muttei absolutismista. 1960-luvulla Helsingin Sanomat Ilta-Sanomien tapaan omaksui raittiusliikkeen päävastustajakseen alkoholipoliittisissa näkemyksissä.¹⁷⁹ Tämä vastustus näkyi siten, että Helsingin Sanomat lähes joka toisessa

¹⁷⁵Helander 1969, 98 – 101, Piispa 1997, 82.

¹⁷⁶Piispa 1997, 67.

¹⁷⁷Helander 1969, 77.

¹⁷⁸Piispa 1997, 67.

¹⁷⁹Piispa 1997, 68.

alkoholilainsäädäntöä kosketelleessa pääkirjoituksessa samalla arvosteli myös raittiusliikettä ja sen toimintaa alkoholilakiasiassa. Muut isot lehdet eivät yleensä arvostelleet raittiusliikettä, vaikka kirjoittivatkin lakiäänestyksen lähellä liberalisointimyönteisesti.¹⁸⁰

Helsingin Sanomat oli siis jo 50-luvulla alkavasti raittiusliikevastainen ja ero lisääntyi 60-luvulle tultaessa. Vuonna 1961 alkoholilainsäädännön uudistusta pohtineen Rekolan komitean työn kommentoinnin yhteydessä Helsingin Sanomat omassa lehtikirjoittelussaan esiintyi aktiivisimmin ja ehdottomimmin lainsäädännön liberalisoinnin puolesta Ilta-Sanomien kanssa. Molemmat lehdet pitivät väkijuomalainsäädäntöä vanhentuneena ja uudistumispyrkimyksiä nykyajan vaatimuksia vastaavina. Jo 50-luvun alussa esitetyt maaseudun ongelmat nostettiin uudelleen esiin ja salakauppa ja salapoltto nähtiin ongelmina. Oluen myynnin vapautuksen nähtiin ohjaavan kulutusta mietoihin juomiin ja sitä kautta suomalaisten juomatapojen parantumiseen. Raittiusliikettä arvosteltiin vanhakantaisuudesta. Helsingin Sanomat näki että lainsäädännön uudistamista on jarruttanut raittiusliikkeen ruokkima tunneperäinen asennoituminen alkoholikysymystä kohtaan.¹⁸¹

Suurten lehtien raittiusmieliset pääkirjoitukset katosivat vuoden 1965 jälkeen ja liberaalimpi linja otti ylivallan. Kaikkein liberaaleimmat lehdet - Helsingin Sanomat, Ilta-Sanomat ja Uusi-Suomi - arvostelivat lakiesityksiä liiallisesta holhoushenkisyudesta ja niiden käsittelijöitä liiallisesta taipumisesta raittiusliikkeen painostukseen.¹⁸² Helsingin Sanomat oli vuosina 1958 - 1968 alkoholijuomien maaseutumyynnin sallimisen kannalla koko ajan ja vuoden 1965 jälkeen oluen liberalisoinnin kannalla.¹⁸³

Tutkimuskirjallisuuden esittämä kuva Helsingin Sanomien kirjoitustavasta näkyi tutkimusajankohtani pääkirjoittelussa. Käsittelemissäni pääkirjoituksissa Helsingin Sanomat oli toistuvasti alkoholipolitiikan liberalisoinnin kannalla ja varsinkin oluenmyynnin kiireellisen vapauttamisen puolella. Lehti viittasi yleiseen mielipiteeseen, jota oli itse myös luomassa teettämillään gallupilla ja kirjoittelulla. Lehti vastusti

---

¹⁸⁰Helander 1969, 103.

¹⁸¹Piispa 1997, 73.

¹⁸²Piispa 1997, 82 – 83.

¹⁸³Helander 1969, 102.

toistuvasti raittiusliikkeen oluenkaupan sosialisointia koskevia mielipiteitä. Kansainväliset esimerkit lehti esitti puhuvan liberalisoinnin puolesta; Suomi oli takapajuinen alkoholipolitiikkansa osalta ja turismi vaati liberalisointia. Maaseudun asemaa ja siellä asuvien ihmisten piti saada lehden mukaan tasa-arvoisempi kohtelu myös alkoholipolitiikan osalta.

Lehti kritisoi raittiusliikettä yleisen mielipiteen huomiotta jättämisestä, perusteina kiistaton olutkysely ja, että A-olutkin haluttaisiin kauppoihin. Lehti arvosteli raittiusväkeä järjettömän ankarasta vastarinnasta etenkin olutkaupan vapauttamisen osalta, vääristä syytöksistä alkoholilakien epäkypsyydestä, kansaa kohtaa esitetystä epäluottamuslauseesta, sen toiminnan aiheuttamasta varovaisuudesta, vanhakantaisuudesta, tietämättömyydestä alkoholiasioista, ongelman liioittelusta, musta-valkoisuudesta ja nuoriin kohdistetusta epärealistisesta pelotteluvallistuksesta ja kielletyn hedelmän vaalimisesta. Raittiusliikkeen epäonnistuminen kieltolakiasiaassa nostettiin myös esille, koska kiellot ja rajoitukset eivät lehden mukaan toimi.

Helsingin Sanomat puolusti olutkauppaa useaan otteeseen. Oluen myynnin suhteen epäröiviä oli Helsingin Sanomien mukaan ”tahattoman vähän”, olutkauppa oli lehden mukaan välttämätöntä, asiaa on käsitelty jo tarpeeksi, kahdessakin alkoholilakikomiteassa ja lehti ei nähnyt estettä lakien nopealle käsittelylle. Oluen lehti sijoitti erikoisasemaan myös kritisoimalla sen hinnan nosta, mietojen juomien linjan mukaan pitäisi ohjata kulutusta mietoihin ja hinta on yksi ohjauksen muoto. Myös kunnissa myynnin piti tulla lehden mukaan helpommaksi. Mietojen juomien linjaa korostettiin myös muissa kirjoituksissa, sekä asiallista valistusta ja korrektaa alkoholikulttuuria ja liberalisoinnin tervehdyttävää vaikutusta.

Lehti esitti alkoholin tuovan lisätuloja valtiolle, joita saataisiin lisää jos myyntiä lisättäisiin, samalla rehottava salakauppa kitkettäisiin vähemmälle. Myös maaseutukysymyksessä korvikejuomat ja salakauppa olivat lehden käyttämiä perusteluita liberalisoinnin puolesta. Lehti puolusti myös alennettuja ikärajoja viitaten korvikejuomien käytön ehkäisyyn. Helsingin Sanomien propagointi lisääntyi lakiehdotuksien eduskuntakäsittelyn lähentyessä, toukokuussa 1968 lehti kirjoitti pääkirjoitustasolla asiasta viisi kertaa. Loppukirjassään lehti puhui erityisesti olutmyynnin vapauttamisen puolesta ja sanoi, että yleinen, lehden mukaan

kiistattomasti, olutmyönteinen mielipide on pakko ottaa huomioon. Lehti kiirehti lakien läpimenoa ja vetosi edustajiin ennen uusien vaalien tuloa.

Tarkasteltaessa Alkon motiiveja ja roolia alkoholipolitiikassa, on lähdettävä liikkeelle sen toiminnan kaksinaisesta luonteesta, jonka mukaan sen on hankittava valtiolle rahaa kulutusta kasvattamatta.¹⁸⁴ Alkolla on ollut jopa jakomielinen rooli, kun yhtiön toiminnasta rakennetussa julkisuuskuvassa korostui voimakkaasti lainsäädännön ja Alkoa valvovien tahojen edellyttämä pyrkimys kulutuksen supistamiseen haittojen vähentämiseksi. Samalla yhtiön johtokunnassa pohdittiin kokonaiskulutuksen hallittua kasvattamista niin, että haittakulutus samanaikaisesti vähenisi.¹⁸⁵ Alkon motiivit ja rooli näkyvät Alkoholipolitiikan kirjoittelussa.

Ensimmäisenä yleislinjana Alkoholipolitiikassa nousee yksittäisistä kirjoittajista erityisesti Erkki J. Immonen. Yleisesti ja lyhyesti Immosen kirjoituksia lukiessa Immonen pyrki kirjoittelullaan vähentämään raittiusliikkeen arvovaltaa ja luomaan raittiusliikkeestä epäuskottavan keskusteluosapuolen. Hän kirjoitti uskonnollisten perustelujen käytöstä puhuttaessa alkoholipolitiikasta ja syytti raittiusliikettä että asialliset näkökohdat unohtuvat ja tunne saa valtaa. Immosen mukaan kieltolain henki elää raittiusväen retoriikassa edelleen. Immonen käsitteli myös lestadiolaisuutta Immosen mukaan traumatisoituneen perustajansa lapsuudenkokemuksista käsin, eikä pitänyt liikkeen argumentteja terveinä. Immonen toi myös esille että lestadiolaisuuden vaikutus on vahva uskonnollisissa piireissä. Raittiustyön Immonen esitti sekavana tavoitteiltaan ja yhteisiltä pyrkimyksiltään ja Immonen esitti sukupolvieron olevan tuntuva. Raittiusväen Immonen esitti jakaantuneen nuorempaan ja vanhempaan väkeen, vanhoilliseen ja uudistumaan pyrkivään suuntaukseen. Alkon voimakkaasti tukeman Suomen Akateemisen Raittiusliiton Immonen nosti esimerkilliseksi uudistajatoimijaksi, joka edustaa nuorta akateemista raittiuskukupolvea ja näin välillisesti Immonen arvosteli muiden raittiusliikkeiden vanhakantaisessa arvomaailmassa pysyttelemistä. Suurimpana kysymyksenä nousi esiin suhtautuminen lakimuutoksen periaatepykälään, joka johtaisi kulutuksen minimoinnin tavoitteesta ja täysraittiuudesta luopumiseen. Immonen esitti että kysymyksessä on kansainvälinen suuntaus.

---

¹⁸⁴Häikiö 2007, 45.

¹⁸⁵Ahonen 2006, 366 – 367.

Toisena yleislinjana Alkoholipolitiikan kirjoittelusta nostan Alkon johtoportaan pääkirjoittelun, jossa ei jätetty omaa kantaa epäselväksi ja yritettiin vaikuttaa suoraan päättäjiin uusien lakien hyväksymiseksi. Johtoporras, Fagerholm ja Nurmia, toi äänensä kuuluviin ja Alkon linjan esille alkoholipolitiikan uudistamispyrkimysten osalta. Fagerholm oli jo 40-luvun alussa arvostellut raittiusliikettä vanhakantaisuudesta¹⁸⁶ ja piti lakiuudistusta pitkittyneen prosessin vääjäämättömänä lopputuloksena. Fagerholm iloitsi Alkon voitosta raittiusliikkeestä ja toivoi raittiusväen asettuvan Alkon puolelle. Alkon roolin Fagerholm myönsi uudistuksessa vahvaksi ja esitti Alkon olevan kansan asialla ja omaavan riittävää asiantuntemusta asian hoitamiseksi. Olutkauppa oli Fagerholmin mukaan välttämätöntä nopeasti vapauttaa. Kirjoituksissaan Fagerholm hillitsi liberalisointiin liittyviä pelkoja. Alkon johtajiston edustajana myös Manne Nurmia kirjoitti Alkon määrätietoisestä linjasta ja piti Alkoa kykeneväisenä hoitamaan kasvavat velvoitteensa lakiuudistuksien myötä, Nurmiakin pyysi ettei lakiuudistusta venytettäisi.

Kolmantena yleislinjana Alkoholipolitiikan kirjoittelussa pidän kansainvälisen näkökulman esille tuomista. Alkoholipolitiikka käytti kansainvälistä näkökulmaa ja asiantuntijuutta tukemaan liberalisoinnin puolustusta, kuten Ruotsin vastaavan julkaisun artikkeleiden käyttö ja matkailun kansainvälisen asiantuntijan esittely ja kommentit Suomesta osoittavat. Samoin Immonen viittasi kansainväliseen tutkimukseen ja kehitykseen. Alkoholipolitiikka ei esittänyt lakiuudistuksia kertaakaan negatiivisessa valossa. Alkoholismin kasvun vaarakin esitettiin alkoholistihuollon asiantuntijan kirjoituksella, jossa tämä totesi, etteivät lakiuudistukset ole suunta huonompaan, vaan parempaan. Yhteiskuntavastuuta tuntien alkoholistihuollon asiasta kirjoitettiin myös määrärahojen riittävyyden näkökulmasta. Olutkyselyn tulokset tuotiin lehdessä esille ja yleiseen mielipiteeseen viitattiin kirjoituksissa, mutta ei niin usein kuin Helsingin Sanomissa.

Alkon edellytykset toimia alkoholipolitiikan osapuolena ja suuntaviivojen vetäjänä ovat olleet vahvat. Alko on pyrkinyt esittäytymään poliittisesti neutraalina valtionhallinnollisena toimijana. Alkolla oli valtiontaloudellisen merkityksensä, väkijuomalain turvaaman asemansa ja alkoholipolitiikan suunnittelua johtavan laitoksen roolinsa kautta vahva ote päätöksenteon valmisteluun ja se sai äänensä esille

---

¹⁸⁶Ahonen 2003, 273

keskeisistä asioista keskusteltaessa. Tutkimuksen ja kokeilutoiminnan vaatimat taloudelliset resurssit antoivat Alkole tietoylivoiman raittiusliikkeeseen verrattuna. Vaikutusvaltaa ovat lisänneet Alkon johtoportaisiin jatkuvasti kuuluneet, tärkeillä paikoilla puolueissa ja virallisissa hallituslaitoksissa olevat henkilöt, joiden kautta osittain Alko varmisti sen kannalta tärkeänä pidettävän aineksen tulon päätöksentekijöiden tietoon. Alko hyödynsi edellä mainittuja tekijöitä propagandatoiminnassaan lakiuudistuksen aikana. Saadessaan ”yleisen mielipiteen” puolelleen, sen alkoholipoliittiset tavoitteet, tutkimustiedot ja kokeilutulokset läpäisivät yleisten joukkotiedotusvälineiden, varsinkin lehdistön ”esterakenteen” paljon tehokkaammin kuin raittiusliikkeen.¹⁸⁷

Alkoholipolitiikan ja Raittiusanomien suoraa vaikutusta yleiseen mielipiteeseen voi pitää pienenä, koska ainakaan välittömästi ne eivät tavoittaneet kovinkaan suurta osaa ryhmien välittömässä vaikutuspiirissä jo olevien ulkopuolelta.¹⁸⁸ Lehdet olivat suunnattuja jo kantansa valinneille, eivätkä tavoittaneet suoraan suurta yleisöä, joka ei ollut vielä välttämättä valinnut kantaansa. Mikä oli sitten Helsingin Sanomien rooli?

Käsitteliemiäni pääkirjoitusten valossa Helsingin Sanomat pyrki vakuuttamaan suuren yleisön Alkon liberaalipolitiikkaa ajavasta linjasta. Sitä kautta myös Alkoholipolitiikan välillinen merkitys yleisen mielipiteen rakennusosana voimistuu. Helsingin Sanomat arvosteli raittiusliikettä voimakkaasti ja ajoi erityisesti olutkaupan vapauttamista. Alkoa lehti arvosteli ainoastaan hillitystä alkoholijuomien myynnistä, joka tosin oli Alkon pakkorooli voimassaolevan lain takia, ja oluen hinnan nostosta. Muuten lehti asettui tukemaan samaa linjaa Alkon kanssa. Helsingin Sanomat esittäytyi Alkoholipolitiikkaa kärkevämmäksi ja raittiusliikettä vielä suuremmin arvostelevaksi kirjoituksissaan, mutta perussanoma linjautui molemmissa julkaisuissa samaksi liberaalisointipyrkimykseksi, jota vastaan Raittiusanomien asettui. Näiden julkaisujen valossa Raittiusanomien rooli oli voimaton, eikä se pystynyt vastaamaan laajalevikkisten mielipidevaikuttajien murskaavaan vyöryyn lakiuudistusten läpiviemiseksi.

---

¹⁸⁷Helander 1969, 169 – 171.

¹⁸⁸Helander 1969, 78.

4. Lakiäänestykset eduskunnassa

4.1 Alkoholilain ja erillisen keskiolutlain käsittely valtiopäivillä 1968

Tässä kappaleessa keskityn uuden alkoholi- ja keskiolutlakiesityksen käsittelyyn valtiopäivillä, hyödyntäen tutkimuskirjallisuuden kokoamaa keskustelua¹⁸⁹. Esiin tulleet puheenvuorot kuvastavat myös lehdistökirjoittelua, koska niissä oli samoja aiheita. Isoimpana erona lehdistötarkasteluun verrattuna tulee esille raittiusväen vahva rooli keskustelussa, kun taas lehdistötarkastelussa raittiusväki oli alakynnessä, joka voi sinällään selittää sen aktiivista roolia eduskuntakeskustelussa.

Puheenvuoroja käytti kolmessa täysistuntokäsittelyssä kaikkiaan 32 edustajaa, käyttäen yhteensä 43 puheenvuoroa¹⁹⁰ (itse sain 46, mutta luku riippuu laskentavasta). Alkoholipoliittisiin painostusryhmiin kuuluvat aktivoituivat keskusteluissa, raittiusväen ollessa aktiivisin. Keskustelu jakautui suhteessa alkoholilakivaliokunnan mietintöön lainsäädännön tiukentamista, väljentämistä ja lakiesitystä hyvänä pitäviin puheenvuoroihin. Etenkin raittiusväki oli tiukentamisen kannalla ja lähes 2/3 puhujista piti lainsäädäntöuudistusta liian väljänä. Neljännes olisi vaatinut lisää uudistuksia laeilta.¹⁹¹

Eduskuntapuhe kohdistettiin universaaliyleisönä pidettävän Suomen kansan ohella erityisyleisöille, jotka voi jakaa raittiusmielisiin, liberalisoituneeseen ylä- ja keskiluokkaan, ns. ”olutpuolueeseen” ja omaan kannattajakuntaan ja aatesuunnan väkeen. Raittiusmielisille korostettiin esim. uuden alkoholilain tuomia parannuksia raittiusliikkeen asemaan. Liberalisoituneelle ylä- ja keskiluokalle taas suunnattiin erityisesti puhe ’kansan sivistymisestä ja kypsymisestä’ hallitsemaan omia juomatapojaan.¹⁹²

Yksittäisistä henkilöistä aktiivisin keskustelija oli neljästi äänessä ollut edustaja Eskelinen,¹⁹³ toimien esimerkkinä raittiusväen suurimmasta keskusteluaktivoitumisesta. Hän oli lakiuudistuksia vastaan ja hän varoitteli holhoavasti etenkin keskioluen

¹⁸⁹Helander 1969, 148 alkaen. Warsell 2005, 231 alkaen.

¹⁹⁰Helander 1969, 150.

¹⁹¹Helander 1969, 152.

¹⁹²Warsell 2005, 246.

¹⁹³VPptk I/68, 563; 655; 678 ja 841.

vapauttamisen seuraamuksista, kuten oluen tylsistyttävästä vaikutuksesta, totuttamisesta alkoholimakuun ja vaarasta liikenteelle.¹⁹⁴ Hän oli myös Alkon toimintaa vastaan vaatien Alkon varoja alkoholihaittojen ehkäisyyn¹⁹⁵, jota sosiaalisten ongelmien selvittämisen ohella Alkon varoin vaati myös edustaja Veikko Vennamo.¹⁹⁶

Edustajat pohtivat uudistusten seurauksia. Raittiusväki oli keskusteluissa paljon voimakkaammin esillä ja juuri kulutuksen lisääntyminen ja lisääntyvät haitat olivat lähes kaikissa raittiusväkeen luokiteltavassa puheessa esillä. Rajoittavan linjan kannattajat katsoivat erityisesti keskioluen lisäävän alkoholijuomien kulutusta, alkoholin käyttötavan leviämistä varsinkin nuorison keskuudessa, alkoholiehtoista rikollisuutta sekä aiheuttavan erityisesti liikenne rikkomuksia sekä lisäävän alkoholismia.¹⁹⁷ Rajoitusten ja kieltojen kannalla olleet olivat jälkikäteen ajateltuna oikeassa alkoholin kulutuksen kasvun haittojen tultua myöhemmin ilmi. Tuolloin uskottiin kuitenkin vielä Pekka Kuusen tavoin juomatapojen siistiytymiseen ja miedontumiseen¹⁹⁸, mutta alkoholihaittojen ja lisääntyneen juomisen myötä ei enää julkisesti esitetty tällaisia kommentteja. Huoli nuorisosta ja lisääntyvät ongelmat uhkakuvina olivat esillä jo ennen lakiuudistusta. Valtalinjana oli kuitenkin, ettei alkoholia itsessään esitetty ongelmana ja niiden synnyttäjänä, vaan muiden tekijöiden kuten työttömyyden nähtiin johtavan sosiaalipoliittisiin ongelmiin.¹⁹⁹

Raittiusliike kritisoi useassa puheenvuorossa myös lain periaatepykälän muuttamista sellaiseksi, että alkoholijuomien kulutuksen supistamista koskeva maininta jäi siitä pois.²⁰⁰ Tämä periaatepykälä oli ollut vielä kieltolain lopettaneessa väkijuomalainsäädännössä, joka oli voimassa vuoteen 1969. Uusi laki ei puhunut kulutuksen vähentämisestä, vaan haittojen minimoimisesta.²⁰¹ Asennemuutos oli nähtävillä suhtautumisessa kulutukseen. Uudessa laissa ei periaatteessa ollut kulutuksen rajoittavaa tehtävää, vaikka esimerkiksi edustaja Eskelinen tulkitsi uuta periaatepykälää siten, että alkoholi käytössä olisi pyrittävä mahdollisimman vähään.²⁰²

---

¹⁹⁴VPptk I/68, 560.

¹⁹⁵VPptk I/68, 563.

¹⁹⁶VPptk I/68, 661, 678 ja 840.

¹⁹⁷Helander 1969, 153.

¹⁹⁸VPptk I/68, 836 – 837.

¹⁹⁹Warsell 2005, 232 – 233.

²⁰⁰Helander 1969, 153.

²⁰¹Simpura 1982, 309.

²⁰²VPptk I/68, 841.

Alkon rooli monopolina useasti kyseenalaistettiin vuoden 1968 eduskuntapuheessa. Alkoa haukuttiin eritoten vallan kasvattamisesta uudella lailla²⁰³. Edustaja Vennamon mukaan varojen käytössä on epäselvyyksiä ja Alkon johdon pieni piiri päättää liian suurista raha-asioista ja käyttää rahoja omiin tarpeisiin.²⁰⁴ Alkoa syytettiin myös liiasta kiirehtimisestä ja lobbaamisesta.²⁰⁵ Edustaja M. Mattila piti Alkoholiliikkeen palkkalistoilla olevien vaikutusta asioiden lopullisiin ratkaisuihin liian suurena:

”heidän asiantuntemuksessaan ilmenee oma pyrkimyksensä asian käsittelyn johtamiseen haluttuun suuntaan, ja ajatella sopii, että osataan vaietakin oikealla hetkellä...Uudesta alkoholilaista voidaan sanoa, että siitä tulee hyvä laki Alkon hallintoneuvostolle, jonka valtaa johtajat toteuttavat käytännössä.”²⁰⁶

Kunnan, sosiaali- ja terveysministeriön, sekä eduskunnan vallan supistuminen aiheuttivat myös kritiikkiä.²⁰⁷ Kunnat olivat kuitenkin mukana päätöksenteossa uusia myyntipisteitä perustettaessa.²⁰⁸ Kunnille jäi myös mahdollisuus peruuttaa kahden vuoden siirtymäajalla oluenmyyntioikeus.

Ikärajojen alentamista ja poistamista vaadittiin vedoten viranomaisten hankaluuksiin valvonnassa. Perusteluja ikärajojen alentamiseen esitettiin myös teollisuuden ja matkailijaliikenteen kehitykseen vedoten.²⁰⁹ Tämä esitetty ikärajakysymys oli lain kannalta oleellinen muutos aiempaan väkijuomalainsäädäntöön nähden, jolloin alkoholin osto-oikeus saavutettiin vasta 21-vuotiaana. Uudessa laissa mietoja alkoholijuomia sai 18-vuotiaana ja kaikkia alkoholijuomia 20-vuotiaana. Ikärajamuutoksiin vaikuttivat korvikejuomien kulutus ja halu vähentää viinanvälittäjien toimintaa.²¹⁰

Vuoden 1968 eduskuntapuheissa korostuivat alueellisen tasa-arvon vaatimukset ja maaseutu-kaupunki-asetelman hävittäminen.²¹¹ Maaseudun väestö tulisi lain myötä tasa-arvoisempaan asemaan kun viinanhakureissut halpenevat²¹² ja juomatavat opitaan jo kotona, ettei tule sitten ongelmia kaupunkiin ja vapaammalle myyntialueelle

²⁰³VPptk I/68, 662 – 663 (Ed. Voutilainen). Warsell 2005, 237.

²⁰⁴VPptk I/68, 661, 840.

²⁰⁵Warsell 2005, 238 – 239; VPptk I/68, 650 (ed. Saalasti)

²⁰⁶VPptk I/68, 566 – 567.

²⁰⁷Helander 1969, 153.

²⁰⁸Simpura 1982, 308.

²⁰⁹Helander 1969, 153.

²¹⁰Simpura 1982, 308.

²¹¹Warsell 2005, 241.

²¹²VPptk I/68, 664.

muutettaessa.²¹³ Toisaalta maaseudun asettamista tasa-arvoiseen asemaan kritisoitiin kovasti, viitaten mm. kaupunkien näyttämään kehitykseen ja pelkoon, että maaseutu turmeltuu etenkin olutvapautuksen myötä ja maaseutu tarvitsee oluen sijaan lisää peruspalveluita.²¹⁴

Merkittävänä puheenvuorona voi pitää ehdotusta/ useita ehdotuksia keskiolutilain hylkäämiseksi ja sen lepäämään jättämiseksi²¹⁵. Raittiusliikkeen voima valui kuitenkin sen hajanaisuuteen, joka näkyi jo epäyhtenäisissä vaateissa osan raittiuslinjan puhujista vaatiessa keskiolutilain hylkäämistä, osan taas tiukentavia muutoksia.²¹⁶ Myöskään kaikki raittiusväkeen liitettävistä henkilöistä eivät äänestäneet lakiuudistuksia vastaan, vaikka heitä oli eduskunnassa ratkaisuvaiheessa ainakin 45, ollen alkoholipoliittisista painostusryhmistä selvästi suurin ryhmittymä.²¹⁷ Raittius toiminnassa haluttiin olla siis mukana ja edistää hyvää asiaa, muttei kuitenkaan periaatteellisesti, eikä henkilökohtaista ehdottomuutta vaati. Esimerkiksi maatalousministeri Nestori Kaasalainen vastusti edustaja Sakari Knuutilan tekemää aloitetta keskiolutilakien hylkäämisestä. Kaasalainen oli Maaseudun Raittiusliiton hallituksen jäsen ja aikaisemmin toiminut järjestön puheenjohtajana. Hän oli kylläkin tunnustautunut oluenjuojaksi jo toimiessaan raittiusjärjestötehtävissään.²¹⁸

Raittiusjärjestöjäsenyys ei ollut sama asia kuin raittius. Keskiolutilavastustajien aktiivisin siipi kuului kristillisiin yhdistyksiin kuuluvista edustajista. 1960-luvun lopun yhteiskunnallinen käymistila vaikutti omalta osaltaan raittiusväkeen luettavien edustajien käyttäytymiseen uusia lakeja äänestettäessä. Vannoutunut raittiusmies, ainoa Raittiuden Ystävien keskusjohtoon 1966 - 1970 kuulunut kansanedustaja, Johannes Virolainen jättäytyi pois keskiolutilasta päätettäessä ja antoi näin välillisen tukensa läpimenevälle alkoholipolitiikalle. Virolainen oli vielä toimiessaan edellisenä syksynä 1967 eduskunnan puhemiehenä, arvostellut keskiolutilakia hyvin kärkevästi. Virolaisen kantaa ottamattomuus ja raittiusväkeen luettavien edustajien äänestyskäyttäytyminen lakeja puoltavasti kuvastaa edustajien ajattelutavan muutosta aiempaan. Laeista äänestettäessä oltiin jo liberalisoinnin kannalla, eikä haluttu olla vastaan yleistä

²¹³ VPptk I/68, 570. Edustaja Apajalahden kuvaus.

²¹⁴ VPptk I/68, 655. Ed. Pohjonen.

²¹⁵ Helander 1969, 155.

²¹⁶ Helander 1969, 166.

²¹⁷ Helander 1969, 147.

²¹⁸ Ahonen 2003, 310.

mielipidettä.²¹⁹ Raittiusväen tunteja kuvastaa äänestystilanteessa edustaja Asunnan jo selvää asiaa kohtaan tuntema kiihkottomuus, koska eduskunnan myönteinen kanta oli jo tiedossa.²²⁰

Uusi alkoholilaki hyväksyttiin eduskunnassa 28.5.1968 sekä laki keskioluesta - lepäämään jättämisehdotuksen jälkeen. Äänestystulos ei ollut yksimielinen ja lakiuudistusten vastustajia olivat eritoten asiasta eduskuntakeskusteluissa kriittisiä puheenvuoroja käyttäneet edustajat. Hyväksyty lainsäädäntö, johon liittyi myös eräitä muita lakeja ja asetuksia, astui voimaan 1.1.1969. Oleellista on huomata, että ratkaisuvaiheessa oli vielä vastustusta. Useassa valtiopäiväpuheenvuorossa vedottiin lain lepäämään jättämiseen ja jopa sen hylkäämiseen. Olisiko lopputulos ollut sitten erilainen, jos liike olisi ollut paremmin mobilisoitu ja yhtenäinen, on oma tutkimuskysymyksensä.

Raittiusväki ei itse nostanut esille oman väkensä äänestyskäyttäytymistä, mutta esim. sosiaaliministeri Tiekso antoi kesäkuussa 1968 raittiuskokousjuhlapuheessaan tunnustusta ”*monille raittiusliikkeen tunnetuille edustajille*”, jotka olivat uusintaneet ajatteluaan huomaten yhteiskunnallisen ja kansalaisten asenteiden muutoksen vaatimukset.²²¹ Ymmärrettävistä syistä raittiusväki ei itse nostanut jalustalle tätä erinomaista uhrautuvaisuutta, mitä kantansa muuttaneet raittiusväen edustajat olivat suorittaneet asettuessaan joko alkoholipolitiikan liberalisoinnin kannalle tai sitten olematta aktiivisesti vastustamassa sitä. Raittiusliike ei täysin luopunut kontrollipolitiikan puolustustaistelustaan, ilmentäen kuitenkin propagandaansa miedompana lakien hyväksynnän jälkeisissä lehtiartikkeleissa.

---

²¹⁹Ahonen 2003, 310.

²²⁰VPptk I/68, 672.

²²¹Ahonen 2003, 312.

4.2 Kansanedustajien tulkintoja lehdistön roolista

Oman tutkimusaiheeni kannalta kiinnostaa kysymys lehdistön roolista vaikuttajana uusien lakiesitysten käsittelyyn. Valtiopäivämateriaalissa on useassa kohtaa mainintoja lehdistön painostuksesta kohti liberalisointia alkoholipolitiikassa ja monessa puheenvuorossa lehdistön esitettiin palvelevan Alkon intressejä. Etenkin raittiusväki arvosteli lehdistöä esittämiensä ajatusten kritisoinnista ja vähättelystä lehdissä. Raittiusväki koki että sen sanavaltaa oli vähätelty alkoholipoliittisessa keskustelussa ja että sen ajatusmaailmaa oli lehdistön puolelta tietoisesti mustamaalattu kykenemättömäksi ja vanhanaikaiseksi.

Edustaja Voutilainen moitti lehdistöä siitä, että se esitti raittiusväen lakiuudistusten jarruttajana.²²² Lehdistön rooli oli edustaja Saalastin ja Asunnan mielestä uudistusten läpiajaja ja raittiusliikkeen vähättelijä.²²³ Edustaja Knuutila piti olutpropagandaa lehdissä ja mainoksissa näkyvänä.²²⁴ Edustaja Paasivuori taas näki joukkotiedotusvälineet olutteollisuuden välineenä:

”Olutteollisuutta edustavat piirit ovat käyttäneet taitavasti hyväkseen kaikkia joukkotiedotusvälineitä ja muita mainosmahdollisuuksia todistaakseen keskioluen vaarattomuutta”.²²⁵

Edustaja Forsius näkee joukkotiedotusvälineiden arvostelevan raittiuskasvatusta ja näin murentavan raittiusliikkeen arvovaltaa keskusteluissa.²²⁶ Lehdistössäkkin esillä oleva arvostelu puolin ja toisin tuli valtiopäiväkeskusteluissa esille, siis Alkoa arvosteltiin, kuten myös raittiusliikettä. Raittiusliike sai etenkin lainsäädännön loppuratkaisun lähestyessä kritiikkiä myös lehdistössä pyrkimyksistään ajaa epärealistista kieltolakipolitiikkaa ja liian holhoavaa alkoholilainsäädäntöä. Sen tuki lehdistössä oli pienenevä.²²⁷ Edustaja Saalasti kommentoi vielä lain kolmannen käsittelyn lopussa lehdistön ja Alkon suhdetta:

”Syyttä ei korosteta sanomalehdistön osuutta mielipidemuokkauksessa Alkon ajattelutavan mukaiseksi. Sitä on harjoitettu menestyksellä. Sen osoittaa jo lakien

²²²VPptk I/68, 557.

²²³VPptk I/68, 654 (Saalasti), 672 (Asunta).

²²⁴VPptk I/68, 670.

²²⁵VPptk I/68, 668.

²²⁶VPptk I/68, 658 – 659.

²²⁷Helander 1969, 154 ja 168 – 169.

käsittely täällä. Tiedotuspalvelu Alkosta on ollut sanomalehtiin nähden näkyvää ja julkipano huolellista. Usein asiallisia kannanottoja vastaan on hyökätty tavalla, jota jää ihmettelemään.”²²⁸

Useat puheenvuoron esittäjät toivat esille Alkon ja lehdistön yhteistyön ja raittiusväen mielipiteiden vähättelyn ja arvostelun. Edustaja Leivo-Larsson puhuu lehdistöstä:

”lehdet ovat kirjoittaneet, että raittiusväki on ollut äänessä, niin minun täytyy sanoa, että valitettavasti me olemme liian harvoinkin äänessä, ja erittäin harvoin, jos vertaa sitä ei-raittiisiin.”²²⁹

Puheenvuoroissa tuli esiin myös lehdistössä esiintynyt tuki raittiusväelle. Edustaja Leinonen viittasi Helsingin Sanomien Kariin verratessaan kansalle ja nuorisolle annettavia vapauksia tilanteeseen, jossa kaiken salliminen uhmaiässä oleville pikkulapsille aiheuttaa heille turvattomuuden tunnetta ja itseluottamuksen puutetta. Tällä hän viittaa jopa ylioppilasmellakoihin rajojen hakemisena, kun muuten rajoja ei ole. Sama edustaja kommentoi tosin lehdistön tuen puutteesta raittiustyölle, sanoen että tietty lehdistö tarjoaa vääriä esikuvia.²³⁰

Esille tuomani esimerkit eivät kata kaikkea lehdistöä vastaan esitettyä arvostelua, mutta osoittavat mielestäni selvästi, että ainakin raittiusväki koki ja halusi tuoda esiin, että lehdistön ja joukkotiedotusvälineiden vaikutus oli mielipiteiden muokkaajana vahva. On tosin luontevaa, että juuri raittiusväki kritisoi lehdistökirjoittelua, koska se oli sillä kentällä jäänyt liberalisointipuheen rinnalla alakynteen. Lehdistö oli kovasti ajamassa paitsioon raittiusliikettä ja kun liikkeellä ei ollut voimakkaita pakottamis- eikä taivutteluvälineitä oman linjansa hyväksyttämiseen, sen oli pehmennettävä julkisesti esittämiensä mielipiteiden ilmaisutapaa.²³¹

---

²²⁸VPptk I/68, 844.

²²⁹VPptk I/68, 677.

²³⁰VPptk I/68, 648 – 649.

²³¹Helander 1969, 169.

5. Päätäntö

Työni otsikon juuret juontavat ilmestyneeseen artikkeliin, jossa kirjoitettiin Jyväskylän ravintoloista uuden lain myötä:

”Katajaisen kansamme hullut huhut: vapaa olut kaataa kansan katu- ja kyläojiin, on ainakin tässä vaiheessa todettava vain mielikuvitukseksi.”²³²

Raittiusväkeä rienattiin samantyyppisillä kirjoituksilla ja heidät pyrittiin esittämään naurettavaksi muissakin yhteyksissä, kuten eduskuntakäsittelyn aikana. Työni otsikko kuvaa ivallista suhtautumista raittiusmielisiä kohtaan uuden alkoholilain valmistelun, käsittelyn ja voimaanastumisen aikana 60-luvun lopulla. Ivallisessa suhtautumisessa oli kyse siitä, että raittiusliikkeen arvovaltaa haluttiin vähentää. Iskevät ja mieleenpainuvat huulenheitot ja niiden kehitleminen ja viljely puheeseen sopivissa paikoissa oli mieleen painumisen kannalta toimiva keino verrattuna argumentointiin ja pitkiin perusteluihin, joita kaikki välttämättä eivät jaksaneet lukea. Ivalliseen suhtautumiseen oli osaltaan varmasti vaikuttanut Alkon raittiusväen pyrkimyksiä ja toimintaa vastustanut propaganda, joka oli toiminut Alkon tavoitteiden mukaisesti. Naurunalaiseksi joutumisen ja siitä aiheutuvan maineenmenetyksen pelko ovat tehokas argumentaation - ja opetuksen keino.²³³

Vertailtaessa vielä 1950- lukua 1960-lukuun raittiusliikkeen vaikutusvalta lainsäädäntöön nähden oli selvästi muuttunut. Vielä vuonna 1954 alkoholipoliittisen päätöksenteon luonteeseen kuului, ettei liian erimielisillä ehdotuksilla – varsinkin jos ne olivat raittiusliikkeen voimakkaasti vastustamia – ollut etenemisen mahdollisuuksia.²³⁴ Poliittisessa ja julkisessa mielipideilmastossa tapahtui alle viidessätoista vuodessa selkeä asennemuutos näkyen uuden vapaamielisemmän alkoholilainsäädännön hyväksymisenä. Vuonna 1968 aika oli tullut kypsäksi muutokselle, joka ei vielä hetki sitten olisi ollut mahdollista.

Kieltolain epäonnistuminen ja kontrollipolitiikan tappio on tehnyt helpommaksi esittää alkoholipolitiikan liberalisoinnin kannalla olevia mielipiteitä. Toisen maailmansodan jälkeen ihmisillä oli enemmän rahaa käytössään ja tätä kautta myös alkoholin kulutus

²³²Keskisuomalainen 9.1.1969

²³³Perelman 1996, 64.

²³⁴Tuomioja 1996, 82.

kasvoi. Alkon liberalisointia ajava Kuusen ja Fagerholmin linja kohtasi yhteiskunnan rakennemuutoksen 1960-luvun puolivälissä ja tuloksena olivat uudet tarjontaa rajusti lisäävät alkoholi- ja keskiolutlait. Vapautuneen alkoholilainsäädännön seurauksena vuosi 1969 muodostaa olennaisen vedenjakajan alkoholin saatavuuden suurena hyppäyksenä. Alkoholin kulutuksen kasvu aiheutti sosiaalisia ja terveydellisiä haittavaikutuksia, joiden ilmaannuttua ei ole kuitenkaan pystytty olennaisesti vaikuttamaan kulutuksen kasvuun. Suomessa alkoholirajoituksia ei vakavassa mielessä - kuten hintoja korottamalla, saatavuuden säännöstelyllä, myymälöiden ja ravintoloiden lukumäärän sekä niiden aukioloaikojen ja ikärajakontrollin avulla - ole haluttu enää 1950-luvun jälkeen käyttää. Vain keveitä keinoja, kuten alkoholimainonnan säätely, alkoholivalistus, asennekasvatus, on käytetty.²³⁵

”Pirulle” oli niin sanotusti annettu pikkusormi, ja se vei koko käden. Alkoholista tuli osa tupoa 70-luvulla. Paine hintojen muuttamiseen ja kulutuksen ohjailuun oli olemassa, mutta hintaohjailu olisi vaikuttanut elinkustannuksiin ja kaikki muukin olisi maksanut tuon jälkeen lisää. Inflaation pelossa hinta pysyi kulutusta kasvattavana. Monopoli kyllä toimi, mutta sitä ei haluttu käyttää kerrannaisvaikutusten takia. Suomalaiset alkoivat kasvattaa samaan aikaan alkoholiin käytettyä osuutta suhteessa tuloihinsa, menen pohjoismaisia naapureita edelle.

Alkoholipolitiikan ja Alkon uskottavuutta on ennen kaikkea heikentänyt Alkon valtiontaloudellinen rooli. Valtiovarainministeriön ote Alkosta on vuosikymmenten kuluessa vain tiukentunut. Valtiontaloudellinen näkökulma on usein asettunut sosiaalisten pyrkimysten edelle.²³⁶ Alkon ensivuosisien periaate alkoholiveron ennen kaikkea sosiaalipoliittisesta luonteesta ja oikeutuksesta on vaihtunut siten, että valtio ei enää vuosikymmeniä ole katsonut tarpeelliseksi ohjata alkoholituloja suoraan pahenevien päihdeongelmien tehostettuun hoitoon tai ehkäisevään työhön.²³⁷

Aihe on mielenkiintoinen, koska muutos uuden ja vanhan lain välillä on niin suuri. Maa siirtyi kerralla paljon vapaampaan alkoholikulttuuriin, joka ei ollut kivuton tapahtuma. Väkijuomalain kieltolakimentaliteetti korvautui lähinnä haittojen minimoimiseen tähtäävään toimintaan, eikä enää raittiuden ihannointiin. 60-luvun lopun

---

²³⁵Häikiö 2007, 464 – 467.

²³⁶Warsell 2005, 119.

²³⁷Warsell 2005, 120.

uudistusmielisyys kumosi tässä kohtaa paljon vanhoja perinteitä ja luokkayhteiskunnan jäänteitä. Alkoholilakiuudistus oli suuri yhteiskunnallinen muutos osana laajaa modernisoitumista.

Käsitlemissäni lehdissä näkyi 60-luvun lopulla raittiusväen tarve uudistua modernisoituvan ilmapiirin mukaiseksi. Puhetavan oli oltava enemmän järkisyihin kuin tunteisiin vetoavaa. Raittiusliike ei ollut tarpeeksi yhtenäinen vastustamaan uusien lakien voimaantuloa. Eduskunnan äänestyksissä suhtautuminen alkoholioihin jäi oman tunnon kysymykseksi ja ilman ryhmäpäätöksiä lakia vastaan äänestäen jäi raittiusaate tappiolle. Raittiusväen kantaan ei voinut olla vaikuttamatta myöskään kiivaaksi luonnehdittava propaganda vapaampien alkoholiolojen puolesta.

Tarkastelemani Helsingin Sanomat ja Alkoholipolitiikka harjoittivat suoraa alkoholiolojen liberalisointiin tähtäävää kirjoittelua, eikä raittiusväellä ollut samalla tavalla voimakasta tukea valtakunnallisesti laajalevikkisessä julkisessa sanassa, eikä myöskään resursseja hankkia tätä tukea samassa mittakaavassa kuin esimerkiksi olutpääomapiirien ja Alkon taholta oli, joten yleisen mielipiteen kääntyminen liberalisoinnin puolelle on sitä kautta ymmärrettävää. Raittiusväen tappiota selittää myös linjattomuus, jota tosin Alkon puolelta ohjattiin (esim. Suomen Akateemisen Raittiusliiton linjanmuutoksen tukeminen Alkoholipolitiikassa). Raittiusliike pyrittiin esittämään epäyhtenäisenä ja sekavana tavoitteiltaan Alkon toimesta. Absolutismin edustama vanhakantaisuus oli yksi niistä arvoista, joita vastaan 60-luvun protesti kohdistui. Konservatiivisia arvoja haluttiin keikuttaa monella tavalla ja siitä osoituksena on 1966 valittu eduskunta, jossa vasemmisto löi itsensä läpi ja konservatiivisemmat voimat joutuivat oppositioon.

Talous vaikutti osaltaan 1960-luvun alkoholipolitiikkaan kohdistuneeseen huomioon ja alkoholiliberalismi johtuikin ilmeisesti osittain taloudellisen kasvun ja elintason kohonneesta arvostuksesta. Yhteiskuntapolitiikan tavoitteissa on myöhemmin alettu korostaa elämän laatua ja terveyttä ja tämä on ollut omiaan edistämään alkoholihaittojen minimointitavoitteiden hyväksyttävyyttä.²³⁸ Yhdistettynä pääomapiirien hyödyn esimerkiksi olutteollisuuden myötä taas vuoden 1967 - 1968 heikkoon taloustilanteeseen, sekä yhteiskunnallisten arvojen uusintamiseen, voidaan ymmärtää alkoholin ja keskioluen vapautuksen todellisia syitä. Valtio sai lisää rahaa,

---

²³⁸Jääskinen 1983, 190.

pääomapiirit, joilla oli varaa lobata asian etenemistä, hyötyivät ja valtion talous sai piristysruiskeen kasvavien alkoholitulojen myötä ongelmalliseen, maailmanlaajuisen laman keskellä olevaan talouteensa.

Alkoholin liberalisoinnin myötä hyötyjiä oli paljon, kuten myös raittiusliike itse, saaden raittiusjärjestöjen korotetut valtionavut määrärahoiksi toimintaansa, sekä lakisääteiset raittiuslautakunnat ja sihteerit kuntiin. Keskioluen sitominen uuteen alkoholilainsäädäntöön oli suuri poliittinen kauppa, josta rahan mahti voitti aatteen palon.²³⁹ Raittiusliikkeen myöntäväisyys tulee ymmärrettäväksi sen heikkenevän aseman kautta. Kansanliikkeiden historiassa ei ole mitenkään poikkeuksellista, että järjestöt pyrkivät pönkittämään asemiaan julkisen hallinnon koneistossa juuri silloin kun joukkopohja alkaa huveta. Raittiuslautakuntien tekeminen lakisääteisiksi uudella alkoholilailla vahvisti raittiusliikkeen asemia kunnallisessa byrokratiassa, toimen ollessa nimenomaan byrokraattinen pönkitysoperaatio, sillä aikaisemmin toimineiden raittiuslautakuntien toiminta oli erittäin passiivista.²⁴⁰

Puheiden tasolla näitä kaikkia ei voitu suoraan esittää, mutta rivien välistä on luettavissa monia eri hyötyjiä. Eduskunnan päättäjien äänestyskäyttäytyminen omalta osaltaan osoittaa edustajien miettineen valitsijoidensa kantoja ja kun kyseessä ei ollut ryhmäpäättös alkoholi- ja keskiolutlaista äänestettäessä, moni edustaja jolla oli raittiusliikesidos, jätti joko äänestämättä tai äänesti uudistusten puolesta. Vanhasta kieltoihin perustuvasta linjasta oli luovuttu ja alkoholihaittojen vähentämiseen pyrkivä politiikka hyväksytty, vaikka julkinen propaganda suuntautuiakin alkoholipolitiikan liberalisointia vastaan.²⁴¹

Suomi sai vuoden 1969 alussa noudatettavakseen uuden alkoholilain²⁴² ja erillisen lain keskioluesta²⁴³, jotka korvasivat yli kolmekymmentä vuotta voimassa olleen väkijuomalain²⁴⁴. Uudet lait muuttivat säännöstelyyn ja myynnin rajoittamiseen nojannutta lainsäädäntöä voimakkaasti saatavuutta helpottavaan muotoon. Raittiusliikkeen lakivalmisteluvaiheessa esittämät uhkakuvat tulivatkin osittain todellisiksi kulutuksen alettua kasvaa voimakkaasti.

²³⁹Ahonen 2003, 311.

²⁴⁰Mäkelä 1976b, 46.

²⁴¹Ahonen 2003, 311.

²⁴²Finlex: Alkoholilaki 459/1968.

²⁴³Finlex: Laki keskioluesta 462/1968.

²⁴⁴Finlex: Laki väkijuomista 45/1932.

Vuosi	Alkon myymälöitä	Kuntia, joissa Alkon myymälä	Yleisiä anniskeluravintoloita	Keskioluen vähittäismyyntilupa	Keskioluen anniskeluoikeuksia
1965	122	70	656	-	-
1968	132	75	911	-	-
1969	161	104	1086	17414	2730
1970	167	112	1170	16736	3299

(Taulukko Alkoholijuomien jakeluverkosto Suomessa vuosina 1965-1970)²⁴⁵

Alkoholijuomien jakeluverkosto kasvoi huomattavasti ja uuden lain myötä ”hanat” aukesivat toden teolla kattaen maalaispitäjät ja syrjäseudun asukit. Tietyin väljentävin poikkeuksin kunnallisvaltuustojen enemmistön päätöksellä keskiolut tuli kauppoihin, anniskeluoikeuksia myönnettiin ja uusia Alkon liikkeitä tuli lisää. Alkoholien myynnin ikärajojen laskettua nuorisoi sai uuden lain myötä mahdollisuuden entistä paremmin kokeilla laillisesti alkoholia ja etenkin keskiolutta, jonka hankintaan riitti nyt aiemman 21 vuoden iän sijaan 18 vuoden ikä.²⁴⁶ Alkoholipolitiikka lieventyi myös muilla tavoilla. Alkon vähittäismyynnissä luovuttiin ostarajoituksista ja Alkon henkilötodistukset, eli ns. viinakortit, poistettiin vuonna 1971. Vuonna 1970 sallittiin keskioluen anniskeluluvan myöntäminen huoltoaseman yhteydessä toimivalle kahvilalle.²⁴⁷

Keskiolutvapautus olikin suuri voitto erityisesti asiaa jo 40-luvun lopulta ajaneelle Alkon johdolle. Jo olympiavuoden turismin takia yritettiin kannatusta saamatta saada olut kauppoihin, tuolloin ajatus koettiin utopistisena.²⁴⁸ Paine keskioluen vapaampaan kauppaan oli nähtävissä 60-luvulla tehdyissä mielipidetutkimuksissa. Vapaan keskioluen kannatus lisääntyi käänteentekevästi peräti 50 prosenttiyksikköä vuodesta 1964 vuoteen 1969, ollen muutosnopeudeltaan rauhallisen yhteiskunnallisen muutoksen aikana harvinaisuus.²⁴⁹ Keskioluen vapautus rinnastui yhdeksi 60-luvun muutoksen symboliksi ja se otettiin vastaan suuren innostuksen vallassa.²⁵⁰

Liberaalimpi linja osaltaan vaikutti siihen, että alkoholin kulutus alkoi kasvaa. Osittain

²⁴⁵Österberg 1983, 213.

²⁴⁶Simpura 1982, 308.

²⁴⁷Sillanpää 2002, 136.

²⁴⁸Peltonen 2006, 464 – 465.

²⁴⁹Mäkelä 1976a, 15.

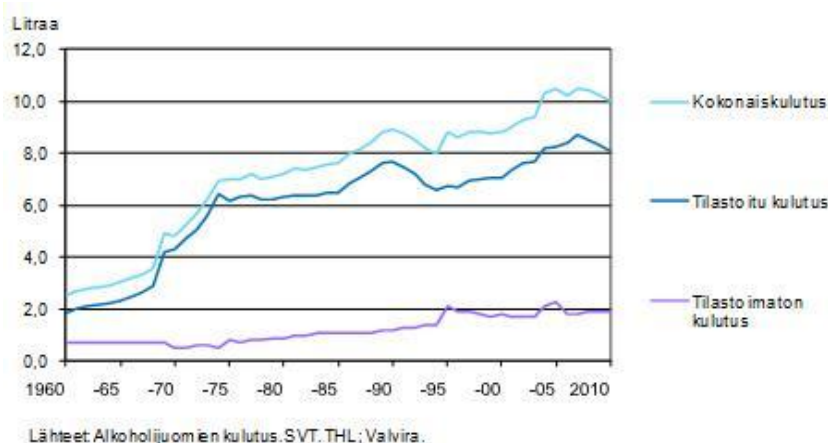
²⁵⁰Alapuro 1996, 198.

kulutuksen kasvu selittyi tilastoimattoman kulutuksen vähenemisestä ja osittain siitä, että harjoitettu mietojen juomien politiikka toi uusia kuluttajaryhmiä alkoholin käyttäjiksi. Uudet juomatavat tulivat entisten päälle, joten väkevien juomien kulutuksen vähentämiseen pyrkinyt politiikka ei toiminut.²⁵¹

Alkoholin käyttö sai uusia merkityksiä. Aiemmin Suomessa vallinnut alkoholiin kohdistunut normatiivinen kontrolli toimi moraalivallina, joka on estänyt uusien sosiaalisten merkitysten muodostumista alkoholin käyttöarvoksi. Vasta moraalivallin murtuminen ns. määrän sukupolven toimesta teki uusien alkoholin käyttöön liittyvien merkitysten muodostumisen mahdolliseksi.²⁵² Ihmisten elämäntapa ja elinpiiri muuttui elinkeinorakenteen muuttuessa. Suuri osa Suomen väestöstä siirtyi 60 – 70 -luvuilla maaseudulta kaupunkeihin ja heistä syntyi ”uuskaupunkilaisten” luokka. Samanaikaisesti ravintolaelinkeinon liberalisoinnin myötä ravintolatiheys kasvoi erittäin nopeasti. Ravintolassa käyminen oli usein ainoa maalta muuttaneiden paikka luoda sosiaalisia kontakteja. Maaseudun lavatanssit korvautuivat kaupunkien naistentansseilla.²⁵³

Lakimuutos puhutti paljon lakivalmistelun aikana ja lain voimaantultua. Vuodesta 1965 vuoteen 1975 alkoholin kulutus lähes kolminkertaistui 2,35 litrasta 6,19 litraan. Oluen myynnin vapautus oli näkyvä piikki kulutuksen kasvussa, oluen kulutuksen kasvaessa vuosina 1965 – 1975 yli nelinkertaiseksi.²⁵⁴

255

²⁵¹ Warsell 2005, 140.

²⁵² Sulkunen 1980, 166.

²⁵³ Koskikallio 1983, 236 – 237.

²⁵⁴ Olkkonen 1983, Liite 2: ”Alkoholin kulutus vuosina 1932 - 1980 100 %:n alkoholia henkeä kohden”.

²⁵⁵ (<http://www.stakes.fi/FI/tilastot/aiheittain/Paihteet/alkoholijuomienkulutus.htm> 14.11.2012 klo 10.10)

Pitemmällä aikavälillä 60-luvun lopun muutos näkyy alkoholin kokonaiskulutuksen voimakkaana muutoksena. Kulutus oli kasvussa jo ennen lakiuudistusta, mutta uudet lait kiihdyttivät kulutuksen kasvua. Alkoholijuomat muutettuna 100-prosenttiseksi alkoholiksi ovat kulutukseltaan kasvaneet siten, että vuonna 2010 Suomessa juotiin 10 litraa per henkilö. Kun ottaa huomioon että tilastoitu kulutus oli vielä vuonna 1965 vain 2,35 litraa asukasta kohti, on kasvua pidettävä huomattavana. On toki huomioitava ongelmat tilastoimattoman alkoholin kulutuksen määrän suuruuden arvioinnista varsinkin ennen 60-luvun lopun lakiuudistuksia. Alkoholin paikoitellen huono saatavuus vaikutti taatusti tilastoimattoman kulutuksen suuruuteen.

Aikanaan alkoholilainsäädännön uudistaminen liberaalimpaan suuntaan oli Alkon voitto, sillä uudessa laissa monet Alkon ajamista asioista toteutuivat. Lain uudistaminen ja alkoholipolitiikan liberalisointi olivat olleet Alkon tavoitteena jo useita vuosia ja liike oli harjoittanut tietoista mielipiteenohjausta alkoholipolitiikan liberalisoimisen puolustelemiseksi. Mielipiteenohjailu toimi ja jälkikäteen voidaan todeta, että Alkon intressit onnistuttiin saattamaan paremmassa valossa esiin julkiseen keskusteluun. Tähän vaikutti varmasti osaavan ryhmän työpanos ponnistelujen edistämiseksi. Ilman kunnollista liikkeellepanevaa joukkoa, ei Alko olisi välttämättä pystynyt saavuttamaan mielipidejohtajan asemaansa samassa mittakaavassa. Alko oli haalinut joukkoihinsa lupaavia kykyjä ja onnistunutkin rekrytoinnissaan, kuten Pekka Kuusen saaminen raittiusliikkeestä osoitti. On toki otettava huomioon, että Alkoholiliikkeellä oli tarjolla hyvien joukkojen keräämiseen enemmän resursseja ja pääomaa. Rahan edessä idealismi oli helppo valjastaa myös muun tarkoituksen palvelukseen.

Kääntäen sanoen raittiusliike koki uusien lakien myötä tappion, joka voidaan nähdä linjassa kieltolain lopettaneeseen väkijuomalakiin. Silloin raittiusliike koki myös tappion, mutta ei kerralla niin suuresti. Alkoholilainsäädännön uudistukset 1960-luvun lopulla jatkoivat 1930-luvulla uudistetun lain kehittelyä. Aika oli tullut kypsäksi ja ihmisten mielet liberaaleimmaksi vapaammalle alkoholipolitiikalle. Raittiusliike ei onnistunut retoriikassaan kääntämään ihmisten mieltä, ei edes omien riviensä osalta. Osittain tähän vaikutti sen vähäisempi julkinen näkyvyys ja toisaalta tosiasia, että julkinen mielipide oli kääntymässä ja osittain kääntynyt ja myös suurten toimijoiden, kuten Alkon ja Helsingin Sanomien toimesta käännetty, raittiusliikkeen ajamia tavoitteita vastaan.

Raittiusliikkeellä ei ollut taistelussaan uusia lakeja vastaan riittävästi keinoja, joita sillä oli esimerkiksi 1950-luvulla yleisen mielipiteen takana seisomisen kautta ollut. Tarkasteluajanjaksolla raittiusliike oli koko ajan alakynnessä ja voi todeta, että suurimmat ratkaisut yleisen mielipiteen saavuttamisessa olivat tapahtuneet jo aiemmin, joten kysymystä on syytä tarkastella pitemmällä aikavälillä, jotta voi ymmärtää asteittaisen mielipideilmaston muuttumisen.

6. Lähteet

Viranomaisjulkaisut

VPptk I/68 Valtiopäivät pöytäkirja I, 1968

Sanomalehdet

HS Helsingin Sanomat 1967 - 1968

Keskisuomalainen 1969

RS Raittiussanomats 1967 - 1968

Aikakauskirjat

Alkoholikysymys 68 - 69

AP Alkoholipolitiikka 1967 - 1968

Internetlähteet

<http://www.stakes.fi/FI/tilastot/aiheittain/Paihteet/alkoholijuomienkulutus.htm> (lainaus 14.11.2012 klo 10.10)

Finlex www.finlex.fi

Tutkimuskirjallisuus

- Ahonen 1993 Ahonen, Voitto. Artikkelissa ”Diskurssi, analyysi ja historia”, julkaisussa Historiallinen Aikakauskirja 4/11, 1993, s. 322 - 327.
- Ahonen 2003 Ahonen, Jukka. Raittiuden voima. Raittiuden Ystävät 1853 – 2003. Kustannusosakeyhtiö Otava. Keuruu 2003.
- Ahonen 2005 Ahonen, Jukka. Päihdehuoltoa rakentamassa. A-klinikkasäätiö 1955 - 2005. A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 51. Gummerus kirjapaino. JKL 2005.
- Ahonen 2006 Ahonen, Jukka. Artikkelissa ”Raittiusaatteen kriisi”, teoksessa Alkoholien vuosisata: suomalaisten alkoholiolojen vaiheita 1900-luvulla / toimittaneet Matti Peltonen, Hanna Kuusi, Kaarina Kilpiö. HKI. Suomalaisen Kirjallisuuden seura. Hakapaino 2006.
- Alapuro 1996 Alapuro, Risto. Toinen tasavalta. Suomi 1946 - 1994. Vastapaino. JKL 1996.
- Helander 1969 Helander, Voitto. Painostustoiminta lainsäädäntöprosessissa, Tutkimus alkoholipoliittisten painostusryhmien toiminnasta alkoholilainsäädäntöä uudistettaessa, Turun yliopiston valtio-opin laitos, tutkimuksia sarja C, nro 9 1969.
- Hoikkala 1989 Hoikkala, T. Nuorisokulttuurista kulttuuriseen nuoruuteen. Gaudeamus. HKI 1989.
- Häikiö 2007 Häikiö, Martti. Alkon historia. Valtion alkoholiliike kieltolain kumoamisesta Euroopan unionin kilpailupolitiikkaan 1932 – 2006. Otavan Kirjapaino. Hki 2007.
- Joki & Valli Keskiolutkiellon kumoaminen Pietarsaaressa – väläyksiä välittömistä vaikutuksista, Jyväskylän yliopisto. Chydenius instituutti. Kokkola 1994.
- Jokinen 1999 Jokinen, Arja. Diskurssianalyysi liikkeessä, Vastapaino, Gummerus. Tre 1999.
- Jääskinen 1983 Jääskinen, Matti. Artikkelissa ”Alkoholipolitiikka”, teoksessa Alkoholit ja yhteiskunta. Toim. Teuvo Peltoniemi ja Martti Voipio, Otava. Keuruu 1983.

- Koskikallio 1983 Koskikallio, Ilpo. Artikkelissa ”Ravintolalaitos”, teoksessa Alkoholi ja yhteiskunta. Toim. Teuvo Peltoniemi ja Martti Voipio, Otava. Keuruu 1983.
- Kuusi 2003 Kuusi, Hanna. Viinistä vapautta. Alkoholi, hallinta ja identiteetti 1960 – luvun Suomessa. SKS, Hki 2003.
- Lehtonen 1996 Lehtonen, Mikko. Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstitutkimuksen lähtökohtia. Vastapaino, Tre 1996.
- Luostarinen 1994 Luostarinen, H. Artikkelissa ”Julkisuus ja intressikamppailut”. Alkoholipolitiikka 59 (1994): 2, 131 – 134.
- Matilainen 2006 Matilainen, Riitta. Artikkelissa ”Raittius ja kunnollisuus Päivän Nuorten toiminnassa 1930-luvulta 1970-luvun alkuun”, teoksessa Alkoholin vuosisata: Suomalaisten alkoholiolojen vaiheita 1900-luvulla / toimittaneet Matti Peltonen, Hanna Kuusi, Kaarina Kilpiö. HKI. Suomalaisen Kirjallisuuden seura. Hakapaino 2006.
- Mäkelä 1976a Mäkelä, Klaus. Väestön alkoholipoliittisia mielipiteitä vuosina 1953 – 1974. Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimusseloste n:o 97. Hki, toukokuu 1976.
- Mäkelä 1976b Mäkelä, Klaus. Alkoholipoliittisen mielipideilmaston vaihtelut Suomessa 1960- ja 70-luvulla. Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimusseloste N:o 98, Hki 1976.
- Olkkonen 1983 Olkkonen, Pekka. Alkoholimyymälä 50 vuotta kontrollipolitiikan välineenä. Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimusseloste N:o 158, Hki 1983.
- Palonen & Summa (toim.) Pelkkää retoriikkaa – Tutkimuksen ja politiikan retoriikat, Vastapaino, Tre 1996.
- Peltonen 2002 Peltonen, Matti. Remua ja ryhtiä: Alkoholiot ja tapakasvatus 1950-luvun Suomessa. Gaudeamus. Hki 2002.
- Peltonen 2006 Peltonen, Matti. Artikkelissa ”Keskioluen vapautus”, teoksessa Alkoholin vuosisata: suomalaisten alkoholiolojen vaiheita 1900-luvulla / toimittaneet Matti Peltonen, Hanna Kuusi, Kaarina Kilpiö. HKI. Suomalaisen Kirjallisuuden seura. Hakapaino 2006.
- Perelman 1996 Perelman, Chaim. Retoriikan valtakunta, suom. Leevi Lehto. Vastapaino, Tre 1996.
- Piispa 1981 Piispa, Matti. Artikkelissa ”Suomen sanomalehdistön alkoholikirjoittelun linjat 1951-1978”, julkaisussa Alkoholipolitiikka 46, 1981, No. 4, s.174 - 183. Koko teos: Raittiuskasvatuksesta alkoholivalistukseen - Suomen sanomalehdistön alkoholikirjoittelun linjat vuosina 1951 - 1978. Alkoholipoliittinen tutkimuslaitos, Hki 1981.
- Piispa 1991 Piispa, Matti: Alkoholiliberalismin suuri linja: tutkimus lehdistön alkoholipoliittisista kannanotoista, UKK – instituutti, 1991.
- Piispa 1997 Piispa, Matti. Valistus, holhous, suojele. Tutkimus alkoholipoliittisesta ja tupakkapoliittisesta

- mielipideilmastosta. Tre 1997.
- Sillanpää 2002 Sillanpää, Merja. Säännöstelty huvi. Suomalainen ravintola 1900-luvulla. Otavan kirjapaino oy. Keuruu 2002.
- Simpura 1982 Simpura, Jorma. Vapaan viinan aika 50 vuotta suomalaista alkoholipolitiikkaa, Tre 1982.
- Sulkunen 1980 Sulkunen, Pekka. Alkoholien kulutus ja elinolojen muutos toisen maailmansodan jälkeen (Alcohol consumption and changing living conditions since the Second World War) Väitöskirja, Vammala 1980.
- Summa 1996 Summa, Hilikka, artikkelissa ”Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan” s. 51 – 84, teoksessa Palonen & Summa (toim.) Pelkkää retoriikkaa – Tutkimuksen ja politiikan retoriikat, Vastapaino, Tre 1996.
- Tommila 1982 Suomen sanomalehdistön historia työryhmän julkaisuja: Taustasidonnaisuus ja maailmankuva: lehdistöhistorian tutkimusongelmia, Hki 1982.
- Tommila 1988 Tommila, Päiviö (päätoimittaja). Suomen lehdistön historia 5, Sanoma- ja paikallislehdistö 1771 –1985. Gummerus. JKL 1988.
- Tuomioja 1996 Tuomioja, Erkki. Pekka Kuusi. Alkoholipoliitikko. Sosiaalipoliitikko. Ihmiskuntapoliitikko. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Hki.1996
- Warsell 2005 Warsell, Leena. Perikato vai uuden alku? Alkon purku 1990-luvulla. Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tutkimuksia 153. Gummerus kirjapaino Oy, Saarijärvi 2005.
- Wiberg 2006 Wiberg, Matti. Poliitikka Suomessa. WSOY. Hki 2006.
- Österberg 1983 Österberg, Esa. Artikkelissa ”Alkoholipolitiikan rakennemuutokset”, teoksessa Alkoholien ja yhteiskunta. Toim. Teuvo Peltoniemi ja Martti Voipio, Otava. Keuruu 1983.